

NOVOSTI HOBUCI

#1205

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 20/01/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

9 771845 895007

0323

ISSN 1845-8955

Paradna akcija

Branko Bačić, novi ministar
graditeljstva, trebao bi napokon
pokrenuti obnovu Banije,
ali samo zato što u vladajućem
HDZ-u znaju da se bliže izbori str. 3-5.

Zašto smo se borili?

Ukupan broj stanovnika na području nekadašnje Jugoslavije u odnosu na 1991. godinu pao je skoro za petinu, a da su svi demografski rasli poput Slovenije danas bi umjesto 19,2 milijuna stanovnika od Vardara pa do Triglava živjelo njih 26 milijuna

JUGOSLAVIJA je, kažu podaci prvog poslijeratnog popisa stanovništva održanog 1948. godine, imala 15,8 milijuna stanovnika da bi nakon konstantnog rasta neposredno pred rat, 1991., kada su održana dva popisa – jedan savezni i drugi republički – zabilježila rekordnih 23,5 milijuna. Pokušali smo istražiti koliko bi Jugoslavija danas imala stanovnika, odnosno koliko ljudi živi na području nekadašnje zajedničke države. Naravno da će naš pokušaj biti amaterski, s obzirom na to da ćemo se služiti isključivo objavljenim podacima koji su često manjkavi ili nepouzdati, kao i da bi za znanstvenu obradu te teme trebalo puno više od pukih statističkih pokazatelja – od broja

rođenih preko izbjeglih i ekonomskih migranta do stradalih u ratu i umrlih. Problem je također u metodologiji, s obzirom na to da tek dio država, i to u zadnje vrijeme, koristi Eurostatov model po kojem se u popis upisuju svi koji imaju prebivalište na teritoriju te zemlje, bez obzira na državljanstvo. Redoslijed republika, odnosno novonastalih država, odredili smo po broju stanovnika.

Srbija (Vojvodina i Kosovo)

Prema prvim rezultatima popisa stanovništva održanog prošle godine u Srbiji živi 6,69 milijuna stanovnika, što je sedam posto manje nego deset godina ranije ili gotovo treći-

na manje (čak 3,1 milijun ljudi) u odnosu na rekordnu 1991. kada je bilo 9,78 milijuna stanovnika (5,8 milijuna uža Srbija, dva milijuna Vojvodina i 1,9 milijuna Kosovo). U usporedbi podataka treba imati na umu da je Kosovo u međuvremenu proglasilo samostalnost. Podaci s popisa u Srbiji iz 1991. govore da je na Kosovu živjelo 1,95 milijuna ljudi, dok ih je sada – prema srpskom popisu – 1,4 milijuna. I kosovske vlasti napravile su popis 2011. godine na kojem je popisano 1,74 milijuna ljudi. Ono što je zajedničko svim popisima na Kosovu još od 1981., kada je vjerojatno napravljen najvjerodostojniji, a prema kojem je u tadašnjoj pokrajini živjelo 1,59 milijuna ljudi, jesu nepouzdati podaci, s obzirom na to da su na svakom od njih ili Albanci ili Srbi bojkotirali popis, a nisu bili rijetki slučajevi da bez obzira na nacionalno obilježje ljudi odbijaju sudjelovati. Zbog istog razloga teško je očekivati da će rezultati popisa koji će se na Kosovu održati krajem ove godine biti drukčiji. Kosovska Agencija za statistiku spominje brojku od 1,8 milijuna, dok Eurostat bilježi pad od deset posto u odnosu na 2003. i zadržava se na 1,78 milijuna. Treba reći da je veliki broj Kosovara zbog loše ekonomske situacije otišao u Europsku uniju i Veliku Britaniju, procjenjuje se da ih je oko 700 tisuća u zapadnim zemljama. Zbog svega toga teško je sa sigurnošću utvrditi točan manjak u odnosu na 1991. godinu, ali sigurno je da nije manji od 2,5 milijuna ljudi.

Hrvatska

Što se tiče relevantnosti podataka najlakše bi trebalo biti u Hrvatskoj, s obzirom na to da je popis obavljen prije dvije godine i da su objavljeni službeni podaci, mada je i u nje-govoj provedbi bilo manjkavosti i propusta. Hrvatska je, dakle, 2021. godine imala 3,87 milijuna stanovnika, gotovo 10 posto manje nego deset godina ranije i skoro petinu manje (912,4 tisuće) nego 1991. kada je imala najviše stanovnika u svojoj povijesti – njih 4,78 milijuna. Razlozi dramatičnog pada su poznati: tragičan rat, prognanici, izbjeglice, raseljena lica, ekonomska kriza, ulazak u Europsku uniju, odlazak na rad u druge zemlje i zbjeg nakon akcije ‘Oluja’ koji je broj Srba sveo sa 581,7 tisuća 1991. godine (12,2 posto stanovništva) na svega 123,9 tisuća (3,2 posto). Samo u Hrvatskoj smo, dakle, u minusu od oko 900 tisuća ljudi.

Bosna i Hercegovina

Popis iz 1991. utvrdio je da je te godine u Bosni i Hercegovini živjelo 4,38 milijuna ljudi. Posljednji popis održan je 2013. godine i prema njemu u BiH živi 3,53 milijuna stanovnika, što se donekle poklapa s procjenom Eurostata za 2019. godinu od 3,49 milijuna stanovnika. Velika većina navedenog za prethodne države vrijedi u nekim segmentima još i više za BiH. Teške posljedice katastrofalnog rata dovele su tu državu, prema podacima UN-a za 2022., na prvo mjesto zemalja s najvećim smanjenjem broja stanovnika na svijetu. BiH, naime, godišnje gubi 1,5 posto stanovništva. Samo u 2021. iz te zemlje otišlo je 170 tisuća ljudi, grad veličine Banja Luke. Nastavi li se ovako, a ne vidi se puno razloga da neće, do 2070. demografski trendovi i nejednakosti dovest

će do smanjenja ukupnog stanovništva za preko 50 posto, a oni preostali će spadati u stariju populaciju. Da ne bude zabune, nije BiH iznimka po ovom istraživanju u tzv. regiji: među prvih deset su i Srbija koja je na sedmom mjestu i Hrvatska na osmom. Izračunati minus iznosi 900 tisuća ljudi i on se iz sata u sat povećava.

Slovenija

O Sloveniji kratko: na popisu 1991. u toj državi živjelo je 1,96 milijuna ljudi, odnosno 1,91 kako kažu usklađeni rezultati s metodologijom Eurostata. Popis iz 2011. pokazao je rast na 2,05 milijuna. Raditi novi popis Sloveniji nije potrebno jer u toj državi u svakom trenutku znaju točan broj stanovnika, s obzirom na to da koriste objedinjene podatke u registarskom centru, što će i Hrvatska morati uvesti do 2031. godine. Prošle godine imali su 2,11 milijuna ljudi, među kojima i 8,2 posto stranaca. Saldo kaže plus od 200 tisuća u odnosu na 1991. godinu. Pametnom dosta.

Sjeverna Makedonija

U Sjevernoj Makedoniji popis napravljen 2021. godine pokazao je da u nekadašnjoj najjužnijoj jugoslavenskoj republici živi 1,84 milijuna ljudi. Godine 1991. bilo ih je 2,03 milijuna. Makedonce može zabrinuti i činjenica da su po popisu iz 2002. imali 2,02 milijuna ljudi, što znači pad u 19 godina od gotovo 200 tisuća stanovnika, a u odnosu na 1991. minus od 190 tisuća.

Crna Gora

Uz političke i ekonomske probleme koji muče Crnu Goru prvi put nakon Drugog svjetskog rata zabilježen je negativni prirodni priraštaj za 2020. godinu, što znači da se manje ljudi rađa nego što ih umire, a koliko se iseljava vjerojatno ne zna nitko. Inače, prema popisu 1991. godine u toj državi živjelo je 615 tisuća stanovnika. Popis iz 2011. kaže da ih je bilo nešto više, 620.145 ljudi. U međuvremenu je trebao biti proveden novi koji je više puta odgađan što zbog pandemije koronavirusa što zbog krize vlast i nedonošenja proračuna. Stoga ćemo se uzdati u podatke crnogorskog zavoda za statistiku prema kojem je sredinom 2021. bilo 619,2 tisuće stanovnika, odnosno 4,2 tisuće više nego prije 32 godine.

Zaključak

Od šest jugoslavenskih republika četiri su zabilježile pad, a dvije plus, od kojih je onaj crnogorski neznatan. Matematika kaže da je ukupan zbir 4,34 milijuna manje ljudi na ovom teritoriju, što znači da je nekadašnjih 23,5 milijuna iz 1991. smanjeno na 19,2 milijuna tako da pad iznosi 18,3 posto. S druge strane, da je bilo pameti i da su, recimo, Jugoslavija ili nove postjugoslavenske države rasle poput Slovenije, gdje je zabilježen porast od 10,5 posto u odnosu na 1991., ovdje bi bilo 26 milijuna ljudi. Ali to je druga priča. Nama ostaje tek pitanje koliko je imalo smisla da 130 tisuća ljudi pogine a da se četiri milijuna raseli u ratovima čiji je smisao bio borba za teritorij koji danas malo koga zanima. ■

(Foto: Marko Mrkonjić/
PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 20/01/2023

NOVOSTI #1205

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIKE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik
Internacionale), Dragana
Bošnjak, Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Milan
Gavrović, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Anja
Kožul, Igor Lasić, Bojan
Munjin, Tamara Opačić,
Luj Parežanin, Ivana
Perić, Srećko Pulig i Hrvoje
Šimičević

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Dupljančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Karijera premijera

Smjena dvoje ministara sugerira da Plenković priprema teren za prijevremene parlamentarne izbore. Premijer prije tih izbora ne može otići u Bruxelles, a kakav god bio rezultat glasanja, njemu je od vitalnog interesa da u HDZ-u ostanu na vlasti njegovi ljudi, odnosno ljudi koji neće biti prepreka njegovim karijernim planovima

OSNOVNI smisao prošlotjednih promjena u sastavu Vlade bio je u demonstraciji moći premijera ANDREJA PLENKOVIĆA i na unutarstranačkoj i na unutarkoalicijskoj razini. Bila je to provedba u djelo davno izrečenog gesla Plenkovićeve vladavine: 'Mogu sve što hoću!' Rečena demonstracija, naravno, ne koristi nikom i ničem doli Plenkovićevom nabujalom egu – naime, disbalansu između njegove slike o samome sebi i stvarnog stanja stvari – ali itekako šteti demokraciji, političkoj i društvenoj klimi te općenito javnom životu. Premijer je ogorčen zbog toga što mu mase

nisu u dovoljnoj mjeri zahvalne za sve što misli da je učinio za Hrvatsku, pa se odlučio za djetinjasto tjeranje inata s javnošću, s političkom konkurencijom te s vladajućom koalicijom i vlastitom partijom, pri čemu ga isključivo vodi namjera da sve druge ponizi a da sebe prikaže političkim gorostasom koji je odgovoran za uspjehe dok su za katastrofe uvijek krivi neki drugi – slučajni i nevoljeni ministri, maliciozni mediji, zavidni opozicionari, neposlušni građani...

Plenkoviću su trebali tjedni i tjedni da realizira nakanu o smjeni ministra prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine IVANA PALADINE, čovjeka kojeg je upravo premijer,

usprkos poslovnim aferama, odnekud izvuкао kao prije samo tristotinjak dana i predstavio ga kao čudotvornog menadžera koji će efikasno upravljati obnovom Banije i centra Zagreba, koji su devastirani u potresima. Ubrzo je postalo jasno da od toga neće biti ništa i ubrzo je premijer digao ruke od Paladine, ali nije poduzimao ništa i odbijao je vidjeti realnost. Kad je voda, u političkom smislu, došla do grla i kad je konačno prelomio u vezi sa sudbinom Ivana Paladine, šef HDZ-a saopćio je koalicijskim partnerima da će nova ministrica biti MIRJANA ČAGALJ iz Hrvatske gospodarske komore, e da bi se sve promijenilo u roku od 24 sata: u ministra i potpredsjednika Vlade

odjednom je promoviran pouzdani BRANKO BAČIĆ, novi obnoviteljski čudotvorac, a Plenković je – s izmišljotinom da mu je HDZ dao odriježene ruke da smijeni koliko god hoće ministara – ugrabio priliku da degažira iz Vlade i ministricu s kojom više od godinu dana nema gotovo nikakvu komunikaciju i koju već mjesecima nastoji otjerati. Riječ je o NATAŠI TRAMIŠAK, ministrici regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

Premijer nije dao nikakav odgovor na pitanje zašto je smijenio ministricu Tramišak – nedostatak povjerenja nije odgovor nego izgovor ispunjen prezirom prema javnosti – ali se naduri kad se ta smjena poveže s ulogom Nataše Tramišak, ulogom koja je više tehnička nego suštinska, u raskrinkavanju višemilijunske korupcije koju je, prema utemeljenoj sumnji Ureda europskog javnog tužitelja, prakticirala neprežaljena GABRIJELA ŽALAC, bivša ministrica regionalnog razvoja i fondova EU. Drugi Plenkovićev motiv za smjenu Tramišak, onaj koji – kad se spomene – izaziva nešto manju količinu premijerovog durenja, jest pokušaj obračuna s IVANOM ANUŠIĆEM, potpredsjednikom HDZ-a i osječko-baranjskim županom. Tramišak je postala ministrica zahvaljujući Anušićevom utjecaju i izvrsnim rezultatima HDZ-a u Četvrtoj izbornoj jedinici, a ono nepovjerenje i neloyalnost o kojima govori Plenković uvelike su proizašli iz činjenice da su u prošle dvije godine zahladili odnosi između Plenkovića i Anušića, odnosno da je Anušić i javno izrazio rezervu prema nekim aspektima Plenkovićeve politike te da ga je premijer počeo doživljavati unutarpartijskom konkurencijom.

Plenković i njegovi savjetnici bili su namili da namame Anušića i njegovu stranačku organizaciju da se žesće pobune protiv neargumentirane smjene Nataše Tramišak, pa da to bude iskorišteno za Anušićevu eliminaciju iz HDZ-ovih redova. Tako bi se Plenković riješio čovjeka kojeg smatra najozbiljnijim unutrašnjim protivnikom, ali izgleda da je Anušić shvatio što mu se sprema, pa je njegova reakcija bila relativno mlaka. 'Nije bilo razloga za smjenu ministricu Tramišak, ali idemo dalje', izjavio je. Shvatio je da bi ga pokretanje rata protiv stranačke centrale u političkom smislu preko noći pretvorilo u suvremenu verziju BRANIMIRA GLAVAŠA, a zna da od toga dugoročno nema sreće. Anušićeva je taktika već neko vrijeme slanje suprotnih signala da je on unutarnja opozicija Plenkoviću, e da bi tako zauzeo prvu startnu poziciju za nasljednika na stranačkom tronu kad god da se dogodi Plenkovićev odlazak s mjesta predsjednika HDZ-a: da bi takva taktika polučila uspjeh, mora se ispuniti jedan ključni preduvjet, a taj je da Anušić ne bude izbačen iz HDZ-a prije nego što Plenković ode s čelnog položaja u vladajućoj stranci. Taj preduvjet neće mu biti lako ispuniti.

Iz ova dva kadrovska manevra moglo bi se iščitati da Plenković priprema teren da se parlamentarni izbori upriliče prije izbora za Europski parlament, dakle, prije svibnja 2024., premda četverogodišnji mandat ove vlade istječe u ljeto sljedeće godine. Aktualni hrvatski premijer, po mnogočemu sudeći, želi raščistiti svoju situaciju prije europskih izbora, jer se nakon europskih izbora slaže nova funkcionska struktura u Bruxellesu. Osim toga, i posljedpotresna obnova mogla bi se donekle ubrzati u idućih nekoliko mjeseci, jer taj posao ne može ići sporije nego što je išao u protekle dvije-tri godine. Plenković ne može otići u Bruxelles prije nego što stranku po treći put izvede na parlamentarne izbore, a kakav god bio ishod tih izbora, njemu je od vitalnog interesa da u HDZ-u ostanu na vlasti njegovi ljudi, odnosno ljudi koji ni na koji način neće biti prepreka njegovim karijernim planovima. ■

Pogled u svijetlu briselsku budućnost – Andrej Plenković (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

RADIMIR ČAČIĆ

Bačić je za Plenkovića odličan izbor

On sasvim odgovara premijerovom opstanku na vlasti. Sam Bačić je najavio svoje povlačenje iz politike nakon ovog mandata, što znači da ni u čemu ne ugrožava Plenkovića. Ako uspije s obnovom, ne smeta Plenkoviću, politički poeni će ići njemu

TEK smo na početku 2023. godine, a već su se dogodile dvije izmjene u Vladi. Smijenjeni su ministar graditeljstva IVAN PALADINA i ministrica regionalnog razvoja NATAŠA TRAMIŠAK. O najnovijim PLENKOVIĆEVIM izmjenama, o pogrešnom sustavu obnove koji je izrodio tek šest obnovljenih kuća, razgovarali smo sa RADIMIROM ČAČIĆEM, predsjednikom Narodne stranke – Reformisti i bivšim ministrom koji je vodio poslijeratnu obnovu.

Jasno iskazane odgovornosti za dvije godine nerada na Baniji i Sisku nema. Kako komentirate najnovije Plenkovićeve izjave? Gdje je odgovornost?

Odgovornost je na premijeru. U ovoj Vladi posebno je naglašen sustav vođenja postavljen na način: premijer i 17 patuljaka. Neupitna je i odgovornost ministara. Od odgovornosti ne može pobjeći ni sam HDZ. Ni u jednoj prethodnoj HDZ-ovoj Vladi nije bio tako po-

stavljen odnos i izražen sustav po kojem je politika ključni kriterij, a ne struka i rezultat. U prilog tome ide i činjenica da objektivno uspješna ministrica Tramišak bez ikakvih afera odlazi iz Vlade i to iz ministarstva koje je ključno u Vladi i preko kojeg ide europski novac, a znamo da se 80 posto svih investicija realizira europskim novcem. U ključnom trenutku, godinu i pol prije izbora, uspješna ministrica biva smijenjena. Zašto? Zato što je to politička odluka, ne zbog interesa građana

Hrvatske, nego isključivo vodstva HDZ-a. Ne zato što ona loše radi, ne zato što je nestručna, nego zato što politički pripada slavonskom HDZ-u. Javnog, objektivnog objašnjenja zašto je morala otići nema i nećemo ga ni dobiti. Dok su Reformisti bili u vladajućoj koaliciji, prije godinu dana, suprotstavio sam se njezinoj smjeni koja je i tad bila razmatrana. S druge strane imamo ostanak jednog neupitno nesposobnog, štetnog i podkapacitiranog ministra, a to je MARIO BANOŽIĆ. I nikome ništa.

Ali vladajućem HDZ-u kao da nitko ništa ne može. I dalje vrlo dobro stoje po anketama.

Zahvaljujući uspješnoj političkoj demagogiji i utjecaju na medije, posebno na one koji su pod direktnim utjecajem države kao što je HRT. Prodaje se politička magla, nije poželjno da bilo tko tu političku maglu razgrće, ne smije se. I to je dosta logično sa pozicije HDZ-a. Problem je kad se reflektori javnosti skrenu na točke gdje magla nestaje, a ta točka je nesumnjivo tema obnove na Baniji. Posebno je vidljiva i mjerljiva zamjenska izgradnja malih, prizemnih kućica veličine između 70 i 80 kvadrata. Što se tiče stambenog stanovanja, ne postoji jednostavnija forma za izgradnju. Kad u toj krajnjoj mjerljivoj točki u dvije godine država sagradi šest takvih kućica, znači čak niti 500 kvadrata, onda tu prestaje svaka mogućnost prodaje magle, i sve postaje kristalno jasno. Tu od odgovornosti ne može pobjeći ni premijer, ni stranka, naravno ne mogu pobjeći ni koalicijski partneri raspoređeni po snazi i veličini koji sve to vide i to dobro znaju. A ja znam da znaju jer sam dvije godine to govorio i predlagao rješenja kao član vladajuće koalicijske većine.

Došao je provjereni HDZ-ov veteran Bačić. Hoće li on uspjeti pokrenuti eutanazirani sustav?

BAČIĆ je izvučen sad kad smo došli do točke gdje je sve razotkriveno i ogoljeno. I sve do zadnje sekunde koalicijskim partnerima se za buduću ministricu graditeljstva predstavljala gospođa MIRJANA ČAGALJ koju bi HDZ-ovci prihvatili kao što prihvaćaju sve Plenkovićeve ideje bez obzira što znaju da ni ona kao ni Paladina nisu politički igrači, nemaju stranačke snage, autoriteta, ni intenzivnu komunikaciju s premijerom kako bi se sustav obnove promijenio i profunkcionirao. Konačno je netko u HDZ-u osvijestio Plenkoviću da idu izbori i da mora doći netko tko ima autoritet, političku težinu, tko nešto o tome zna, tko može sustav obnove centralizirati i omogućiti stalno praćenje i pritisak na intenzitet realizacije i uz istovremenu eliminaciju uskih grla i slabih karika jer drugačije ne ide. To je u HDZ-u nesumnjivo Branko Bačić. Smatram da ne treba zakonski ništa bitno mijenjati. Bačić dolazi na relativno čistu situaciju. Očekujem da će Bačić biti u stanju isporučiti veći dio potrebnih zamjenskih kuća do kraja godine. Za čovjeka koji ima znanje, odlučnost i autoritet, a to se od njega očekuje, to nije nesavladiv zadatak.

Znači vjerujete da će Banija biti obnovljena?

Banija će u dijelu izgradnje zamjenskih kuća biti većim dijelom obnovljena. To je najvidljiviji dio. Pažnja i empatija javnosti je u tom dijelu najjača, a HDZ je svjestan da idemo prema izborima.

Smatrate da su izbori jedini razlog za eventualno pokretanje obnove na Baniji?

Naravno da su izbori ključni, politika je u igri. Vladajući bi svoj činovnički mentalitet i dalje održavali i dalje bi ljudi trpjeli birokratsko mrcvarenje. Nije HDZ-u do glasača na Baniji, to ih pretjerano ne muči, ali pokušavaju revidirati razotkrivenu brutalnu političku poruku ostatku Hrvatske koliko je ova Vlada apsolutno nesposobna. Bačić je za Plenkovića odličan izbor, sasvim odgovara Plenkovićevom opstanku na vlasti. Sam Bačić je najavio svoje povlačenje iz politike nakon ovog mandata, što znači da ni

u čemu ne ugrožava Plenkovića. Ako uspije s obnovom, ne smeta Plenkoviću, politički poeni će ići njemu.

Problemi obnove

Bili ste u Račanovoj vladi ministar koji je predvodio poratnu obnovu. Koji su problemi među karikama obnove danas? U svakoj kriznoj situaciji pretpostavka je centralizirano definiranje i vođenje politike, koordinacija, praćenje rezultata. Svaka vrsta preklapanja u sustavu ili iskakanja iz vertikale razbija sustav. Da bi se preuzela odgovornost i isporučio rezultat, moraju postojati ovlasti. Dogodila se jedna potpuno nevjerovatna situacija, kao što bi rekao Plenković, nestvarna. General, ministar branitelja MEDVED, postavljen je da vodi krizni stožer nakon potresa što je imalo svoju logiku jer trebalo riješiti akutne stvari, od problema sigurnosti, infrastrukture do prehrane ljude. Taj stožer nakon mjesec, najduže dva nije više imao što raditi. Nakon tog vremena stvara samo nered u funkcioniranju sustava, mogućnost za lov u mutnom, a sve to je nanošenje štete samom cilju, obnovi. U ovom postpotresnom vremenu Ministarstvo prosvjete gradi škole, Ministarstvo zdravstva gradi bolnice, Ministarstvo kulture gradi muzeje. Možete misliti tu silnu stručnost, znanje i iskustvo svih tih kustosa, doktora, profesora, ravnatelja škola kada se oni prime posla, javnih nabava, projekata... Potpuno je jasno da svi oni trebaju sudjelovati u stručnom dijelu, ali ne voditi projekte. Kad sam vodio poslijeratnu obnovu, prosječna cijena kvadratnog metra škole koju je gradilo moje ministarstvo, nadležno za tu gradnju na ratom opustošenim područjima, u odnosu na prosječnu cijenu škola koje je gradilo ministarstvo prosvjete van tih područja bila je dva puta manja, a škole su četiri puta brže izgrađene. Ministarstvo prosvjete kao ni druga ministarstva nemaju ni znanja, ni kadra, ni kapaciteta, i ne mogu imati i ne trebaju imati da grade škole, bolnice, muzeje... Zato i novac koji smo dobili od Europe nismo iskoristili na vrijeme i morali smo tražiti prolongiranje za godinu dana.

Uskoro će taj rok isteći. Mislite da ćemo sve uspjeti povući iz Fonda solidarnosti Europske unije?

Na javnim objektima naravno nećemo povući sve, ali ćemo povući veći dio. Povratka više nema iz klopke u startu loše postavljenog sustava. Plaćamo preskupo, radimo loše, imamo ogromne zastoje, tu je bio već cijeli niz afere, bolnice i škole koje se ne grade, a ugovorene su. Ali tu više spasa nema i projekte treba završiti u ministarstvima koja ih sada vode. Ono što treba napraviti je snažna kontrola realizacije i stručna pomoć tamo gdje je potrebna od strane Bačićevog ministarstva. Dobivena odgoda na godinu dana omogućila nam je da tako nesposobni, s krivo postavljenim sustavom, ipak doguramo do toga da veći dio novca možemo povući, što je dobro.

Dalje od obnove ustanova javne namjene su stambene zgrade, privatne kuće za čiju je obnovu bio nadležan Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje na čelu s također smijenjenim Gordanom Hanžekom. Kad se podvuče crta, taj ured je za dvije godine sagradio šest kuća.

Mislim da oni to čak nisu namjerno uradili zato što su u jednom ozbiljnom segmentu u nacionalnom sastavu stanovništva Srbi.

Onog trenutka kad unutarnji sukobi i razina gađenja prema HDZ-ovoj nesposobnosti, korupciji dovede do toga da HDZ više ne može naći partnere, lijevi centar će dobiti priliku dolaska na vlast

Srećom, Središnji državni ured ponovo ulazi u sastav Ministarstva graditeljstva. Taj ured relik je nečeg što je postojalo u Ministarstvu u RAČANOVU vrijeme i opstao je bez ikakve stvarne i ozbiljne funkcije. Ravnatelj mu je državni tajnik koji odgovara samo premijeru i nema nikakve veze s ministrom graditeljstva što je suprotno i minimumu zdrave pameti. Tom uredu dat je zadatak da vodi obnovu malih obiteljskih kuća po Baniji u kojima većinom živi staračko stanovništvo, vezano za pretežno poljoprivredna gospodarstva u selima i zaseocima. To pretežno staračko stanovništvo iz potpuno razumljivih razloga odatle se ne da maknuti jer je duboko svjesno da odlaskom sa svojih imanja postaju socijala do kraja života. Ljudski to treba razumjeti. U prvi mah, problem krova nad glavom naših sugrađana riješilo se kontejnerima, aljkavo, ali riješilo se. Nakon toga trebalo je krenuti s najjednostavnijim i najbržim modelom obnove. Trebalo je sve što je imalo ozbiljnija oštećenja ponuditi građanima za rušenje uz dodjelu novih zamjenskih kuća, izbjeći administriranja, komisije, molbe, žalbe i spektar različitih naljepnica. Dovoljno je bilo procijeniti što je bez štete, popravak ili rušenje. Vlada je trebala donijeti *lex specialis* za Baniju s pozitivnom diskriminacijom jer Banija, s obzirom na desetljeća negativne diskriminacije, to zaslužuje. Ali za to je netko trebao imati političke kičme i znanja. Nažalost, na čelu tog Državnog ureda imali smo trećerazrednog HDZ-ovog činovnika čija je jedina stručnost bila ta da je bio predsjednik Mladeži HDZ-a. Kao takav odgovarao je Plenkovićevom profilu idealnog činovnika. Govorili su o različitim modelima tipskih kuća, što je naravno moguće i dobro, no nažalost nisu realizirali ni onaj najjednostavniji način gradnje kuće: napraviti temelj i zazidati. S obzirom na devastaciju Banije, puno širu od samog problema obnove kuća, neizostavna je intervencija države ako želimo obnovu i povratak života. Kad bi sve benefite porezne politike koje je dobio Vukovar usmjerili i prema Baniji, uz direktno praćenje investicija sa minimalnih 20 posto vlastitog učešća preko HBOR-a u kreditnim aranžmanima, Banija bi se mogla pokrenuti, jer je ipak blizu Zagreba. Taj bi put bio najbolji i najjeftiniji za državu i građane.

Pozicija manjina

I vi ste bili u vlasti dobrih godinu i po nakon petrinjskog potresa?

Podržali smo vlast, u ključnom trenutku, kad je ovisila o samo jednom glasu. Nakon KARAMARKOVE ultradesne vlade koja je bila

na granici sa filoustaštvom smatrali smo da treba spriječiti još jednu takvu sličnu, desnu opciju. Relativno brzo je Plenković osigurao podršku i bez nas. Istovremeno, HDZ je počeo opstruirati projekte koje smo zajedno dogovorili za realiziranje, pokrenuo je jednu prljavu kampanju na sjeveru Hrvatske protiv nas kao koalicijskih partnera. Sve je to koincidiralo s vremenom snažnih korupcijskih afera i potpuno jasnom činjenicom nesposobnosti Vlade koja se razotkrila na obnovi. Shvatili smo da moramo izaći iz vladajuće koalicije jer nemamo nijednog razloga zašto bi preuzimali odgovornost za korupciju i nesposobnost, pogotovo zato što više nije bilo opasnosti za skretanje Vlade u tvrdi desni politički smjer.

HDZ je na izborima pobijedio i dugogodišnjeg petrinjskog gradonačelnika Darinka Dumbovića, iz redova vaše Narodne stranke – Reformisti. Nova gradonačelnica Magdalena Komes nizom izjava i zahvalnosti Vladi za obnovu izazvala je ogorčenje javnosti.

Cijeli aparat HDZ-a je sve napravio da se ona dovede. Vladajućoj stranci bilo je potpuno jasno da će biti dodatno ubitačno ako netko bude svakodnevno iz Petrinje razotkrivao njihove nesposobnosti. A to bi DUMBOVIĆ svakako činio na dnevnoj bazi. S kadrovima kao što je gradonačelnica Petrinje, kruha nećemo vidjeti. Ali, kako je CHURCHILL rekao, ‘demokracija je sustav koji uspješno onemogućuje ljude da izaberu vlast bolju nego što zaslužuju’. Što su građani izabrali, to imaju i nažalost svi oni koji su je birali i svi drugi trpe štetu.

Možemo li na narednim izborima opet očekivati pobjedu HDZ-a, bez obzira na sve korupcijske afere, neobnovljenu Baniju?

HDZ u ovoj zemlji može biti pobijeđen samo kad se sam pobijedi. Čista matematika to pokazuje. Osam posto biračkog tijela je učlanjeno u HDZ, prema njihovim službenim podacima. Njihovom biračkom tijelu su nevažni HDZ-ova korupcija i kriminal. Što se tiče obnove na Baniji, dio HDZ-ovih birača vjerojatno plješće dosadašnjim lošim rezultatima. Tu je i mreža njihovih članova obitelji, zaposlenih i ovisnih o politici i državnim službama. Preko dvije trećine svih financijskih tokova, što direktnim budžetskim transferima, što kroz javne tvrtke i davanje poslova od strane javnih tvrtki drugim tvrtkama, direktno je vođeno od strane HDZ-a. Onog trenutka kad unutarnji sukobi i razina gađenja prema HDZ-ovoj nesposobnosti, korupciji dovede do toga da HDZ više ne može naći partnere, lijevi centar će dobiti priliku dolaska na vlast. Uz HDZ uvijek mogu ići nacionalne manjine kao interesna skupina koja pokušava štiti pripadnike svojih zajednica, i ja to razumijem. Bez ikakvih problema nacionalne manjine će ići i uz lijevi centar, samo ako taj lijevi centar dođe blizu pozicije da formira vlast. Za razliku od HDZ-a koji je potpuno zatvoren u svom stranačkom bazenu nepotizma, klijentelizma, stranačke poslušnosti, ljevica ima tu prednost da se mora otvoriti prema nestranačkim stručnim kadrovima jer sama po sebi nema te stranačke baze na koju se može svesti ako preuzme vlast. Za ovu zemlju jako je važno da prestanemo biti stranački zarobljena država, svedeni na kapacitet stranačkog kadra koji po definiciji nije kriterij za sposobnost nego podobnost. Isključivi kriterij podobnosti dodatno smanjuje razvojni kapacitet hrvatskog društva i naravno vodi ka političkoj i svakoj drugoj korupciji. ■

Luksemburg te tuži

Dvoje bivših ministara aktualne Vlade, ravnatelj agencije za fondove EU-a i dva gradonačelnika su među najviše rangiranim hrvatskim političarima protiv kojih je Ured europskog javnog tužitelja pokrenuo kaznene postupke, kada već domaće pravosuđe nije bilo u stanju

O SIM što se nije propustila samopohvaliti, nedavno smijenjena ministrica regionalnog razvoja i fondova Europske unije NATAŠA TRAMIŠAK istaknula je na odlasku i da iza nje 'nema afera', kao da bismo to trebali shvatiti imperativnim uspjehom ovdašnjih političara. Isticanje tako rijetke 'političke bezgrešnosti' nije slučajno, s obzirom na to da činjenice govore da je Hrvatska jedina država Europske unije čija su čak dva bivša člana vlade nakon proizvedenih afera obuhvaćena istragama i optužnicama koje vodi Ured europskog javnog tužitelja (EPPO).

Tako će afera Softver, nakon tri godine istrage domaćeg pravosuđa, ostati zabilježena kao prva u nas u kojoj je po nalogu europskog tužitelja uhićena jedna bivša ministrica, GABRIJELA ŽALAC, koja je također bila na čelu resora regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Protiv nje je, koncem prošle godine, a samo šest mjeseci od svojeg osnutka, EPPO podigao i optužnicu za nezakonito provođenje postupka javne nabave. Ključno je bilo ministričino pogodovanje softverskoj tvrtci tijekom 2017. i 2018. godine u procesu javne nabave informatičkog sustava za strateško planiranje i upravljanje razvojem, pri čemu je nastala potencijalna nepripadajuća korist od 1,3 milijuna eura iz fondova EU-a. Optužnicom za zlorabu položaja i trgovinu utjecajem u ovom slučaju obuhvaćeni su i TOMISLAV PETRIC, bivši ravnatelj Središnje agencije za financiranje i ugovaranje (SAFU) kao i poduzetnici MARKO JUKIĆ i MLADEN ŠIMUNAC. Ljetos je u istražnom zatvoru zaglavio i TOMISLAV TOLUŠIĆ, bivši ministar poljoprivrede i nekadašnji potpredsjednik Vlade, ali i njegov suosumnjičenik Željko Ferenc, zaposlenik Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Tolušiću, kojeg se tereti za višemilijunske kunske subvencijske prevare s novcem iz europskih fondova u vinskom sektoru, lanjskog studenoga po nalogu europskog javnog tužitelja blokirana je i vinarija.

Za neupućenije čitatelje recimo da se središnji Ured europskog javnog tužitelja nalazi u Luksemburgu i ovlašten je za istrage, kazneni progon i podizanje optužnica za kaznena djela kojima se šteti proračunu EU-a. Aktivan je u 22 države Unije, među ostalim i u Hrvatskoj, s uredom u Zagrebu. Prema riječima glavne europske javne tužiteljice LAURE CODRUTE KÖVESI, dosad je središnji Ured zaprimio četiri tisuće prijava o kaznenim djelima, a pokrenuto je više od 1200 istraga i zaplijenjeno 250 milijuna eura.

Prema posljednjem izvješću Ureda u Hrvatskoj je 2021. godine bilo aktivno osam istraga s procijenjenom ukupnom štetom od 30,6 milijuna eura, pri čemu su sumnju

u kaznena djela ponajviše prijavljivala nacionalna tijela i institucije EU-a.

Podsjetimo također da je lanjskog maja Ured europskog javnog tužitelja podignuo i optužnice za korupciju i zlorabu položaja protiv deset hrvatskih građana pri čemu je nastala šteta u građevinskim projektima u iznosu od 22,6 milijuna eura. Glavni optuženici su bivši gradonačelnik Velike Gorice DRAŽEN BARIŠIĆ, ali i aktualni gradonačelnik Nove Gradiške VINKO GRGIĆ i poduzetnik KREŠO PETEK. Dosad se troje preostalih optuženih nagodilo s EPPO-om u ovom slučaju te su osuđeni na rad za opće dobro i novčane kazne.

'Temeljni razlog političkih potresa i velikog interesa javnosti za istrage Europskog tužiteljstva jest učestali kazneni progon političara', konstatirala je redovita profesorica kaznenog procesnog prava ZLATA ĐURĐEVIĆ u uvodniku Hrvatskog ljetopisa za kaznene znanosti i praksu, objavljenom lanjskog studenoga. 'No krajnje je zabrinjavajuće što je Republika Hrvatska država Europske unije s daleko najvećim brojem visokih državnih i lokalnih dužnosnika (dva bivša ministra aktualne Vlade, ravnatelj agencije za fondove EU-a, dva gradonačelnika) protiv kojih Europsko tužiteljstvo vodi kaznene postupke, što upućuje na nepostojanje ili nefunkcioniranje nacionalnih mehanizama kontrole upravljanja javnim novcem, od onih upravnopravnih i političkih do kaznenopravnih.'

Za komentar o radu europskog javnog tužitelja pitali smo stoga ZORANA BURIĆA, izvanrednog profesora s Katedre za kazneno procesno pravo zagrebačkog Pravnog fakulteta.

— Uhićenje Gabrijele Žalac doživljeno je kao katarzičan čin. Građani su počeli vjerovati da se konačno pojavilo tijelo koje će biti spremno ažurno i profesionalno reagirati na različite zloporabe vlasti. Rekao bih da primjer Gabrijele Žalac pokazuje da opća javnost za rad Ureda pokazuje više strpljenja i razumijevanja nego za rad naših nacionalnih tijela kaznenog progona. U ovom trenutku možemo samo spekulirati o tome kada će i s kakvim ishodom taj postupak završiti – kaže profesor Burić.

Naš sugovornik ističe kako činjenica da su u mrežu Ureda uhvaćeni politički dužnosnici s najviše razine može ukazivati na niz fenomena: od stanovitog osjećaja nedodirljivosti obnašatelja najviših političkih funkcija do neodgovarajućeg funkcioniranja sustava dodjele europskih sredstava, koji bi trebao biti slobodan od koruptivnih utjecaja.

— Iako s obzirom na kriterij osoba koje su uključene u istrage Hrvatska ima zvučne predmete, dostupni statistički pokazatelji o radu Ureda ne govore u prilog zaključku da Hrvatska spada u najproblematičnije države članice kada se radi o nezakonitom trošenju sredstava EU-a – kaže profesor.

Iz godišnjeg izvješća Ureda razvidno je da su problematičnije Češka, u kojoj su s posljednjim danom 2021. bile aktivne 32 istrage, Slovačka s 42 istrage i Bugarska s čak 98 aktivnih istraga i procijenjenom štetom od 427 milijuna eura, uglavnom različitih novčanih prevara. No od Hrvatske su mnogo uzornije Austrija, Cipar i Slovenija, gdje su bile aktivne tek po tri istrage, dok je Malta zaključila navedenu godinu s velikom nulom. Pokušali smo dobiti neki noviji podatak, zanimalo nas je u kakvoj su fazi postojeće optužnice, stoga smo višekratno bezuspješno nazivali zagrebački Ured, potom smo poslali pisani upit, nakon čega su nas uputili na središnji ured u Luksemburgu. Odande su nam pak odgovorili u roku od sat vremena: 'Naše novo godišnje izvješće za 2022. bit će objavljeno najvjerojatnije u ožujku, stoga vas molimo da još malo strpljenja', pisalo je u odgovoru.

Bilo kako bilo, u međuvremenu je lanjskog srpnja prvo kazneno djelo subvencijske prevare priznao DANIJEL VINKOVIĆ, vlasnik OPG-a iz Međimurja: kazna zatvora od deset mjeseci zamijenjena mu je radom za opće dobro.

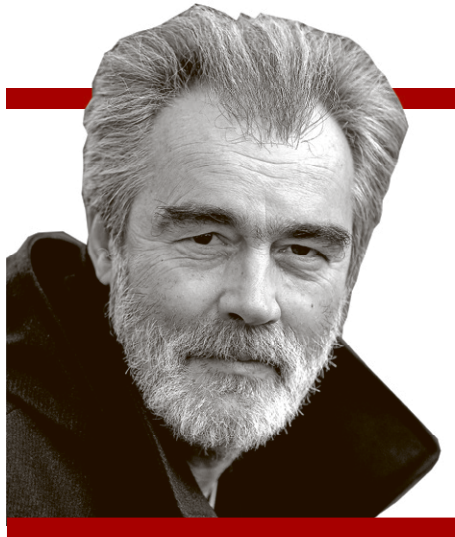
Može li europski javni tužitelj barem dijelom reformirati usnulo i neučinkovito hrvatsko pravosuđe? Profesor Burić domeće da bi pogrešno bilo govoriti da EU reformira hrvatsko pravosuđe. Ali možda bismo i mogli tako kazati, uz dodatak da se radi o reformi na koju je RH pristala s obzirom na to da je dala suglasnost za osnivanje Ureda.

— Djelovanje Ureda u okviru hrvatskog pravosuđa zaista nudi priliku za temeljito preispitivanje našeg pravosuđa i njegovu reorganizaciju. Po meni je ogromna prednost modela suradnje utjelovljenog u Uredu, koji nudi priliku za neposredan uvid, u operativnom smislu, u sličnosti i razlike našeg kaznenopravnog sustava i kaznenopravnih sustava razvijenih europskih demokracija. Ne radi se samo o usporedbi prava, već i o usporedbi institucija, njihove organizacije i načina rada – kaže profesor Burić.

Izvjesno je, dodaje, da će u određenom trenutku nedostaci hrvatskog pravosuđa postati prepreka za uspješan tretman kaznenih djela za čiji je progon Ured nadležan i da će takve situacije rezultirati pritiskom da se stanje u našem pravosuđu popravi, što će imati pozitivne posljedice na naše društvo i građane. Nije, naime, realno očekivati da će se promjene na kojima inzistira Europska unija moći zadržati samo na onom segmentu hrvatskog pravosuđa koji je neposredno vezan uz djelovanje Ureda, već će se preliti na hrvatsko pravosuđe u cjelini. ■

Prvi veliki postupak EPPO-a – privođenje Gabrijele Žalac
(Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

*Obojici
neprežaljenih
vođa osiguran
je postmortalni
politički život
solidna intenziteta.
Milanović svojim
nastupima dostojno
zastupa formalno
mrtvog Tuđmana,
a Dodik faktički
mrtvog Karadžića.
Ili, da otklonim
svaku nepreciznost:
kroz Milorada
progovara Karadžić
iz zatvora, a kroz
Zorana Tuđman
iz groba*

Groboglasnik

SLIČNOST između ZORANA MILANOVIĆA i MILORADA DODIKA postaje sve veća. Duže prakticiranje nacionalističke histerije nužno vodi ka unifikaciji prividno antagoniziranih aktera. Dogodi li se da Milanović napadne Dodika, ili da Dodik opali po Milanoviću – što je u zadnje doba sve rjeđi slučaj – prizor neodoljivo nalikuje lajanju u zrcalo.

Jedan od elemenata te sličnosti leži u osobnim političkim evolucijama. Obojica su, naime, postali adoranti mrtvih velikana kojima su za života bili politički oponenti – Dodik RADOVANA KARADŽIĆA, a Milanović FRANJE TUĐMANA. Čitatelj ne treba žuriti s likovanjem da me uhvatio u prekršaju: to što Karadžić još uvijek nije umro, nipošto ne znači da je još uvijek živ.

U svakom slučaju, obojici neprežaljenih vođa obezbijeden je postmortalni politički život solidna intenziteta. Milanović svojim nastupima dostojno zastupa formalno mrtvog Tuđmana, a Dodik faktički mrtvog Karadžića. Ili, da otklonim svaku nepreciznost: kroz Milorada progovara Karadžić iz zatvora, a kroz Zorana Tuđman iz groba.

U spomenutoj evoluciji, međutim, krije se i linija razdvajanja. Dodik je u svojoj opozicijskoj fazi bio neusporedivo kritičniji prema Karadžiću nego što se Milanović suprotstavljao Tuđmanu. Potonji je tek pripadao stranci smještenoj na suprotnome kraju političkog spektra u odnosu na Tuđmanov HDZ, doduše iz više-manje provizornih razloga, a i tada se nije upuštao u donkihotske okršaje s autokratskim režimom, već u traganje za konjunkturu koja će ubrzati njegovu političku karijeru i zadovoljiti nabujalu žudnju za vlašću.

Drugu razliku, ako već inzistiramo na nijansama, treba tražiti u činjenici da je nacionalistička histerija Milorada Dodika, za razliku od nacionalističke histerije Zorana Milanovića, opslužena s mnogo većom koncentracijom izvršne političke moći, makar ovaj drugi službeno boravi na čelu države, dok prvi rukovodi paradržavom. U praksi to znači da je, u pogledu 'doprinosa društvu', prvi najčešće u mogućnosti nanositi temeljnu, a drugi fasadnu štetu. Iako mu se koji put omakne i više od toga.

Jer uz druge državničke obaveze Milanović nosi i teret vlastite izlišnosti, pa se realizira – kako je svojedobno primijetio jedan marginalni kroničar – kroz 'histerični suživot nabujala ega s ovlastima koje ga svode na format političkog mikroba'. Stoga njegovi nastupi 'poprimaju formu kontinuirane tirade invalida, jer je teško oteti se utisku da prisustvujemo bizarnome prizoru u kojem čovjek bez obje ruke neprestano udara šakom o stol'.

Svejedno, Dodik i Milanović demonstriraju sve više podudarnosti, dotle da ponekad samo preko napadne prisutnosti nacionalne identifikacije u njihovu javnom govoru možemo znati oglašava li se kabadahija iz Banjaluke ili njegovo zagrebačko ogledalo. Razlika, paradoksalno, proviruje iz onoga u čemu su isti, a isti su po mitomansko-ratobornom vitlanju apstrakcijama poput (para) državne suverenosti, narodnog interesa ili nacionalnog identiteta, te po konkretnoj težnji da susjedu crkne krava.

Moglo bi se reći kako je očekivano da slične kao jaje jajetu ako su svoja politička bića smjestili u narodne mošnje. Čovjeka to dovodi u priliku da, kad god mu ustreba, tuđim narodom gloginje mlati. Imamo, dakle, posla s banalnim nacionalističkim kurčenjem.

Milanović i Dodik demonstriraju sve više podudarnosti (Foto: Borut Živilović/F.A. Bobo)

Zadnji put Milanović je to prakticirao u Vukovaru, na 'obilježavanju 31. godišnjice međunarodnog priznanja Republike Hrvatske i 25. obljetnice završetka mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja'. U svome govoru evocirao je 'teški i slavni put borbe za državu u nemogućim uvjetima', naglasio hrvatske žrtve i tuđa zlodjela, osudio neprijateljsku indiferenciju međunarodne zajednice, spomenuo hrvatsku 'obranu Bosne i Hercegovine', koju prljavi denuncijanti nazivaju agresijom, po tisuću sedamsto pedeset i šesti put istaknuo nadnaravnu veličinu i zasluge svojega mrtvog uzora, ukazao na 'inteligenciju', 'hrabrost', 'organizacijsku sposobnost', 'mudrost', 'tolerantnost', 'vizionarstvo' i, uopće, nena-djebivost 'ratnog predsjednika dr. Tuđmana', a zatim se s uzdignutim kažiprstom obratio unutrašnjim i vanjskim Srbima.

Poruka ovima drugima od takve je važnosti da je smještena u naslov izvještaja na službenom portalu šefa države:

'Predsjednik Milanović poručio Srbiji: Ne računajte na hrvatsku podršku za EU dok god podižete optužnice protiv hrvatskih generala.'

Unutrašnjim Srbima, pak, predsjednik je uputio sljedeći apel:

'Pozivam političke predstavnike Srba da u svojim nastupima poštuju hrvatsku državu. Ne moraju biti pokorni i klanjati se, ali da ne govore da je Oluja bila etničko čišćenje, jer nije.'

Niti je dakle avionsko granatiranje i ubijanje civila u izbjegličkoj koloni predstavljalo ratni zločin, niti je tokom Oluje provedeno etničko čišćenje. Mada su civili zaista ukokani iz zraka i mada je više od dvjesto tisuća Srba u par dana protjerano iz Hrvatske. Štoviše, jedino ako 'ne govore da je Oluja bila etničko čišćenje' Srbi će pokazati da 'poštuju hrvatsku državu'. Predsjednik Republike oglasio je da se ne može istovremeno poštovati i država i istina. Treba pažljivo birati: ili-ili.

Uz samu paradnu prijetnju, kurčenje se očituje u činjenici da Milanović, zahvaljujući potkresanim ingerencijama i razilasku s vladom, uopće nije taj koji će definirati 'hrvatsku podršku' za pristup EU-u, pa ga čak ni službena Srbija kod svojih 'računanja' neće ozbiljno uzimati u obzir – prazna je puška, naime, njegovo omiljeno oružje – a ni hrvatski Srbi nemaju ni razlog ni obavezu slušati upute, tim više što već duže vrijeme s njima nema nikakav politički kontakt.

Što se Hrvata tiče, pred njima je također izbor, ali odavno se više ne radi o tome hoće li Milanovićeve politički stavovi biti prihvaćeni ili odbačeni, već jesu li njegovi istupi moralno podnošljivi ili nisu. Ako jesu, to je samo dokaz

više da su etičke norme pregažene etničkim valjkom, pa predsjednička prijetnja ima učinak lozinke kojom se periodično obnavlja kolektivni zavjet.

Problem s Milanovićevom porukom vanjskim Srbima u tome je što ona, usprkos ambalaži, nema ambiciju pokazati politikantske motive srbijanske vlasti – koji su u slučaju podizanja najnovije optužnice nedvojbeni – već poricati ratni zločin počinjen s hrvatske strane, koji je također nedvojben, a ne postoji ni trunka volje da se on istraži i rasvijetli. Srbija ne smije sudski goniti 'hrvatske generale', a sigurno je da ih nećemo goniti ni mi. Šire shvaćeno: nitko nema pravo optuživati 'hrvatske generale', osim onih kojima ne pada na pamet da to čine, to jest nas.

To je ta nacionalistička klopka koja nalaže da se vlastitim neistinama ustaje protiv tuđih laži i da se 'hrvatski generali' ustale kao patetični amblem za markiranje prve linije obrane ili napada, ovisno o trenutnim potrebama. Njihova nacionalna legitimacija jamči njihovu moralnu ispravnost; oni su po definiciji neupitni, nevini i nedodirljivi naprosto zato što su naši, 'hrvatski'. Milanović nije ni prvi ni jedini koji propovijeda usku povezanost domoljublja i moralnog idiotizma, ali se svim silama trudi održati tu formulu na snazi.

Isto je i s porukom unutrašnjim Srbima, koji imaju dokazati da 'poštuju hrvatsku državu' tako što će zašutjeti o etničkom čišćenju u Oluji, premda su hrvatski građani nepregledne izbjegličke kolone mogli promatrati u izravnome TV-prijenosu, a o ubojstvima stotina zaostalih staraca čitati u Feralu. Milanović nije opterećen pomišlju da bi se inkvizitorski postavljena dilema – Je li Oluja bila oslobodilačka operacija ili etničko čišćenje? – dala razriješiti potvrdnim odgovorom na obje ponuđene solucije.

Tuđman iz groba koji progovara kroz njegovu usta, naime, onaj je koji pere ruke, a ne onaj što je iz Vlaka slobode kreštao o prljavim srpskim gaćama i o Srbima u karlovačkom sudu, greškom neprotjeranim, a bogme ni onaj koji je prije ratnoga džumbusa u 'Bespućima povijesne zbiljnosti' opravdavao etničko čišćenje kao najefikasniju prevenciju od budućih 'zlosilja'.

Tako funkcionira groboglasnička koncepcija vladanja. Poput Milorada Dodika, Zoran Milanović razvija se po liniji permanentne retardacije, postajući sve desniji i sve bjesniji. Jedan od razloga tome je što svoje državničko poslanje obavlja s dviju lokacija: tijelom na Pantovčaku, duhom na Mirogoju. ■

Ljubljana – jeftinija potrošačka košarica, ne zbog poreznih razlika
(Foto: Bobo/F.A. Bobo)

Porez očajnika

Nasuprot onome što tvrde trgovci, porezni sustav nije kriv za visoke cijene. Zapravo, odlikovani smo iznimno regresivnim, antisocijalnim poreznim modelom. Njega čini krajnje visok PDV u kombinaciji s napadno niskim porezima na kapital, imovinu i visoke plaće

OGROMNU razliku u cijeni između pojedinih svojih artikala u Hrvatskoj i Sloveniji, iz trgovačkog lanca Bauhaus pokušali su prošli tjedan rastumačiti pomoću jedne više nego oprobane metode. Svalili su krivnju na hrvatski porezni sustav. Kao što je oduvijek poznato, država ovdje ekstremno guli i potrošača i trgovca i proizvođača, dok već u Sloveniji narodu, pa čak i nenarodnim elementima, cvjetaju sve same fiskalne ruže. Nad tim naša udruženja poduzetnika lamentiraju danonoćno, a Bauhaus prigodno baca svjetlo na jednu izdvojenu činjenicu: PDV je u RH najveći u EU-u, tj. odmah iza mađarskog. I sve bi to bilo sasvim zgodno rješenje ili bar objašnjenje, osim što – nažalost po zagovornike dotične teze – nije točno. Nemoguće je PDV-om objasniti razliku u cijeni prikolice koja u Sloveniji košta 498, a u Hrvatskoj 663,48 eura, ili vrtne kućice za koju ćemo s ovu stranu Sutle platiti 464,40 eura, a tamo svega 399, ako naš porez na dodanu vrijednost ima stopu 25, a slovenski 22 posto. Jest, ali onda trgovci i njihovi pobornici uzmu navoditi razne druge porezne i paraporezne momente: Hrvatska ima ukupno više porezno opterećenje, generalno antipoduzetničku klimu, skuplje ostale troškove, enormna neporezna davanja itd. I da nam je baš zato skuplja kućica i sve što u nju stane. Slušajući o tome, zacijelo bismo se iznenadili kad bismo se osvjedočili da privatni sektor gura navlas istu priču i drugdje, zapravo širom svijeta, uvijek nalazeći kako je najgore

baš tamo gdje se zatekao skupa s publikom. Razlog je to više da Hrvatsku malo preciznije smjestimo na usporednu fiskalnu mapu Europske unije, ako već ne planetarnu.

Za početak, odlikovani smo iznimno regresivnim, antisocijalnim poreznim modelom. Njega čini krajnje visok PDV, porez usmjeren na najšire društvene slojeve, u kombinaciji s napadno niskim porezima na kapital, tj. dobit i dividendu, te imovinu, kao i na visoke plaće. Ako smo po PDV-u treći ili četvrti, po visini opterećenja bogatih smo na dnu liste europske konfederacije. Dohodak je inače značajno opterećen, ali se to osjeća najviše kod onih nižih, s obzirom na to da je ista stopa odrezana za plaću od tisuću eura i plaću od tri i pol tisuće. To su prvi i najpouzdaniji znakovi da nešto socijalno-politički ozbiljno ne štima s poreznim sustavom.

Od preostalih nameta, tu su standardne trošarine na duhan, alkohol i gorivo, a tu su i notorni para-fiskalni nameti o kojima se u dugim zimskim noćima posebno strastveno naklapa. Predstavnicima investitora to znači posljednje garantirano pribežište, ono kad se osjete pri tjeranima dugim cijevima gornjih fakata uza zid. Tad neizostavno izuste da Hrvatska ima preko 160 različitih para-fiskalija. Ima ih možda i preko 240, zavisno o tumačenju neporeznog davanja, ali glavna mjera stvari nije njihov popis. Nego je to suma prihoda: od njih se u javne blagajne, državnu i lokalne, slije nešto više od osam milijardi kuna godišnje, a od toga čak 7,9 milijardi otpada na svega 25 nameta. Ostali su

faktično nebitni za razgovor o konačnoj masi para-fiskalnog opterećenja u RH. Tih 25 pak djeluju prilično nezaobilazno, održavajući javne šume i vode, ulaganje u zelenu energiju, itd. Moguće ih je eliminirati, naravno, i tu su naši oponenti u pravu. No to je izvedivo samo tako da npr. privatiziramo šume ili zapustimo vode, ili da u razvoju održive energetike odustanemo od subvencioniranja – privatnog sektora. Da ne bismo uzimali i to u obzir, radije se vratimo na poreze, gdje nas ovih dana čeka novi argument protiv države i njezina prihoda. Još nam je nešto najistaknutije u EU-okviru, kaže se, a opet neslavno: udio potrošačko-poreznog novca u hrvatskom BDP-u. Šampioni smo dakle i po tome, mada se držimo prosjeka kad je posrijedi opći udio poreza.

Taj aspekt odnosi se na širu temu, ne samo na porezni model i raspored fiskalnog opterećenja. Da, mi porezima najviše obavezujemo potrošnju i rad, ali to u krajnjoj liniji nije ne-logično, ima li se u vidu struktura hrvatske privrede, sve više bazirana na uslugama, trgovini, ugostiteljstvu, i tome sličnom. A posve je drugo pitanje je li nam takav profil i pametan, koristan, napredan, perspektivan.

Dugo se i mukotrpno stupalo prema tom horizontu, i nije bilo lako uništiti onoliku materijalno-proizvodnu industriju. Naročito znamo li da pothvatu nisu prethodile znanstvene studije i sektorske razrade, nego samo dobrostive preporuke globalnih centara moći kao što su Svjetska banka, ranije i Međunarodni monetarni fond, te na koncu Europska

komisija. Nikad neće biti previše ponavljanja nekih detalja: Hrvatska je svoju monetarnu politiku, između vezivanja tečaja kune za njemačku marku i uvođenja eura, prilagodila ovdje isključivo uvoznicima roba i novca. Trgovcima i bankama, drugim riječima, dok je naša proizvodnja stradavala već i takvom valutno-tečajnom politikom, a izvoznici se gasili jedan po jedan. I nije to trajalo nekoliko mjeseci, nego impresivnih četvrt stoljeća, bez mnogo rasprave. Nema je ni danas, ali previše cijene u maloprodaji treba nekako objasniti. Ne ide kroz sliku poreznog sustava, kao što vidimo, koliko god kampanja ne jenjavala. Ne pomažu ni tvrdnje da je rad previše fiskalno opterećen, jer mu je cijena u RH znatno niža od one na zapadu EU. Slovenski radnici u trgovini imaju u prosjeku dva i pol puta veća primanja od hrvatskih. Hrvatsku statistiku ujedno kraše općenito najmanje plaće u Eurozoni.

Konačno, nakon uvođenja eura i osjetnog rasta cijena potegnuto je u Hrvatskoj i pitanje visine trgovačke marže. Iz nadležnog je ministarstva gospodarstva poručeno da bi trgovci morali obznaniti koliko ubiru na razlici između dobavne i prodajne vrijednosti artikala koji su poskupjeli, mada nije jasno zašto to ne učini Vlada RH, makar okvirno, ali i komparativno u pripadajućem EU-kontekstu.

Predstavnici trgovine samo što se krvlju ne zaklinju da im je marža ovdje bitno niža od EU-prosjeka, premda ne donose konkretne brojeve koji se tiču danas kritičnih roba i usluga. Mi zauzvrat pamtim da su prije točno godinu dana Večernji list i Hina objavili da je u prvoj polovini prošlog desetljeća ta razlika gotovo udvostručena, dospjevši na razinu navedenog prosjeka. Ostaje nepoznanica o tome što točno omogućuje sektoru trgovine u Hrvatskoj da se postavi tako jednostrano. No samo dok malo pozornije ne razmotamo varljivu ambalažu.

Prvo, tu je bila već spomenuta ekskluzivna monetarna politika, a odmah za njom dolaze izdašne krizne subvencije poduzetnicima kojih imamo opet najviše među trgovačkim društvima i obrtima, a gdje prihodom dominiraju trgovački lanci, uz poneki sektorski izuzetak. Kad je riječ o lancima, moramo još znati da ovdašnje tržište karakterizira oligopolna situacija, tj. izostanak konkurencije kakva odlikuje, recimo – Sloveniju.

Štoviše, radi se velikim dijelom i o monopolu Lidla, ako imamo u vidu da taj jedini diskontni lanac prodaje hrane s nacionalnom mrežom prodajnih objekata nema više za vratom ni onaj nesretni Konzum, svakako ne nakon vladine opsežne intervencije nad tim propalim poduzećem. I kad se jadamo da nam je država preskupa, sa svim izdašnim poreznim prihodima na račun siromašnijeg dijela stanovništva, onda istinski temelj za to imamo tek u činjenici da je njezina ukupna ekonomska politika izrazito štetna i protivna najširem interesu.

Nipošto se ta kvalifikacija, međutim, ne odnosi na trgovce, tu povlaštenu sektorsku elitu našeg poduzetništva o čemu bi najprije morali računati povesti i nezadovoljnici iz ostalih branši. Teorija po kojoj trgovci u tržišnoj ekonomiji imaju svako pravo na slobodno određivanje cijena, pa će potrošači sami dalje regulirati situaciju, nije predmet laboratorijski postavljenih odnosa.

Trgovina je stavljena u startno bolju poziciju, a nju neće uzdrmati šeptrljave i zakašnjele, alibi-mjere poput zahtjeva da se iskaže razlika u cijenama prije i poslije Nove godine. Trgovci su se na to šeretski nacerili i većinski državi gordo otkazali suradnju. Nesumnjivo će se tako kesiti i kad uskoro registriramo da pada inflacija, kao i vrijednost energenata, te dobavne cijene – čitava jedna prikolica troška – ali samo unutar prosjeka EU-a, ne i za nas. ■

Nacija trenira strogoću

Hrvatski policajac srpske nacionalnosti iz Mirkovaca uvalio se u pravni vrtlog. Ima i srpsko državljanstvo pa je upisan u knjigu srpskih vojnih obveznika i dužan je upisati se u tamošnju vojnu evidenciju. MUP je protiv njega pokrenuo disciplinski postupak

IAKO je broj pripadnika nacionalnih manjina zaposlenih u državnim i javnim službama u konstantnom padu, čini se da se desnica neće smiriti sve dok se njihov udio u tom sektoru ne svede na golu nulu. Posebno ih žulja preostalih 584, odnosno 2,3 posto Srba zaposlenih u hrvatskom Ministarstvu unutarnjih poslova. Ranijih su godina imena dobrog dijela njih, upakirana u 'Popis srpskih terorista u MUP-u', kružila bespućima interneta, a ovih dana je, uoči 25. godišnjice završetka procesa mirne reintegracije, za potpirivanje nove runde hajke poslužio disciplinski postupak pokrenut protiv 21-godišnjeg policajca M. Č. iz Mirkovaca kraj Vinkovaca. U BOŽINOVIĆEVOM ministarstvu i Sindikatu policijskih službenika Hrvatske potvrdili su nam da je riječ o jedinstvenom slučaju s kojim se dosad nisu susreli, a odigrao se početkom studenog prošle godine.

Mladi policajac srpske nacionalnosti, inače zaposlen na graničnom prijelazu Tovarnik, tada se nepromišljeno uvalio u pravni vrtlog iz kojeg se sada pokušava izbaviti pomoću odvjetnika. Budući da uz hrvatsko ima i srpsko državljanstvo, M. Č. je upisan u knjigu srpskih vojnih obveznika pa se, kako to propisuje tamošnji Zakona o vojnoj, radnoj i materijalnoj obavezi, s navršenih 18 godina bio dužan javiti u jedan od lokalnih centara Ministarstva odbrane i upisati u voj-

nu evidenciju. U Srbiji je obavezni vojni rok ukinut s prvim danom 2011. i otađ u vojsku idu samo oni koji to dobrovoljno žele. No iz Ministarstva odbrane početkom svake godine podsjećaju da su upis u vojnu evidenciju i služenje u rezervnom sastavu ostali obavezni, pri čemu preko propagandnih video-uradaka i oglasa u medijima ističu da je to 'jedini kontakt koji će mladići ostvariti s vojskom' te kako nema razloga za izbjegavanje takvog upisa 'jer on ne podrazumeva automatsko upućivanje lica na odsluženje vojnog roka ni bilo kakvo angažovanje' u oružanim snagama Srbije.

Isto pravilo vrijedi za muškarce s dvostrukim državljanstvom kao što je M. Č., s tim da oni imaju mogućnost da tu obavezu reguliraju u jednoj od država čiji su državljani i potom se jave u nadležno diplomatsko-konzularno predstavništvo. Onima koji se uopće ne odazovu na poziv, objašnjavaju dalje iz srpskog ministarstva, ne može se izdati uvjerenje o upisu u evidenciju, što je neophodno za ostvarivanje dijela prava, te im prijeti kazna od 10 do 50 tisuća dinara ili do 60 dana zatvora. Zbog toga im nakon nekog vremena isti poziv šalju u pismenom obliku. Od 2019. do kraja 2022. godine na adresu M. Č.-a u Šidu, gdje njegova obitelj posjeduje nekretninu, odasli su ih četiri, a mladić se odazvao na posljednji. 'Imenovani se u novembru 2022.

javio Centru Sremska Mitrovica gde je uveden u vojnu evidenciju. Tom prilikom je popunio obrazac u kome je naveo i podatke o boravištu u Hrvatskoj i zaposlenju, kao i da ima hrvatsko državljanstvo', javljaju iz srpskog Ministarstva odbrane.

Dok u Srbiji poručuju da je mladić postupio u skladu sa zakonom, u Hrvatskoj mu se kao otegotna okolnost uzima što o svemu nije obavijestio svog neposredno nadređenog u MUP-u. Zbog toga je, objasnio je glasnogovornik Policijske uprave vukovarsko-srijemske DRAGOSLAV ŽIVKOVIĆ, 'teško naštetio interesima službe i njezinu ugledu, a time je dovedena u pitanje njegova dostojnost za obavljanje policijske službe'. Živković je dodao da je 21-godišnjak udaljen iz vukovarske policije 7. studenog 2022., odnosno prije nego se iz Srbije uopće vratio u Hrvatsku, 'jer su povreda dužnosti i posljedica povrede nespojivi sa službom koju obavlja dok traje disciplinski postupak'.

M. Č. ne želi razgovarati s novinarima pošto, kako poručuje, s odvjetnikom priprema svoju obranu. To je mogao raditi u miru da se u slučaj nije upleo NIKOLA KAJKIĆ, nezavisni vijećnik u Skupštini vukovarsko-srijemske županije, kojeg su svojedobno u izbornoj trci za župana podržali Most i Hrvatski suverenisti. Kajkić, inače redovni gost profašističke 'Bujice', do jeseni 2020.

također je bio zaposlen u PU vukovarsko-srijemskoj, gdje je kao inspektor istraživao ratne zločine počinjene devedesetih. Iz policije je izbačen nakon što je otkriveno da je falsificirao službenu bilješku iz koje proizlazi da je razgovarao sa svjedokinjom zločina koji se uopće nije dogodio. Paralelno je na Facebooku objavio imena Srba za koje tvrdi da su okrvavili ruke na Ovčari i u Veleprometu, a posvetio se i podizanju kaznenih prijava protiv aktualnih i bivših državnih odvjetnika te našeg kolege BORISA DEŽULOVICA zbog kolumne 'Jebo vas Vukovar'.

Iako je Kajkić u istom navratu ostao i bez funkcije predsjednika strukovnog sindikata, u vukovarskoj policiji i dalje ima čvrste veze preko kojih dobiva povjerljive podatke. Otud mu i informacija da je protiv M. Č.-a pokrenut disciplinski postupak, koju je – uz njegov puni identitet, fotografiju i lažnu tvrdnju da je suspendirani 21-godišnjak 'zadužio uniformu i drugu opremu' jer ALEKSANDAR VUČIĆ 'po Hrvatskoj mobilizira policajce i civile za rat na Kosovu' – objavio 16. prosinca 2022. na svojoj Facebook stranici. Otvoreni lov na policajca i njegovu djevojku potaknuo je u još nekoliko narednih postova ispod kojih se i dalje nižu najsuroviji govor mržnje i prijetnje. 'Četničkom teroristu odmah oduzeti državljanstvo', 'Sve traktoraše treba preispitati i krive pozatvarati', 'Pukni puško, dokle više ovako', 'Istjerati iz Hrvatske', 'Objesiti ga za muda i izložiti na Trgu bana Jelačića', 'Osuditi na smrt vješanjem', navijaju Kajkićevi fanovi, među kojima ima i onih koji se zalažu za *konačno rješenje*. 'Ovo više nema nikakvog smisla. Idemo da svi Srbi odu iz Hrvatske', predlaže jedan dok drugi nastavlja: 'Postoji popis stanovništva pa neka ih kupe sve redom'.

Hajka se ovih dana prelila na veći broj *mainstream* medija, koji su, Kajkićevim riječnikom, odreda stali izvještavati o graničnom policajcu 'pozvanom na regrutaciju i mobilizaciju', a koji je potom 'prošao proces novčenja' jer je 'htio u tajnosti otići u vojsku Srbije'. Nije dugo trebalo čekati ni na IVANA PENAVU. 'Apsolutno je nevjerojatna situacija da se čovjek unutar sustava Ministarstva unutarnjih poslova nađe i odazove pozivu za mobilizaciju druge države. Da, recimo, nije u pitanju potencijalni rat i sukob na Kosovu, nego u Hrvatskoj, što bi taj čovjek u tom slučaju napravio? Bi li hrvatski policajac bio u službi napada na Hrvatsku?', rekao je vukovarski gradonačelnik. Njegov kolega iz Domovinskog pokreta STIPO MLINARIĆ tu je priliku pak iskoristio za još jedan napad na manjinska prava proizašla iz Erdutskog sporazuma i aktualnu koaliciju HDZ-a i SDSS-a, tvrdeći da 'po svim pravilima, policajac ili vojnik ne bi smio imati dvojno državljanstvo'.

Potaknuti javnim napadima na svoje zaposlenike srpske nacionalnosti, iz MUP-a poručuju da je uvjet za prijem u policiju hrvatsko državljanstvo 'dok nacionalnost nije zakonski uvjet niti je kategorija koja predstavlja odlučujući faktor prilikom provođenja postupka prijama u službu'. Svako drugo postupanje, dodaju, bilo bi u suprotnosti sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije, uz zaključak kako osoba koja ima dvojno državljanstvo može biti zaposlenik MUP-a i proći nužnu sigurnosnu provjeru.

Uostalom, dodajemo mi, osobe koje posjeduju dvojno državljanstvo u Hrvatskoj su obavljale i još uvijek obavljaju daleko više funkcije od one službeničke. Na ovome mjestu zabilježiti ćemo samo neke od njih: DRAGANA LOZANČIĆA i Daniela Markića, bivšeg i aktualnog ravnatelja Sigurnosno-obavještajne agencije te Tihomira Oreškovića, instant premjera s najkraćim mandatom u povijesti RH. Sreća njihova da su u pitanju američka, francuska i kanadska domovnica, a ne ona srpska. ■

Jedna policija, dva državljanstva, jedna hajka (Foto: Emica Elvedi/PIXSELL)

Лоша најјава добре удаје

Осим црних рупа у енергетском сектору, аналитичари најављују да ће Србија ове године имати муке с инфлацијом, дефицитом трговинске размјене и падом нових инвестиција

СРПСКА економија у прошлој је години успјела одржати главу изнад воде. Премда је брже од других успоредивих земаља изашла из кризе коју је изазвала пандемија, па јој је и БДП почео расти брже него другима, српска је економија одмах након избијања рата у Украјини због огромне овисности о руским енергентима међу првима упала у ступицу енергетске кризе која се због руске агресије обрушила не еуропску и глобалну економију. Србија је притом у својој економској пртљази највећи баласт из прошлости носила управо у енергетском сектору, у својим јавним енергетским подuzeћима чија се производња годинама урушавала, а пословање све више овисило о текућем увозу енергената који се све више плаћао из државног буџета јер би се привреда и становништво сломили под теретом већег повећања цијена струје, плина и нафтних деривата.

Почетак енергетске кризе у Србији усто се поклопио с прошлогодшњим великим травањским изборима на којима су српски бирачи бирали председника државе, парламентарне и београдске градске заступнике. Изборне и постизборне политичке турбуленције испреплеле су се с помало паничним тражењем излаза из енергетске ступице у којој су цијене енергената почеле хировито расти, а и могућност њихове несташице стално висјела над главама српске привреде и становништва. На енергетски удар с којим се Србија суочила надовезала се и лоша пољопривредна сезона која је додатно задухала у леђа инфлације која се на крилима енергетске кризе почела ширити свијетом па није заобишла ни српску економију.

Баук привредне стагнације и рецесије размахоа се и у српској јавности. Страх од економског слома постао је дио изборне атмосфере на опћим травањским изборима. Вучићева напредњачка власт уз подршку коалицијских партнера реагирала је убрзаном потрагом за новим добавним правцима енергената и њиховом куповином на свим странама свијета како би очувала енергетску стабилност земље, али и државном контролом цијена енергената и основних прехранбених производа те обилатом финансијском помоћи привреди и становништву (око девет милијарди

еура из буџета). Успјела је одржати и планирану високу разину државних инвестиција у инфраструктуру, здравство, али и снажан прилив страних инвестиција чија је вриједност на крају прошле године досегла рекордних 4,4 милијарде еура.

Резултат свега је да је српска привреда крај прошле године дочекала са слабијим резултатима од оних у 2021., као и већина еуропских националних економија, али се заправо 'боље удала него што се надала' у увјетима када су посљедице рата у Украјини још снажније поткопале главне српске привредне партнере у Еуроци. Иако службени резултати српске привреде још увијек нису објављени, економски аналитичари процјењују да ће годишњи раст лањског БДП-а бити око 2,5 посто. Српски БДП се с четири посто раста у првој половини прошле године спустио на око један посто у другој, најављујући могућност стагнације па и рецесије на почетку ове године. Но економски аналитичари, управо због чињенице да је српска привреда лани успјела досегнути просјечни годишњи раст БДП-а од око 2,5 посто и избјећи стагнацију и рецесију, процјењују да ће се минимална стопа раста задржати само на почетку ове године те да ће до њезиног краја у просјеку опет вјероватно бити приближно иста као прошлогодшња.

Осим црних рупа у енергетском сектору, које стара-нова напредњачка власт настоји затрпати уз помоћ норвешких партнера којима ће препустити и управљање Електропривредом Србије (највећим јавним подuzeћем које је као највећи губиташ и њезина највећа главобоља), аналитичари најављују да ће Ср-

бија у овој години највише муке имати с инфлацијом и дефицитом у трговинској размјени са свијетом. Лани је просјечна стопа инфлације износила око 12 посто, али се концем године попела и на 14 до 15 посто. Она се углавном прелила из иноземства, али се хранила и растом цијена хране због лоше пољопривредне сезоне и повећаним задуживањем државе због буџетског субвенционирања привреде и становништва како би се лакше носили с енергетском кризом и њезиним посљедицама. У међувремену је српска монетарна власт, касније од других, повећањем каматних стопа почела обуздавати инфлацију па аналитичари процјењују да ће се она лагано почети смиривати и падати према крају године, иако ће и остати двознаменкаста. Због тога што ће морати зауздати вањскотрговински дефицит, власт ће се истовремено морати одрећи и новог задуживања, а због тога ће морати и смањити износе субвенција привреди и становништву што ће допринијети смиривању инфлације, али би могло погоршати економску и социјалну крвну слику привреде и становништва. Но до нових избора има још доста па се и то може промијенити набоље, поготово ако ће напредњачка коалицијска власт успјети у овој години реализирати планирано увођења реда у енергетски сектор земље и његово превођење из губиташке у профитабилну позицију.

С обзиром на процјене да ће се инфлација и у Србији сљедеће године спустити на подношљиву разину, економски стручњаци најављују да ће српска привреда највећих проблема имати с падом нових инвестиција. И док је држава

усвајањем овогодишњег буџета најавила да ће задржати високу стопу улагања у јавне инвестиције (седам посто БДП-а – 4,8 милијарди еура), аналитичари прогнозирају да ће стране инвестиције у овој години доброно пресушити, а ионако слабашне инвестиције српских приватних подuzeћа у увјетима високих каматних стопа скоро да немају шансу да живну и почну расти.

Ако се прогнозе аналитичара о паду страних и стагнацији домаћих инвестиција у овој години и остваре, стопе запослености и незапослености по њиховим процјенама задржат ће своје садашње оптималне вриједности у односу на не тако давне погубне разине за српску привреду, њезино тржиште рада и демографске процесе. У хлађењу инвестиција, понајприје страних, и посљедичном успоравању и стагнацији привредног раста и урушавању ионако крхког животног стандарда грађана, и власт и опозиција виде могућност за промјене у политичким и страначким преференцијама бирача.

Владајућа напредњачка коалиција из петних жила се труди да задржи снажан прилив страних инвестиција, а све више улаже и у оживљавање домаћих инвестиција, барем у оним секторима у којима је и мимо очекивања имала успјеха, понајприје у ит сектору чија се вриједност извоза лани попела на скоро 2,5 милијарде еура, али и у другим високотехнолошким производним процесима који су почели привлачити пажњу страних инвеститора и из неееуропских земаља, од арапских преко азијских до америчких инвеститора.

Због тога су и први пут почеле фрцати искре између владајућих и опозиције. Лидер Странке слободе и правде ДРАГАН Ђилас ових се дана обрећу на америчког амбасадора у Србији ЦРИСТОПХЕРА ХИЛЛА након што је овај најавио да ће већ у овој години амерички инвеститори више уложити у српску привреду, а опозицију је додатно разљутио амерички савјетник за кризне ситуације ДЕРЕК СЦХОЛЛЕТ који након разговора с председником Вучићем и премијерком АНОМ БРНАБИЋ о рјешавању косовске кризе, али и енергетској и привредној сурадњи са Србијом, није саслушао барем неке од њезиних лидера, иако је претходно у Приштини након сусрета с премијером Куртијем и председником ОСМАНИ разговарао и с косовском опозицијом и представницима косовских Срба.

Из тог америчког заобилажења српске опозиције, не само њезини лидери ишчитали су поруку да амерички званичници сматрају да од њих немају што друкчије чути од онога што су им о преговорима с Приштином рекли представници власти, али и да су процијенили да им је Вучићева напредњачка власт, барем тренутно, сигурнији партнер и у њиховим настојањима да Србију енергетски осамостале и одвоје од руске енергетске сисе те је инвестицијама у високотехнолошке индустрије чвршће окрену према еуроатлантским интеграцијама. На Ђиласову и прозивку дијела опорбених медија, амбасадор Хилл тек је дипломатски узвратио: 'Као и све друге земље, Србија има своје изазове. Али, нова година позива на оптимизам и усредсређивање на позитивне аспекте наших односа. Док улазимо у 2023., верујем да је америчко-српско партнерство снажно и да ће само бити још снажније.' Бит ће, ако и уз помоћ нових америчких инвестиција српска економија настави пливати и у увјетима енергетске кризе и високе инфлације које је изнедрио рат у Украјини. ■

Србија се узда у инвестиције, опет ће се градити метро у Београду. Слика с прошлогодшњих истражних радова за изградњу прве станице (Фото: Б.П./PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Dvije kratke rečenice, u svemu jedva tristo znakova, bilo je dovoljno predsjedniku hrvatskog PEN-a Tomici Bajsiću za 'oštru osudu' hajke na moju sitnež. Podvig utoliko veći zna li se da je Bajsić s tih tristetotinjak slova virtuosno uspio 'oštro osuditi' i 'neprihvatljivo javno pozivanje na linč', i neprihvatljivu poruku teksta – onaj, kako reče pjesnik, 'doživljaj produbljivanja rana žrtve Vukovara'

Domaće
đubrivo

KAŽE ovako: 'Hrvatski P.E.N. centar oštro osuđuje učestale prijetnje smrću koje se u Republici Srbiji upućuju piscu MARKU VIDOJKOVIĆU. U posljednje vrijeme on je primio više od sto takvih prijetnji, da će ga ubiti, raskomadati ili mu ozlijediti obitelj. Solidarizirajući se s piscem koji je 2022. većinom proveo u četiri zida i samo sedam puta uspio prošetati blizu svoga doma, od nadležnih tijela tražimo da pronađu i procesuiraju počinitelje te osiguraju sigurnost autoru i njegovoj obitelji.'

Pa još: 'Vidojković je devedesetih bio glasni kritičar režima SLOBODANA MILOŠEVIĆA, a u svojim medijskim istupima i književnim djelima ništa manje ne štedi ni aktualni politički vrh Srbije, zbog čega su se u hajku protiv njega uključili najviši politički predstavnici – predsjednik države ALEKSANDAR VUČIĆ, premijerka ANA BRNABIĆ i bivši ministar unutarnjih poslova i ravnatelj obavještajne službe ALEKSANDAR VULIN.'

Pa još: 'Vučićeva medijska propagandna mašinerija, a dijelom i represivni aparat pod kontrolom koalicije na vlasti u Srbiji označili su Vidojkovića, koji se u svojim djelima zauzima za europski put Srbije, protiv ratnog huškanja i velikosrpske mitomanije, za nacionalnog izdajnika koji treba biti eliminiran iz javnog prostora. Vidojković nije jedini među piscima, novinarima i umjetnicima što su se našli na meti vlasti koja pregovara o ulasku u Europsku uniju, a podupire PUTINA i rusku agresiju na Ukrajinu gdje su počinjeni nebrojeni zločini protiv čovječnosti. Usto, retorikom 'srpskog svijeta' i ujedinjenja Srba gdje god živjeli ta vlast kreira nestabilnost na područjima gdje su ne tako davno započeli rat, agresiju na Hrvatsku i BiH, što je dovelo do tolikih žrtava.'

I konačno: 'Nedopustivo je da se politički vrh zemlje koja želi pristupiti EU koristi govorom mržnje, zastrašivanjem i pozivanjem na linč kako bi ušutkao kritičare. Europske vrijednosti temelje se na slobodi govora kao osnovi demokratskih odluka građana. Pozivamo zato europske i hrvatske političare da tijekom pristupnih pregovora sa Srbijom jasno istaknu ovaj problem, jer sloboda govora ne može postojati u društvu gdje su građani koje je vlast označila kao nepoćudne u stalnom strahu da će ih netko na ulici zaskočiti, ozlijediti ili ubiti.'

U potpisu: 'Ispred Hrvatskog PEN-a, TOMICA BAJSIĆ, predsjednik.'

Deset raskošno proširenih rečenica, u svemu gotovo dvije hiljade znakova potrošio je, kako vidimo, Tomica Bajsić za proglas povodom hajke na Marka Vidojkovića: nije begicija, nije predsjednik PEN-a žalio slova da izrazi kolegijalnu podršku progonjenom beogradskom piscu. Podvig je utoliko veći zna li se Bajsićev inače ekonomični pjesnički rukopis. Od dvije hiljade slova mogao je on sastaviti desetak pjesama, cijeli jedan antologijski ciklus: toliku je žrtvu hrvatska kultura položila na oltar univerzalne spisateljske solidarnosti.

Bio sam ponosan na hrvatski PEN, jer Marko Vidojković moj je stari drug, odličan pisac i zajeban tip, književni huligan koji se

ne libi psovke, bilo da je to psovački roman 'Đubre', objavljen u jesen 2020., ili pak onaj kratki psovački haiku kojim je godinu dana kasnije na televiziji Nova S počastio predsjednika Srbije Aleksandra Vučića: 'Pička ti materina ona odvratna!'

Radosna, nesputana i odvratna pička predsjednikove majke bila je ona prostom oku nevidljiva granica koja je dijelila Markovu Srbiju i Markov pakao. U diluvijalnoj bujici dobro organiziranog javnog bijesa, moj drug – 'koji se u svojim djelima zauzima protiv ratnog huškanja i velikosrpske mitomanije', 'glasni kritičar režima devedesetih, koji u svojim medijskim istupima ništa manje ne štedi ni aktualni politički vrh' – zasut je 'govorom mržnje, zastrašivanjem i pozivanjem na linč' s 'više od sto prijetnji', sve otada 'u stalnom strahu da će ga netko na ulici zaskočiti': u 'hajci' kojoj su se priključili 'najviši politički predstavnici' i 'medijska propagandna mašinerija', Marko je, eto, na koncu 'označen za nacionalnog izdajnika koji treba biti eliminiran'. A sve zbog jedne javne psovke u jesen 2021. godine. 'Pička ti materina ona odvratna!'

Bio sam, rekoh, ponosan na hrvatski PEN, mada malo ljubomoran na mog druga Marka. Cijela stvar, naime, neobično je podsjećala na drugi jedan slučaj javne psovke, ponešto čak i bliži hrvatskom PEN-u. Sjetit ćete se možda tog seoskog skandalčeta, kad je jedan jednako protudržavni, ali više hrvatski pisac baš iste te jeseni 2021. – jedva mjesec dana nakon Vidojkovićeve psovke – na portalu regionalne televizije velikim slovima napisao: 'Jebo vas Vukovar!'

Posve jednako taj se novinar i pisac u svom tekstu 'zauzimao protiv ratnog huškanja i nacionalne mitomanije' – posve jednako, kao 'glasni kritičar režima iz devedesetih, u svojim medijskim istupima nije štedio ni aktualni politički vrh' – i posve jednako zbog te je javne psovke zasut 'govorom mržnje, zastrašivanjem i pozivanjem na linč' s 'više od sto prijetnji da će ga ubiti, raskomadati ili mu ozlijediti obitelj', posve jednako 'u stalnom strahu da će ga netko na ulici zaskočiti, ozlijediti ili ubiti': posve jednako u tu su se 'hajku' uključili 'najviši politički predstavnici' i 'medijska propagandna mašinerija', posve jednako ga 'označivši za nacionalnog izdajnika koji treba biti eliminiran iz javnog prostora'.

Pa ipak, hrvatski se PEN tada o cijelom slučaju izjasnio tek kratkom rečenicom: 'Oštro osuđujemo brojne i sve učestalije prijetnje smrću piscu i novinaru BORISU DEŽULOVIĆU, kojem je zbog napisanog teksta 'Jebo vas Vukovar' ugrožen život i egzistencija.' I još: 'Bez obzira što o tekstu mislili i kako ga doživljavali, pa i kao produbljivanje rana žrtve Vukovara, atmosfera straha i javno pozivanje na linč zbog izgovorene riječi neprihvatljivo je u slobodnoj zemlji.'

I to je bilo sve. Dvije kratke rečenice, u svemu jedva tristo znakova, bilo je dovoljno predsjedniku hrvatskog PEN-a Tomici Bajsiću za 'oštru osudu' hajke na moju sitnež. Podvig utoliko veći zna li se da je Bajsić s tih tristetotinjak slova virtuosno

uspio 'oštro osuditi' i 'neprihvatljivo javno pozivanje na linč', i neprihvatljivu poruku teksta – onaj, kako reče pjesnik, 'doživljaj produbljivanja rana žrtve Vukovara'.

Niste tako u Bajsićevom apelu godinu dana kasnije mogli pročitati kako je, štajaznam, 'javno pozivanje na linč neprihvatljivo, bez obzira što o Vidojkovićevim tekstovima mislili i kako ih doživljavali, pa i kao produbljivanje rana srpskog naroda'; nije hrvatski PEN objavio kako se, nemam pojma, 'europske vrijednosti temelje na slobodi govora, bez obzira kako doživljavali Vidojkovićev istup, pa i kao prostačku uvredu nečije majke'.

Bilo bi to, jasno, izravno učitavanje iste teze kojom je moj drug uopće javno kamenovan: tako šupački o progonjenim se kolegama ne izjašnjavaju niti u diktaturama. Nikad bogami predsjednik Udruženja sovjetskih pisaca KONSTANTIN ALEKSANDROVIČ FEDIN nije napisao kako je 'deportacija u gulag zbog izgovorene riječi neprihvatljiva, bez obzira kako doživljavali tekst druga SOLŽENJICINA, pa i kao izdaju Oktobarske revolucije'. Kada, međutim, visoko sponzorirani ološ umjesto srpskom piscu u Srbiji likvidacijom prijeti hrvatskom piscu u Hrvatskoj, hrvatski PEN umjesto političkog konteksta hajke na pisca iznenada analizira politički kontekst njegova pisanja.

Kad je tako o Srbiji riječ, razgori se u Tomici Bajsiću plameni intelektualni gnjev, pa sa sigurne distance bez pjesničkih metafora i 'doživljaja' hrabro zbori o 'vlasti koja pregovara o ulasku u EU, a podupire agresiju na Ukrajinu', pa 'retorikom 'srpskog svijeta' kreira nestabilnost na područjima gdje su ne tako davno započeli agresiju na Hrvatsku i BiH', precizno razotkrivajući Srbiju baš kao ono Markovo 'đubre'. Kad, međutim, kao 'nacionalnog izdajnika koji treba biti eliminiran' politički i medijski eskadroni smrti označe hrvatskog pisca, Jambrek Bajsić i domobranski centar PEN-a odjednom nemaju dovoljno slova za domaće đubrivo: niste, recimo, mogli pročitati kako 'vlast pregovara o ulasku u Schengen, a podupire hajke na kritičare', niste čuli Bajsićev 'poziv europskim i hrvatskim političarima da tijekom pristupnih pregovora jasno istaknu ovaj problem, jer sloboda govora ne može postojati u društvu gdje su nepoćudni građani u stalnom strahu da će ih netko na ulici zaskočiti'. Ostalo je slova tek za tanani pjesnički 'doživljaj produbljivanja rana žrtve Vukovara'.

To što PEN-ovo priopćenje nije glasilo onako kako je zapravo pravilno glasiti trebalo, dakle obrnuto – da se, 'bez obzira što je javno pozivanje na linč neprihvatljivo, Dežulovićev tekst doživljava kao produbljivanje rana žrtve Vukovara' – to je pak samo zato što na čelu PEN-a nije neki domobranski podoficir, već razigrani domobranski pjesnik.

Tu stilsku figuru u rukama Bajsića i esnafske domobranske službe moj drug Marko nazvao bi 'PEN-đubre'. Na oštrom jeziku hrvatske inteligencije ona se zove – PEN-drek. ■

Врли Еуро свијет

Вјерујемо ли заиста да би се Украјина једног дана могла прикључити ЕУ-у? Вјерујемо ли да су све ‘старе’ земље ЕУ-а расположене за њено ширење, нпр. на наше просторе, када знамо да свака чланица има право вета? Зато се одлучивање у институцијама Уније у којима је досад владао принцип консензуса све више ‘реалистички’ приклањају надгласавању

Рат у Украјини скренуо је пажњу с кризе европских интеграција у готово еуфорично писање мејнстрим медија о новопостигнутом јединству унутар ЕУ-а. Тко се још сјећа свих оних написа о мјерама штедње, о финансијализацији, кризи еурозоне, потребе за стабилизацијом монетарне уније, пријетњама иступањем из ЕУ-а, што је Велика Британија и учинила? Љевица је писала о томе може ли се ЕУ радикално реформирати или је излаз из ње једино рјешење, нарочито за земље периферије. Заступник прве тезе био је рецимо Мишел Исон на један начин, ‘Скромни приједлог’ Јани-СА ВАРУФАКИСА на други, док је с друге стране стајао КОСТАС ЛАПАВИКАС, који је на примјеру Грчке заступао тезу о изласку из еурозоне.

Данас се цијела дискусија помакнула удесно, а доминирају геополитичке и војне стратегије, у којима се стабилност европских институција, до јучер схваћена критички, одједном не доводи више у питање. Као да се десио повратак на вјеровање једног од оснивача ЕУ-а Жана Монеа да ће се ЕУ изграђивати кроз кризе, као сума солуција конструктивних одговора на кризне изазове. Све то назива се ‘помаком парадигме’, ‘промјеном времена’ и ‘крајем наивности’ након рата у Украјини. Не негира се да је отворена нова криза, но њу либерални естаблишмент схваћа као нову шансу за преслагивање Европе. Мало фали да се не пише о ‘добром рату’ који ће довести све на своје мјесто у постојању европских интеграција. Шокови и кризе постали су новом нормалом на којима ЕУ опстаје и јача. Сада се може говорити и да је економска криза 2008. била здрави изазов, који је ЕУ пребродио. Исто вриједи и за кризу еурозоне, у којој видимо да се еуро отхрвао изазовима и још има земаља попут Хрватске, чије структуре се његовом увођењу радују. Мигрантска криза доведена је у ред, тектонски помаци које је довела корона-криза су санирани. Гледано економицистички систем је преживио. Но, гледано одоздо, из перспективе преживљавања обичних људи, све изгледа другачије. Улазак ЕУ-а из кризе у кризу убире жртве у људском материјалу. А оне као да се не рачунају у логици кризног менаџмента.

Останимо на терену мејнстрима. Ту Европа брани своје ‘вриједности’ против Русије и консолидира се као ‘либерална сила’. Сретна околност је што то значи да нема протурјечја између обране властитих вриједности и властитих материјалних интереса. Прва украјинска криза 2013. – 2014. довела је и до првог сукоба Брисела и Москве, суспензије неких састанака и до првих санкција (у виду ембарга на оружје, рестрикција на пословање руских банака диљем Европе и смањења технолошких инвестиција у руски енергетски сектор). Руска агресија на Украјину 24. фебруара 2022. довела је до још оштријих санкција Русији. Тако је ЕУ уистину постао ‘либерална сила’ која брани своје ‘вриједности’, користећи и ‘тврду моћ’, а не само ону ‘мекану’. А то иде све до слања оружја Украјини. Такве акције координиране су с америчком војном стратегијом и НАТО-ом. Њемачка је промијенила своју дугогодишњу ‘источну политику’, која је ишла за детантом и промјеном кроз трговинске односе. Сада су и СПД и Зелени подупиратељи НАТО стратегије и наоружавања Украјине. А што се тиче енергетске политике иде се на редукцију потрошње фосилних горива и на убрзавање преласка на ‘климатски

неутралну’ економију. Ту остаје и питање промјене односа спрам нуклеарне енергије.

Европски дипломат МАКСИМ ЛЕФЕВР у свом чланку сажима ‘реалистички приступ’ европске политике као свјетске силе. Треба јачати Унијине економске, технолошке и војне капацитете. Треба се проширити новим земљама чланицама, стварати увјете за аутономнију и активнију Европу у дипломатији и питањима сигурности, консолидацијом и ширењем Француско-Њемачке базе и сурадњом са САД-ом. Укратко, од црне прошле године Европа би још могла и видјети прилику за напредовањем.

Слично говори и Штефан Мајстер из организације Царнегије Европе. И он се служи изразом да треба промијенити парадигму. Постхладноратовски мир у Европи више не вриједи. Тај сигурносни поредак треба поново написати с измијењеним руско-европским односима. Што је вриједило задњих тридесетак година, више не вриједи. Економску и енергетску овисност Европе о Русији треба промијенити. Осам пакета санкција, које је Унија досад донијела, требало би прекинути све економске везе између та два ентитета. То Русију сили да се окреће Кини и Азији опћенито. Оно што нас овдје занима јест европски висок ступањ јединства у доношењу санкција. ЕУ тако треба нове краткорочне, средњорочне и дугорочне стратегије за одношење спрам Русије, у потпуно измијењеном сигурносном реалитету. Треба ојачати европско јединство против руске агресије. Зато ново јединство Европе треба искористити за три велика изазова спрам Русије. Прво, Унија мора изградити вањску и сигурносну политику спрам Русије на бази чињенице да је она сада геополитички играч, чијој сигурносној позицији је Русија главна пријетња. Друго, Унија мора провести активнију политику да би интегрирала источно сусједство изван Русије. И треће, треба потпомоћи опозицију у руском друштву, за што треба одржати на животу идеју постпутиновске Русије која би била дијелом Европе. Нажалост још се показује нејединство земаља чланица када су у питању економске везе с Русијом, што ограничава Брисел у маневрирању с јаснијим и конкретнијим политикама. Руска калкулација инвазије на Украјину била је да је ЕУ слаб регионални и глобални играч, док је главни супарник САД фокусиран претежно на Кину. У Украјини је Унија показала да се Русија прерачунала у подцијењивању Европе и да се она може поново осмислити као геополитички и сигурносни играч, а не само као нормативни и технократски. Друга је ствар што сигурности у Европи наводно више нема изван НАТО-а.

Рату Украјини убрзао је дезинтеграцију постсовјетског простора, што је опасно, али и прилика да у њега уђу силе ЕУ-а. Што се тиче будућности ЕУ-руских односа, то ће овисити, сматра аутор, од промјена у Русији. Но оне се засад погоршавају. Водећа улога Француске и Њемачке, као осовина ЕУ-а, такођер показује и своје слабости, због посебних интереса великих земаља. Штефан Мајстер предлаже седам принципа за нову ЕУ стратегију спрам Русије. Први је поставити Украјину на прво мјесто. То не значи само помоћи јој да преживи као држава, него и промовирати је на реформском путу интеграцијских политика ЕУ-а, као примјер другима. Ако гледамо проблеме приватизације и радног законодавства које се већ предвиђа за послјератну Украјину, не можемо бити по том питању оптимисти. Други прин-

Можемо рећи да од глобалне финансијске кризе 2008., преко избјегличке кризе, Брексита и пандемије, Унија излази интегрранија него прије. Али исти догађаји, исти шокови, покренули су и снажне националистичке снаге у појединим државама ЕУ-а

цип је надоградити сусједску политику ЕУ-а. Унија мора ојачати своје присуство у источној Европи, на западном Балкану, јужном Кавказу и Црноморској регији. Трећи принцип је не одбацити руско цивилно друштво, како оно у земљи тако и оно у емиграцији. Затим, увести паметнију визну политику, не одустати од утјецаја на руско друштво, ојачати европску енергетску сигурност и на крају постати фактор мира. Но и ту треба бити ‘реалист’, па не одустајати од прагматичног партнерства и с недемократским државама.

Тако нам збори свјетско хегемонско мишљење. Оно би у бити мијењало свијет тако да се ништа битно не промјени. Као да и у самој Унији, а о САД-у као држави у ‘тихом грађанском рату’ да и не говоримо, немамо унутрашњих сукоба и заоштрене класне борбе. Додуше свака поједина земља чланица донекле је прича за себе, али већ сада можемо рећи како стварни тест европског јединства у најмању руку тек лежи пред нама, ако није већ и изгубљен. Можемо рећи да од глобалне финансијске кризе 2008., преко избјегличке кризе, Брексита и пандемије, Унија излази интегрранија него прије. Али исти догађаји, исти шокови, покренули су и снажне националистичке снаге у појединим државама ЕУ-а. Унија је данас препуна дубоко поларизираних друштава, која у одговорима на кризе заживају десна рјешења, али и лијева. Зато треба бити у најмању руку опрезан при оцјени у којем ће смјеру рат у Украјини одвести европска друштва. А неки парадокси се тим ратом и повећавају. Тако је Пољска примјер пожељног одношења по ЕУ стандардима спрам рата у Украјини. Прима НАТО трупе, које ‘вјежбају’ на граници, отворена је за избјеглице из Украјине. А с друге стране врло је евро-скептички настројена. И тако оставља Брисел у небраном грожђу, да је хвали и гледа кроз прсте истовремено. А то онда може бити знак да ће се антиЕУ политика толерирати и за неке друге државе и њихово понашање. Да може доћи до тога да кохеренција правног простора ЕУ-а колабира.

Не можемо рећи да је Унија елегантно разријешила све своје пријашње кризе од 2008. на овамо. Прије се радило о ватрогасним прокризним мјерама, него о не-

ким разрјешавањима криза. Зато можемо рећи да рат доводи натраг све пријашње кризе, иако их мејнстрим мете под тепих или се чак њиховим ‘разрјешењем’ хвали. Економски, овај рат дијели све невоље неолибералног система штедње. Словенска социологиња МАЈА БРЕЗНИК написала је чланак о томе какву антирадничку политику води украјинска влада већ сада, да би донесено мрачњачко радно законодавство имала и кад рат заврши. А што је с борбом против пандемије? То више није тема. Сада је свакодневна вијест цијена бензина, а не број обољелих и умрлих од Ковида-19. А све то има везе с економијом. И како је ‘ријешена’ мигрантска криза? Два пута више миграната из Украјине него из Сирије долази у ЕУ, да би били распоређени потпуно неједнако с обзиром на могућности држава чланица. Свака од тих криза дијели ЕУ. Глобална финансијска криза доноси расцјеп на богати сјевер и сиромашни југ. А мигрантска криза, у којој и ми неславно учествујемо, доноси расцјеп по линији исток-запад.

Питање је и колико још Француска и Њемачка могу и желе бити силама осовинама ЕУ-а. Њихов морални ауторитет изазивају нове динамике. Европљани виде да се правила игре мијењају, али не подузимају ништа да би се прилагодили језику нових правила. Или узмимо сигурносну политику. Њемачка се интензивно наоружава јер види да не може само ауторсати питања властите сигурности на САД. Све зависи од тога тко тамо дође на власт. Рестрикције с руским плином неће погодити све земље ЕУ-а једнако. И опет је ту Њемачка изложена. Трећи момент који се за Њемачку окренуо у проблем је њезин велики експорт у Кину. А знамо за дизање тензија између Вашингтона и Пекина. Европа има своје резерве спрам униполарног свијета, какав и даље прижељкује САД. А фрагментирани и поларизирани данашњи свијет јако је удаљен од европских нада у мултиполарни свијет који би се водио начелима интернационалне кооперације.

Вјерујемо ли ми заиста да би се Украјина једног дана могла прикључити ЕУ-у, као да се ради о Бугарској и Румуњској? Вјерујемо ли да су све ‘старе’ земље ЕУ-а расположене за њено ширење, нпр. на наше просторе, када знамо да свака чланица има право вета? Зато се одлучивање у институцијама Уније у којима је досад владао принцип консензуса све више ‘реалистички’ приклањају надгласавању. Свијет је данас, а с њиме и ЕУ, у стању ‘велике непрозирности’. Оптимизам службених представника ЕУ-а и њихових експерата готово па као да је утемељен на принципу ‘што горе то боље’. А то значи да што горе за већину – коју узастопне кризе, неједнако у свим земљама, али ипак све, погађају – то је боље за малу мањину, која на свакој кризи не само да остаје неокрњена, него и зарађује.

Исти они либерали који по дужности и даље виде најбољи од свих свјетова, само ако стојемо на бранику либералне демократије и слободног тржишта, могли би се окренути у песимисте, једном када признају да ЕУ може постати највећим губитником постхладноратовског либералног поретка. У кратком и средњем раздобљу Европа неће имати довољно снаге да се отворено ангажира у неком великом конфликту. Колико можемо видјети садашњи су сукоби, као онај у Украјини, локализовани на бесконачне војне операције. Стољеће ратова могло би наслиједити садашње стање ‘специјалних операција’. Морамо ли само гледати тај лош развој ситуације? ■

INTRIGATOR

Duboka država

Država odbija ponudu češke tvrtke da otkupi većinski udio u ostatku Uljanika, luta u odlukama i drži se konspirativno dok radnici očajavaju

NIŠTA novo za Uljanik – tako nekako mogla bi se sažeti vijest o državnoj odluci da ne prihvati otkup većinskog udjela u tom škveru od češkog ponuditelja CE Industries. No pritom ostaje enigma vezana uz ono staro. Točnije, uz prošlogodišnje odluke Vlade RH koje su u međuvremenu pogažene ili makar drastično kompromitirane kroz dva kruga trženja pulskim brodogradilištem nad kojim država i dalje ostaje vlasnik u 55-postotnom udjelu.

Raspetljajmo stoga barem donekle zavrzlamu izazvanu čudnovatim kolebanjem nadležne vlasti oko same cijene licitiranog škvera, jer je dojam da se problem ipak svodi primarno na to pitanje. Aktualni brodograđevni pogon Uljanik 1856 dio je poduzeća Uljanik brodogradnja u stečaju, izdvojen kako bi nastavio s radom. Njegova vrijednost procijenjena je u stečajnom postupku na 380 milijuna kuna, pa bi cijena 55 postotaka suvlasništva imala biti 208,3 milijuna. Svejedno, država je nakon toga ušla u razmatranje obvezujuće ponude CE Industriesa, inače vlasnika slavonskobrodske tvornice Đuro Đaković. Češki interesent je ponudio 155 milijuna, plus minimalno 75 milijuna kuna uloga za pokrivanje zatečenih gubitaka i stabilizaciju firme.

Taj iznos očito nije prihvaćen kao zadovoljavajući, s obzirom na visinu otkupne cifre, a bez obzira na namjenski izdvojenu dodatnu svotu. Jasno je da Vlada RH zastupa ranije službeno te javno zacrtanu vrijednost, ali nije jasno zašto nije taj stav držala krajem prošle godine u komunikaciji s tim kandidatom koji nije čekao otvoreni natječaj. Napro-

tiv, prolongirala je svoju konačnu odluku još mjesec dana, i tek zatim ga odbila.

Točnije, na Skupštini vjerovnika Uljanik brodogradilišta u stečaju objavila je svoj zaključak da će Uljanik 1856 biti prodan kroz međunarodni tender s pozivom svim zainteresiranim strateškim partnerima. Zvuči to naoko logično, samo da nije bilo intenzivnog koketiranja s Česima proteklih mjeseci, kada se činilo da je poslovna sudbina pulskog škvera već riješena. Nastavak brodograđevne djelatnosti u njegovu prostoru svakako je garantiran lokalnim prostornim planom. No pogonu nasušno treba likvidnost, mogućnost dobivanja bankovnih kredita, još ugovora s naručiteljima, plaće za radnike. To nije moguće u stečaju, dok radnici sami upravljaju Uljanikom, pa baš oni s najvećim nestrpljenjem iščekuju rasplet te drame.

Neizvjesnost je, međutim, pojačana činjenicom da CERP, državna agencija koja posređuje u suvlasništvu, uopće nije objavila detalje svoje naknadne procjene vrijednosti samog Uljanika 1856. Ta je procjena zatražena i obavljena kada je ponuditelj iz Češke već bio u igri. Takva konspirativnost države izazvala je proteklih mjesec dana, sve do najnovije Vladine odluke, izrazitu skepsu, da ne posegnemo za nekom težom formulacijom.

Najgore raspoloženje vlada među malim vjerovnicima – ustvari radnicima. S razlogom, jer su prepušteni utisku da država ne kontrolira proces ili da je nezainteresirana. Štoviše, među njima se naveliko govorka da je na djelu pokušaj nametanja Česima neke ekstraobaveze, npr. preuzimanja riječkog 3. maja koji je također dio Uljanik brodogradnje. Posebno je izvjesno da hrvatska država više ne želi imati posla s brodogradnjom. Ne zato što to nipošto ne bi smjela, ako bi željela. Znamo da smije Italija, znamo i da Austrija

Budućnost u magli –
Uljanik (Foto: Srećko
Niketić/PIXSELL)

puno izdašnije od Hrvatske subvencionira svoju poljoprivredu, dok se kod nas zagovara povlačenje države iz privrede općenito. I ne samo da nas Vlada osuđuje na to da ostane-mo bez svog kruha, nego će dovesti u pitanje i onaj sa sedam kora.

■ Igor Lasić

Zbogom
roamingu

VISOKI računi zbog dvije minute upaljenih mobilnih podataka ili nekoliko poslanih poruka tokom boravka u Srbiji ili Bosni i Hercegovini uskoro će postati stvar prošlosti za građane Hrvatske. Automatsko uključanje teleoperatera na usluge roaminga, koje još uvijek prijete nakon prelaska granica, trebalo bi biti okončano tzv. Sporazumom o roamingu. Tako bismo bezobrazno skupe telekomunikacijske usluge u inozemstvu, odnosno na području zapadnog Balkana, mogli plaćati po istim cijenama kao u Hrvatskoj.

Zemlje Europske unije već su obuhvaćene takvim sporazumom. Prema riječima saborskog zastupnika BOJANA GLAVAŠEVIĆA, intencija je da građani plaćaju cijenu nacionalne tarife, dakle da roamingu u potpunosti nestane i da se omogući normalno kretanje ljudi.

Lijepa vijest obznanjena je na saborskom Odboru za europske poslove. Kako je Novostima rekao Glavašević, član Odbora, glavni sporazum sklopljen je na sastanku Europskog vijeća u prosincu prošle godine, no potrebno je sklopiti još nekoliko bilateralnih sporazuma da bi stvar mogla funkcionirati. — Ideja je da se zemljama koje su u pristupnim procesima s Europskom unijom da pozitivnim poticaj, da se vidi kakvi se benefiti mogu osjetiti, da reforme imaju smisla i da će doprinijeti kvaliteti života. To se odnosi na cijeli zapadni Balkan, pa tako i na Srbiju, BiH, Albaniju, Makedoniju... Državna tajnica, ANDREJA METELKO ZGOMBIĆ, rekla je da bi to trebalo biti pokrenuto ove godine – kazao je Glavašević. Na naše pitanje o mogućim reakcijama na ovu vijest, kazao je da protiv ukidanja roaminga nitko neće imati ništa protiv.

— To je dobro za biznis, dobro je za ljudsku razinu. Svatko ima prijatelje, možda i članove obitelji preko granice – komentirao je Bojan Glavašević.

Neće više biti ni onih situacija kada se domaćem teleoperateru mora dokazivati da nismo trošili mobilne podatke u drugoj državi, nego da smo samo prošli pokraj pograničnog područja te da smo bez ikakve osnove prikazani na telekomunikacije druge države. Prema sadašnjem cjeniku, odlazni poziv prema Hrvatskoj unutar Srbije košta 1,68 eura, dok sitnih 100 KB interneta košta čak 0,81 euro. Cijene odlaznih i dolaznih poziva te SMS poruka u roamingu između Hrvatske i Bosne i Hercegovine nešto su niže, pa je tako odlazni poziv 0,47, dolazni 0,27, a SMS 0,13 eura.

■ Anja Kožul

Siromašni
pokraj eura

Što je pokazalo vaše istraživanje o prilagodbi hrvatskih građana na euro?

Prof. ZVONIMIR GALIĆ i ja, zajedno sa studentima kolegija Psihologija potrošačkog ponašanja, proveli smo istraživanje u kojem je sudjelovalo 450 hrvatskih građana. Neki od osnovnih zaključaka su sljedeći. Kad su plaće bile izražene u eurima, ljudi su prijavljivali nešto niži životni standard i zadovoljstvo plaćom nego kada su ekvivalentne plaće bile izražene u kunama. Drugim riječima, čini se da euro kod ljudi inducira osjećaj većeg siromaštva nego kuna. Osim toga, ljudi su iste proizvode procjenjivali skuplji-ma kada smo ih tražili da procijene njihovu cijenu u eurima u odnosu na kune. Razlika je bila najveća na proizvodima koji su jeftiniji, ali ih češće kupujemo (npr. čokolada, kava). To vjerojatno znači da bi bili spremni platiti višu cijenu za isti proizvod kada je cijena izražena u eurima nego u kunama.

Zbog čega se ljudi osjećaju siromašniji-ma kada su plaće izražene u eurima, ali toleriraju više cijene kada su izražene u eurima?

Fenomen koji stoji iza takvih rezultata u psihologiji nazivamo 'iluzijom novca'. Iluzija novca je pojava da smo osjetljiviji na nominalnu vrijednost novca (dakle broj koji vidimo pred sobom), nego na njegovu realnu vrijednost, odnosno ono koliko taj novac stvarno vrijedi, što s njime možemo kupiti. Zato što je euro snažnija valuta od kune, plaće u eurima su nam nominalno manje – broj koji vidimo na računu kad nam plaća sjedne puno je manji od onog na što smo navikli. S obzirom na tu našu intuitivnu osjetljivost na nominalnu vrijednost, logično je da se osjećamo siromašnjima, iako se naš objektivni status nije puno promijenio. Siromašni smo bili i prije.

Kako se fenomen 'iluzije novca' odražava na građane?

U tranzicijskom periodu ustvari bismo uvijek trebali biti na oprezu kako trošimo i preračunavati eure u kune u glavi. No to je jako teško i za očekivati je da ćemo često završiti oslanjajući se na nekakvu intuitivnu metodu na tragu 'zvuči li mi ova cifra u eurima OK ili ne'. Opasnost leži u tome što su takve prosudbe pristrane: griješit ćemo u smjeru podcjenjivanja cijena kada su izražene u eurima. Međutim, u novim situacijama ljudi imaju tendenciju biti oprezniji s odlukama i zaključcima. Tako da u ovoj situaciji vjerojatno imamo ta dva fenomena koji djeluju u suprotnim smjerovima – iluzija novca potiče veću potrošnju, a suprotstavlja joj se tendencija da u nepoznatim situacijama reagiramo s oprezom.

■ Mirna Jasić Gašić

Štrajkovima do veće plaće

**Poslodavci uporno eskiviraju pregovore
zbog kolektivnih sektorskih ugovora pa
iz sssh najavljuju mogućnost štrajkova**

DODATNO povišenje cijena nakon uvođenja nove valute narušilo je ionako narušen standard građana. Tako je predsjednik Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) MLADEN NOVOSSEL nedavno izjavio da bi sektorski štrajkovi mogli biti neizbježni ove godine. Prethodno je istaknuo da je osnovni cilj sindikalista da dođu do sektorskih kolektivnih ugovora i pregovaranja o povećanju plaća. Nazvali smo Novosela da nam pojasni tvrdnju o štrajku, ali i objasni okolnosti trenutnih sindikalnih napora. Naš sugovornik kaže da su četiri sindikata iz pet sektora, koji djeluju u sastavu SSSH, prošle godine Hrvatskoj udruzi poslodavaca podnijeli zahtjev za početak pregovora o sektorskom kolektivnom ugovoru. To su Sindikat metalaca Hrvatske – industrijski sindikat, Sindikat PPDIV – zaposlenih u poljoprivredi, prehrambenoj i duhanskoj industriji i vodoprivredi Hrvatske (odijeljen je dakle sektor poljoprivrede i prehrane), Sindikat prometa i veza Hrvatske te Sindikat drvne i papirne industrije Hrvatske.

— Dosad su pregovori jedino pokrenuti na razini javno-linijskog prijevoza, a trenutno je najveći otpor poslodavaca u sektoru drveno-prerađivačke industrije gdje razgovori nisu ni započeli. Na razini metalske industrije dogovoren je samo jedan okvirni sastanak, dok se na razini poljoprivrede i prehrane, nakon određenih preliminarne razgovora, početak pregovora očekuje do kraja mjeseca – referira Novosel.

Podsjeća također da u sektoru trgovine kolektivni pregovori traju još od 2016. Ondje gdje sindikati zapnu u pregovorima, očekuje

ih postupak mirenja koji, kako kaže naš sugovornik, može završiti štrajkom.

— Procjenjujem da je gotovo sigurno moguć štrajk barem u jednom od tih sektora ove godine. Jedini odgovor na porast troškova života, povećanje cijena i visoku inflaciju jest povećanje plaća. Uzmemo li u obzir da povećanje plaća nećemo moći svugdje dobiti samo argumentima, negdje će biti potreban i štrajk. U tom smislu je neminovan – pojašnjava sindikalist.

U tijeku je postupak mirenja za trgovačko društvo Holding gdje je zaposleno više od pet tisuća radnika.

— Premda je nažalost dio sindikata iz drugih središnjica podržao otpuštanje radnika, sada su ipak svi sindikati našli zajednički jezik za postupak mirenja. Ako se u mirenju ne postigne dogovor, Holding će također krenuti u štrajk. To znači da će biti stopiran odvoz smeća i druge djelatnosti u Gradu Zagrebu – govori Novosel.

Očito je da kulturu kolektivnog pregovaranja u Hrvatskoj tek treba izgraditi. Sindikalist podsjeća da na razini direktive o minimalnim plaćama EU-a postoji obaveza da najkasnije do 2024. u svakoj od zemalja članica bude usvojen akcijski plan o kolektivnom pregovaranju kako bi razina pokrivenosti radnika kolektivnim ugovorima bila minimalno 80 posto.

— To je obaveza Hrvatske i SSSH se maksimalno priprema za taj akcijski plan – kaže Novosel.

Da li su poslodavci osvijestili tu priču, jer pozicija na tržištu rada nakon ulaska u eurozonu se prilično mijenja, pitamo ga.

— Sve se to svodi nažalost na priču o slabom formiranju cijena. Tako je i tržište

rada na razini EU-a ili eurozone potpuno otvoreno pa radnici idu tamo gdje će imati veće plaće. Ali sada je definitivno prilika da poslodavci shvate da je povećanje plaća domaćem radniku daleko bolja investicija od plakanja i traženja stranih radnika po trećim zemljama, od Nepala do Indije – isti će Novosel.

Također pojašnjava da je interes stranih radnika za dužim zadržavanjem u Hrvatskoj vrlo upitan. Smatra da je interes onoga tko prevali tisuće kilometara da bi došao u Europu i raditi u Hrvatsku, uhvatiti vlak i otići, barem u Sloveniju ili Austriju gdje su daleko veće plaće.

■ Dragan Grozdanić

Pronađen rušitelj

VUKOVARSKI policajci pronašli su muškarca kojeg sumnjiče da je u nekoliko navrata oštetio staro pravoslavno groblje u tome gradu. Protiv njega su podigli kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu.

‘Policijски službenici PP Vukovar su proveli kriminalističko istraživanje nad 40-godišnjim hrvatskim državljaninom, pri čemu su utvrdili sumnju da je počinio kaznena djela oštećenja tuđe stvari, povrede mira pokojnika te oštećenja i nedozvoljenog izvoza kulturnog dobra. Naime, osumnjičenik je tijekom prošle 2022. i početkom ove 2023. godine u nekoliko navrata na vukovarskom starom pravoslavnom groblju oštetio više nadgrobnih spomenika, mramorni križ te mauzolej, koji je rješenjem Ministarstva kulture i medija upisan u Registar kulturnih dobara’, stoji u saopćenju Policijske uprave vukovarsko-srijemske. Kako su Novosti pisale, posljednji u nizu vandalizama na vukovarskom pravoslavnom groblju zabilježen je u noći s 5. na 6. januara, odnosno uoči pravoslavnog Božića.

— S obzirom na to da je u tom periodu srušeno desetak spomenika, nedvojbeno se radi o činu mržnje prema onome što to mesto predstavlja. A radi se o najstarijem dokazu postojanja Srba u gradu Vukovaru – rekao nam je SRĐAN KOLAR, predsjednik vukovarske organizacije SDSS-a.

Vukovarski gradonačelnik IVAN PENAVAL, na čiju inicijativu je Gradsko vijeće Srbima nedavno i formalno uskratilo pravo na ravnopravnu upotrebu srpskog jezika i ćirilice pisma, u međuvremenu je osudio oskrnuće pravoslavnog groblja, kazavši da se radi o ‘nedopustivom i necivilizacijskom činu povrede mira pokojnika’.

Iz vukovarske gradske uprave također su poručili da je uništenje nadgrobnih spomenika izravan napad na kulturnu baštinu Vukovara, ali i izuzetno neljudski čin, izraz nepoštovanja čovjeka bez obzira na nacionalnost, jezik ili pripadnost vjeri. ‘Počinitelj je uništenjem spomenika u konačnici učinio izravan napad na Vukovar’, navodi se u saopćenju Grada Vukovara.

■ Tamara Opačić

FRAGMENTI GRADA

Pivska beba

SLIKARSKO djelo povelikih dimenzija, čini se da je riječ o ulju na platnu, prikazuje pomalo neobičan motiv. Na slici je simpatična gola debeljuškasta ženska beba – obrazi su joj jako rumeni, a osmijeh vrlo širok – koja s obje ruke drži veliku kriglu točenog piva, reklo bi se tipično bavarske sorte. Umjetnina je stara, u njenom desnom donjem kutu nalazi se podatak da datira još iz 1896., i zapravo je u funkciji arhaične reklame jer je pored opisanog djeteta na slici i kitnjasti oblačić s nazivom poznatog minhenskog piva. Beba sjedi na grbu *puba* u kojem slika visi sa stropa, postavljena je na najupečatljivijem zidu u glavnoj prostoriji. Riječ je o pivnici-restoranu lociranom u minhenskom naselju Maxvorstadt – vibrantnom sveučilišnom kvartu u kojem sve vrvi od galerija, kafića, modernih restorančića i knjižara – na južnom rubu razvikanog Schwabinga, epicentra suvremene minhenske gentrifikacije.

Pub-restoran jedno je od kulturnih mjesta u glavnom gradu Bavorske, počeci mu sežu do prvih godina 20. stoljeća. Iz mnoštva pripadajućih reklamnih narativa koji ga prate jasno se iščitava da je to svojevremeno, između dva svjetska rata, bilo jedno od glavnih mjesta minhenskog, bavarskog i njemačkog nadrealizma i dadaizma. Prostor u koji su rado i redovito svraćali – sasvim sigurno se i bjesomučno opijali – slikari, pisci, galeristi, umjetničko-intelektualna boemska škvala koja je tada živjela u Minheni. Zasigurno su mnogi među njima u velikim količinama ispijali i pivo koje reklamira beba s početka natuknice.

Reklama je i neposredan povod zašto o tome ovom prilikom pišemo. Iskorišteni motivi na njoj pripadaju standardima i vrijednostima jednog potpuno drugog povijesnog vremena. O tome razmišljam gledajući je dok naginjem treću kriglu vrlo solidnog piva. Bilo je to vrijeme u kojem je očito bilo moguće spontano, neopterećeno preuzeti i iskoristiti motiv golog djeteta za reklamu alkoholnog pića i mjesta kakvo je pivnica, makar reklama bila izvedena i u dojmljivom slikarsko-umjetničkom idiomu. U potpunoj je to suprotnosti sa standardima koji su se nametnuli u našoj epohi s kraja 20. i u 21. stoljeću. U vremenu koje je između ostalog obilježeno diktaturom političke korektnosti i licemjerne paradigmom kojom se deklarativno štiti prava svega i svih, te navodno širi kulturu tolerancije, dok se zapravo provodi režim totalnog nadzora, kontrole i restrikcije. Razdoblje je to u povijesti u kojem je nezamislivo i pomisliti da bi dijete – nago ili ne, svedjedno – uopće moglo reklamirati alkoholno piće. Status djeteta u međuvremenu je uzdignut do sakralnih razina, kaže se da su društva postala *child centred* orijentirana. Jesu li zbog toga postala bolja, teško je reći. No znam da me veseli vidjeti da se suvremeni inkvizitori još nisu nakanili – ili možda drznuli? – skinuti spomenuto umjetničko djelo iz minhenske pivnice.

■ Hajrudin Hromadžić

Крња годишњица

На овогодишњем обиљежавању у Вуковару могло се чути како оне који су допринијели мирној реинтеграцији оптужују они који свакодневно продужују ратну атмосферу, каже Милорад Пуповац

ЧЕТВРТ вијека од мирне реинтеграције источне Славоније, Барање и западног Сријема у уставно-правни поредак Републике Хрватске обиљежено је непојављивањем 'интегриране', српске стране. Домаћин службеног обиљежавања био је Град Вуковар на челу с градоначелником ИВАНОМ ПЕНАВОМ који је само неколико дана прије из Статута града Вуковара избацио могућност слободне употребе српског језика и ћириличног писма као једно од права проистеклих из Ердутског споразума и Писма намјере, међународних уговора који су отворили врата мирном процесу реинтеграције, једне од најуспјешнијих мировних мисија УН-а.

Ердутски споразум и Писмо намјере први су документи који су осигуравали данашњи положај и права Срба у Хрватској као националне мањине. Међутим, осигурана права тешко су се годинама пробијала кроз политичке и друштвене обруче у стварни живот. Годинама немогућа мисија запошљавања Срба у државну и јавну управу и економско маргинализирање подручја насељеног националним мањинама довели су до расељавања аутохтоне српске заједнице и до простора испражњених од живота.

Питање је колико би загарантирана права уопће била конзумирана да српска заједница није у неколико наврата била дио владајућих коалиција на државној разини. Мир је био нарушаван и националистичком реториком десничарских кругова који су више прижељкивали минуле ратове него заједнички живот и бољу будућност. Због посљедњег чина изbacивања ћирилице из Вуковара, политички представници српске заједнице одлучили су да се на обиљежавању неће појавити, али је постављањем јумбо плаката 'Мир без рата – реинтеграција хрватског Подунавља' Српско народно вијеће на симболичан начин обиљежило овај јубилеј мира.

Градски одбор СДСС-а Вуковар у свом приопћењу Пенавин скуп обиљежавања четврт вијека мирне реинтеграције и његовог представљања као промотора мира, толеранције и заједничког живота оцијенио је лицемјерним, додајући да је скуп био планиран без иједног судионика мирне реинтеграције и актуалног представника Срба. Предсједник СДСС-а и саборски заступник МИЛОРАД ПУПОВАЦ за Новости поручио је да су представници српске заједнице равноправно судјеловали у изградњи мира те провођењу политике мирне реинтеграције и помирења те да су важна компонента живота у Вуковару.

— О међусобном уважавању и поштивању овиси хоћемо ли и како учврсти-

Скуп у Вуковару – без представника српске мањине (Фото: Давор Јаворовић/PIXSELL)

ти вриједности мира. Српска заједница привржена је миру и трајно инзистирамо да се вриједности мира уграде у животну свакодневницу Вуковара, источне Славоније и цијеле Хрватске, да вриједности мира буду важније од ратних политика и реторика. Нажалост то није тако. На овогодишњем обиљежавању у Вуковару могло се чути како оне који су допринијели мирној реинтеграцији оптужују они који свакодневно продужују ратну атмосферу, радећи против истинског процеса измирења и учвршћења вриједности мира у свијести свих грађана Републике Хрватске – каже Пуповац.

Он поздравља обиљежавање 25. годишњице мирне реинтеграције, али сматра да су 'крugови који су организирали овогодишњи скуп то учинили по мјери и начину оних који не виде своје суграђане као равноправне и не прихватају њихово мјесто у друштву у складу са Уставом и законима Републике Хрватске'.

— То наравно није мотив због којих би се представници СДСС-а требали појавити на тој врсти обиљежавања и слушати од Пенаве како не воле и не поштују хрватску земљу, мјесто гдје живе. То је класично ширење анимозитета према припадницима српске заједнице и покушај да се истакне да он више воли Хрватску него нетко други. Пенава при томе заборавља да се љубав према властитој земљи мјери одсуством мржње, одсуством производње неједнакости, неправедности, одсуством произвођења анимозитета и сукоба међу људима. По тој мјери тешко је рећи да Пенава као градоначелник прихвата све грађане и разумије Хрватску као земљу у којој

живе сви њени грађани са свим њеним разликама у етничком, вјерском и лингвистичком смислу – истиче Пуповац. Додаје да 'СДСС није бојкотирао процес мирне реинтеграције нити бојкотира њезино обиљежавање, него је слао поруку'.

— Ердутски споразум је између осталог темељ за повратак избјеглица, школску аутономију која је нажалост још увијек без адекватне регистрације школа, културну аутономију с ограниченим језичним правима и формирање мањинских самоуправа, као што су Српско народно вијеће и Заједничко веће општина, али још увијек без адекватног статуса. Без судјеловања у Влади и владајућој коалицији многа друга права из обнове, стамбеног збрињавања, повратка имовине, обнове комуналне инфраструктуре, развоја животних средина, функционирање и даљњи развој мањинских институција и инфраструктуре, били би веома ограничени – напомиње Пуповац.

Завршетак процеса мирне реинтеграције обиљежен је и приказивањем документарног филма 'Бирам Вуковар' у вуковарском Еуропском дому. Једна од протагонисткиња, миротворкиња БИЉАНА ГАЂА, истиче да се процес враћања територија без иједног изгубљеног живота не слави једнако као остали државни празници.

— Као друштво не славио мир ни приближно једнако као војне операције. Још једном смо показали да ни у важним да-

нима за Вуковар не можемо оставити политику са стране. Тај датум обиљежавања мирне реинтеграције није прикладан за слање било каквих политичких порука. Не подржавам тренд смањивања права српској заједници у Вуковару који потјече од градоначелника Пенаве, али сматрам да недостаје дијалога с обје стране – поручује Гађа. Додаје да мирна реинтеграција не би успјела да нису судјеловале обје стране, српска и хрватска, наравно и међународна заједница.

— Тог бисмо дана на просто требали бити захвални свима који су судјеловали у процесу мирне реинтеграције, прије свега грађанима који су у то доба живјели у Вуковару. Да није било тих тихих хероја који су пристали на мирну реинтеграцију, она не би успјела. Захваљујући њима, њиховој снази и мудрости, у то доба није изгубљен ни један људски живот и то на просто нема цијену. На једном таквом догађају припадници српске заједнице би требали бити не само присутни него и суорганизатори. Тако да сви заједно пошаљемо поруку мира барем новим, младим нараштајима који живе у Вуковару – каже Гађа.

ХРВОЈЕ КЛАСИЋ, повјесничар са загребачког Филозофског факултета, истиче да би се процесом мирне реинтеграције требали поносити Хрвати и Срби.

— Бојим се да се тиме не поносимо довољно или се уопће не поносимо, што доказује да је даље култ војске и ратовања битнији на овим просторима. Жао ми је што се мирна реинтеграција није догодила раније, што је рат потрајао дуго, узео превише жртава. Често ми се чини као да уствари никоме није у потпуности драго што се рат завршио баш на тај начин. Једни осјећају да се реинтеграција никада није требала догодити, а други да се требала догодити војним путем као и Олуја – сматра Класић.

— Подупирем сваку поруку српске заједнице која произлази као одговор на национализам или на непоштивање закона и Устава. Смањивање права српској заједници у Вуковару укидањем ћирилице је свакако оправдан повод. Мислим да је велики успјех мирне реинтеграције српска заједница требала обиљежити својим паралелним скупом. По питању забране поздрава 'За дом spremni', обнове кућа на Банији или обештећења Срба који су деведесетих година остали без своје имовине, пуно пута сам очекивао да ће се политички представници Срба поставити оштрије према владајућима и можда изаћи из Владе ХДЗ-а, али то се није догодило. Волио бих да представници Срба у Загребу буду конзистентнији и чвршћи у тим својим таквим одлукама, а не да шуте о томе – истиче Класић. ■

Državljanstvo na lutriji

Veći broj korisnika koji su se s molbom za pravnu pomoć obratili uredu SNV-a, rođenih prije spornog oktobra 1991., imaju dojam da država probire poželjne državljane te negira državljanstva osobama kojima je Hrvatska očevina i djedovina

Od 3.837 zahtjeva za utvrđivanje hrvatskog državljanstva, čija je svrha naknadno upisivanje osoba u evidenciju državljana Republike Hrvatske, nadležne institucije odbile su čak 60 posto. Ovo je informacija koju su Novosti dobile od Ministarstva unutarnjih poslova povodom završetka trogodišnjeg zakonskog roka za stjecanje državljanstva, za upis u knjigu državljana ili za utvrđivanje državljanstva statusa.

U javnosti glasno predstavljene izmjene i dopune Zakona o hrvatskom državljanstvu iz 2019. osmišljene su, između ostalog, kako bi nepriznati, odrasli državljani ostvarili navedena statusna prava. Hrvatska je, međutim, propustila jedinstvenu priliku da od 1. januara 2020. pa do istog datuma 2023. većinski riješi pitanje državljanstva onih osoba koje za to imaju osnovu i zbog kojih su, naglasimo to, zakonske izmjene i donesene.

No malo kome razumljiva privremena zakonska rješenja rezultirala su značajno visokim brojem odbijenih zahtjeva, koji dominantno dolaze iz hrvatskih konzulata u Srbiji te Bosni i Hercegovini. Osobe koje su zbog

administrativnih grešaka, raspada zajedničke države i zbog ratnih zbivanja provele veći dio života bez dokumenata, opet su ostavljene na cjedilu. U više navrata smo pisali o problemima u hrvatskim konzulatima u Subotici i Beogradu. Podnositelji zahtjeva su se žalili da tamošnji zaposlenici prema njima nisu pristupali profesionalno, da im nisu davali jasna objašnjenja, ali i da su kao uvjete postavljali nabavku dokumentacije koja uopće nije odgovarala uputstvima propisanim iz MUP-a.

Voluntaristička tumačenja službenika – Veleposlanstvo RH u Beogradu (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

Dva su krucijalna, ali, ispostavilo se, iznimno sporna članka Zakona, bila štetna za Srbe porijeklom iz Hrvatske. Prema članku 5. st. 2., hrvatsko državljanstvo porijeklom do 1. januara 2023. mogle su steći osobe starije od 21 godine rođene u inozemstvu, čiji je barem jedan roditelj u trenutku njihovog rođenja bio hrvatski državljanin. MUP je temeljem ovog članka zakona, u tri godine primio 4.102 zahtjeva za upis u evidenciju državljana Republike Hrvatske. Do danas je pozitivno riješeno tek 1.747 zahtjeva, dok ih je 58 odbijeno. Ostali zahtjevi još nisu ni razmotreni.

Za sve one kojima je greškom matičara u evidenciji o državljanstvu bilo upisano državljanstvo drugih jugoslavenskih republika, odgovarao je članak 30.a stavak 2. po kojem je naknadno određeno da se hrvatskim državljaninom smatra i osoba rođena

Milena Čalić Jelić (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

u razdoblju od 8. januara 1977. do 8. oktobra 1991., kojoj su u trenutku rođenja oba roditelja imala hrvatsko državljanstvo.

Prema riječima MILENE ČALIĆ JELIĆ iz Pravnog odjela Srpskog narodnog vijeća, prilikom utvrđivanja državljanstva porijeklom, upravna tijela u Hrvatskoj ne sagledavaju više pravnih osnova Zakona o hrvatskom državljanstvu. Sporno je tumačenje MUP-a koji članak 5. st. 2. primjenjuje samo na osobe rođene nakon 8. oktobra 1991., iako u navedenom članku zakona nema takvog ograničenja.

— Tako osobe starije od 21 godine, odnosno, prema tumačenju MUP-a, rođene nakon 8. oktobra 1991., reguliraju svoj status po članku 5. st. 2., dok ga oni stariji rješavaju po republičkim zakonima važećim u vrijeme njihova rođenja, 1970-ih ili 80-ih godina. Baš zbog navedenog tumačenja i primjene, veći broj korisnika koji su se s molbom za pravnu pomoć obratili uredu SNV-a, imaju dojam da tom politikom država probire poželjne državljane te negira državljanstva osobama kojima je Hrvatska očevina i djedovina. Kroz razgovore sa 'starijim' podnositeljima zahtjeva vidljiva je snažnija povezanost s Hrvatskom kao domovinom. I to je ono što ih najviše pogađa, pa navedeno tumačenje i primjenu Zakona o hrvatskom državljanstvu doživljavaju kao svojevrsnu diskriminaciju temeljem dobi – ističe Milena Čalić Jelić.

U zadnjoj godini podnošenja zahtjeva, pravnica je imala znatno manje stranaka rođenih nakon 8. oktobra 1991., što pokazuje da ta kategorija nema većih problema pri dobivanju hrvatskog državljanstva. Međutim, u Pravnom odjelu SNV-a tokom 2022. se povećao broj uložених žalbi na negativna rješenja osoba koje su rođene prije oktobra 1991. Kako nam govori pravnica, navedene osobe su u nekom trenutku svog života bile državljani SFRJ i imale su republičko državljanstvo. U proteklom periodu su odbijani uz neshvatljivo obrazloženje da bi i njihovim slučajevima 'priznavanjem državljanstva Hrvatske došlo do narušavanja načela kontinuiteta od republičkog državljanstva u državljanstvo novoformiranih država'. Na Upravnom sudu je završila tek nekolicina ovakvih predmeta jer malo tko ima novca i vremena da ulazi u upravne sporove.

— Još uvijek nemamo rješenja u predmetima djece gdje su oba roditelja upisana u knjigu državljana tadašnje SRH, a dijete baš zbog mjesta rođenja, u različito republičko državljanstvo. Imamo i situacija kada je osoba rođena na području RH imala upisano državljanstvo, ali je ono u nekom trenutku bilo osporeno jer su roditelji u trenutku njenog rođenja bili državljani drugih republika. Imamo i predmete dvostrukog upisa u republičke knjige. I u takvim predmetima će biti interesantno pratiti stav MUP-a i tumačenje zakonskih odredbi – smatra SNV-ova pravica. Podsjeća da nisu do kraja riješeni ni problemi uništenih ili otuđenih matičnih knjiga i knjiga državljana.

Zakon o hrvatskom državljanstvu ispao je daleko povoljniji za hrvatsko iseljenništvo te za sve one koji imaju osnove za stjecanje državljanstva prirođenjem ili naturalizacijom. Na njih se odnose zakonske odredbe od 8. do 16. članka. Prema navodima MUP-a, u protekle tri godine pristiglo je 19.020 takvih zahtjeva. Do danas je riješen 16.531 zahtjev za stjecanje hrvatskog državljanstva prirođenjem. Od toga je usvojeno 14.307 zahtjeva, dok ih je 2.145 odbijeno.

Iz svega proizlazi zaključak da su statusna prava u Hrvatskoj teško osvojiva i da je pravo na državljanstvo za određene skupine u startu zaključano. Država je na djelu pokazala da ne nastoji zatamiti birokratske prepreke koje opterećuju ljude u proteklih 30 godina. ■

Сретан Божић, Кордунаши

На гробљу у Перни разбијена је спомен-плоча с именима 365 партизана умрлих од тифуса или убијених у борбама, на Ђанковић-брду освануо је ‘бадњак’ с обиљежјима ХОС-а и ЗДС-ом, а у Топускоме неписмени графит мржње

ВАНДАЛСКИ чин на гробљу у Перни и неколико злослутних националистичких порука у Топуском, који су забиљежени у свега 15-ак дана, унијели су немир међу људе тога краја, поготово припаднике српске заједнице. Неколико пак дана прије православног Божића, на Петровој гори, у Ђанковић-брду, у тло недалеко гробља забодена је велика грабова грана – која је ваљда, требала представљати традиционални бадњак – урешена злоглуким обиљежјима ХОС-а, међу њима и декларативно забрањеним поздравом ‘За дом spremni’. Полиција је након дојаве обавила увиђај, послала па уклонила инсталацију с поруком мржње, но за непознатим се починитељима, наравно, још трага.

Док коментари таквог насиља над православном божићном традицијом нису ни утихнули, на туристичком путоказу у средишту Топускога, онемо који усмјерава према храму Св. Николе, непознат и евидентно неписмен неко дописао је нимало њежну поруку ‘Уби Србина’. Иако би се с лошим учеником којем је крајње слово ‘ј’, остало највјероватније загубљено још у нижим разредима основне било можда најприличније спрдати, његов агресивни исказ мржње и прилично сирови испад није баш најбоље сјео становницима и становницама градића који је највеће љечилиште и вјероватно најпознатије туристичко одређиште Сисачко-мославачке жупаније, не само због гостију.

Миле Рокнић
покрај уништеног
споменика у Перни

Свима више него јасна порука међу првима је узнемирила топличког пароха Милу Ристића, који је уочени графит одмах пријавио полицији која га и даље истражује.

Пар дана после, на мјесном гробљу у Перни, селу на падинама Петрове горе, разбијена је мраморна плоча коју су још 1975. житељи поставили у знак сјећања на 365 партизана и припадника нов-а који су на предјелу званом Калуђерац убијени у борбама или умрли услед

тифуса. До нетом девастираног спомен-обиљежја одвео нас је 63-годишњи Миле Рокнић, иначе председник локалног Вијећа српске националне мањине, који је први уочио оштећење.

— Поткрај прошлог тједна пролазио сам шумском цестом уз гробље и одмах уочио да је плоча разбијена: није ми било јасно зашто би икоме пало на памет уништавати спомен-обиљежје изнад костурнице погинулих партизана и тифусара које овдје, дубоко у шуми, не-

такнуто стоји већ готово пола стољећа. Не могу разумјети да се оскрнављује мјесто на којем се ми мјештани знамо присјетити палих за нашу слободу, поготову што ми Срби и Хрвати овдје од давнина живимо у добрим односима. Пуно је овдје мијешаних бракова, склопљених кумстава и пријатељстава, па смо одувјек католички и православни Божић, као и Ускрсе, заједно прослављали, а славио и данас. Рат нас је на неко вријеме био раздвојио и удаљио, али од мрачних 1990-их су прошла три десетљећа и сада опет дијелимо добро и зло. Требамо живјети у миру и слози, а одговорни за злочине с обију страна нека одговарају за своја злочина – размишља наглас Рокнић. Придодаје како је оштећење плоче сам фотографирао те одмах о томе обавијестио полицајце у Вргинмосту, који су врло брзо изишли на терен те позвали колеге криминалисте да направе увиђај. Потоњи су утврдили да је спомен-плоча, чији су дијелови пронађени разбацани наоколо, разбијена с тридесетак удараца непознатим предметом.

Девастација споменика на Калуђерцу изненадила је и растужила Бору Ркмана, председника Извршног одбора СДСС-а родом из овог краја, поготову стога што је и сам пуно пута судјеловао у организованим акцијама одржавања и уређивања тог локалитета.

— То је забачено мјесто у шуми. Никако ми није јасно тко је и зашто ишао девастирати спомен-плочу, премда су мотиви тога чина врло јасни. Чим је обиљежје постављено, бригу о њему и гробљу преузело је Љечилиште Топуско, а после рата деведесетих мјештани Перне, који барем једном годишње искрче и покосе околицу, а поставили су и ограду. Прије седам-осам година уређење је предводило Српско народно вијеће, коју годину после је Комунално предузеће Топуско, да би 2021. Омладинска мрежа Срба у Хрватској овдје организовала велику цјелодневну радну акцију. Опћина Топуско и СНВ постигли су договор да се гробишта наново оgrade пред шумским звијерима, што је управо требало провести у дјело. Но, ево, догодило се што се догодило – не крије Ркман разочарање. И начелник Топуског Ивица Кузмић (хдз) одмах је осудио немили догађај.

— Опћински сам начелник дуље од пет година, но ништа попут овога до сада овдје нисмо доживјели. Вандалиски чин на Калуђерцу посебно ме погодио стога што Опћина гаји врло добре односе са Српским народним вијећем и Српском православном црквом. Будући да заједнички уређујемо гробље на Калуђерцу, полажемо цвијеће и свијеће за борце и жртве нов-а те се о свакој акцији договарамо с међусобним поштовањем и уважавањем, могу се само зацрвенећи од срама. Посебно водимо рачуна о повијесним споменицима на цести Перна – Петрова гора, јер се на тој старој шумској прометници поред споменутог локалитета налазе гроб ПЕТРА СВАЧИЋА, Павлински самостан, споменик на Петровцу, чувена партизанска болница и сијасет других обиљежја везаних уз Други свјетски рат и локације усташких злочина над недужним житељима, махом српске националности. Вјерујем да ће полиција пронаћи вандале с Калуђерца и да ће они бити примјерено кажњени, јер такве шовинистичке поруке нису оне иза којих стоји већина грађана Топуског – био је посве недвосмислен Кузмић. ■

Сретан Божић
од филоустаха –
Ђанковић брдо

Побољшана комуникација

Колико дјеца похађају Ц модел наставе српског?

Учење српског језика постоји као могућност дуги низ година. Прије 20 година кад сам кренуо у школу, имали смо могућност похађања овакве наставе. На наставу српског тренутно иде између 15 и 20 дјеце у Моравицама, и то дјеце свих народности јер су тамо и њихови пријатељи, па се друже уз стицање нових знања. Око тога никад нисмо имали проблема.

Колико у Моравицама има културних садржаја?

Носитељ таквих садржаја је куд Жељезничар при којем је школа хармонике која се одржава једном тједно и коју похађа десетак полазника у доби од 10 до 22 година, првенствено из Моравица, али и око Огулина. Сваке се године одржава новогодишњи концерт у Дому културе. Ту је занимљив пројект 'Традиција и култура Срба Горског котара' чији су носитељи били пододбори Просвјете у Моравицама и Гомирју. Људи су били врло ангажирани, а паљење првомајског кријеса окупило је стотињак мјештана. Има идеја о наставку овог и покретању сличних пројеката који су се показали добрим јер су повезали и хомогенизирали људе кроз заједнички интерес обogaћивања понуде нашег мјеста. Као мјесни одбор потакнули смо Жупанију на постављање плоче нашем чувеном глумцу Пери Квргићу који је рођен и дио живота је провео у Моравицама јер је његов отац имао ресторан на жељезничкој станици на који је и постављена плоча. Имамо идеју да покренемо манифестацију Дани Пере Квргића, испочетка као једнодневно дружење на којем би се окупљали глумци, наравно с мјештанима као публиком. Ове године покренули смо иницијативу Музеја жељезнице јер се ближи 150 година жељезнице у Моравицама, у што су укључени Град, средња школа, мо и Просвјета. Највећи је проблем комуникација с хж инфраструктуром, али се надамо да ћемо постићи договор.

Како гледате на Политичку академију СНВ-а?

Академија је јако добар пројект у којем се млади људи из разних дијелова Хрватске окупљају на једном мјесту како би разговарали о проблемима који их муче јер сви ми на локалној разини имамо неријешена одређена питања. Ту се види да проблеми српске заједнице у Хрватској нису једнаке природе; зависни су од подручја одакле долазе. Како привући младе да се више укључују у активности српске заједнице тешко је питање јер сватко има своју мотивацију. Треба порадити на томе да се Срби почињу осјећати слободни и равноправни Хрватима, да се не морају плашити да се изјасне као Срби. То је почетна точка; кад се то ријеша, бит ће свима лакше да се укључе у рад наше заједнице.

■ Н. Ј.

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Кухиње у школама до 2028. године

На првој саборској сједници у 2023. години СДСС-ова саборска заступница ДРАГАНА ЈЕЦКОВ упутила је питање министру знаности и образовања РАДОВАНУ ФУЦХСУ о пројекту бесплатних obroка за све основношколце. У другом полугодишту, које је започело у понедељак 9. јануара, око 311.000 ученика и ученица добиват ће бесплатне оброке у школама. Држава је за то у прорачуну осигурала 544,2 милијуна куна.

Јецков је навела да је увођење obroка у основним школама најзначајнија новина у прошлогодишњим измјенама и допунама Закона о одгоју и образовању. Међутим, нагласила је, управо је тај један оброк показао колико поједини оснивачи нису улагали у основне школе. Осим тога, подсјетила је на податак према којем 45 посто ученика током боравка у школи не поједе ништа.

— Велики број школа се жалио, односно њихови равнатељи, на организацијске недостатке, једнако као и на техничке проблеме. Реците нам на који начин планирате ријешити проблем техничке природе? Планирате ли нова запошљавања ненаставног особља, с обзиром да те бесплатне оброке треба нетко припремити и подијелити али у складу са стандардима? — питала је Јецков министра Фуцхса.

Он је поручио да ће кроз најављену, велику реформу образовног састава, до школске године 2027./2028. све школе бити опремљене са школским кухињама, благоваоницама, учионицама и спортским дворанама.

— Негдје око 40 посто школа у Хрватској нема школске кухиње и благоваонице, а и у оним осталим школама које раде у једној смјени, та опрема није онаква каква би требала бити. Ми смо били свјесни тога. Управо из жеље да се осигура један оброк за све ученике, кренули смо у овај програм из којег је осигурано преко пола милијарде, односно 1.33 еура по obroку за сваког ученика. И негдје у отприлике 60 школа тај оброк је сада топли, а у овим осталим је и даље нутритивно довољно вриједан, али је хладан оброк. Дакле, с расписом најтечаја за изградњу, доградњу и опремање школа, овај проблем који спомињете бит ће ријешен до 2027/28. године. До тада се сукцесивно одобравају запошљавања, како постоји потреба у појединим школама за додатно особље, у

првом реду за кухаре и кухарице — казао је министар.

Додао је да је у саставу већ преко 1.450 кухара те да се захтјеви одобравају на дневној бази. У задња два мјесеца одобрено је око 50 захтјева, а то ће се наставити за све школе гдје постоје предувјети и могућности припремања хране. Ова Влада мјера заслуга је иницијативе Право сваког дјетета на школски оброк коју су прије двије године покренуле професорице загревачког Правног факултета Оља Дружити Љуботина, Маријана Клетечки Радовић, Антонија Петричушић и Ивана Добротић. Поводом почетка дијељења бесплатних obroка, иницијаторице су на својим страницама навеле да није реално очекивати да ће два мјесеца након формалне одлуке прехрана у школама уједначено функционирати.

‘Занимљиво је да су неки медији навели како је неку дјецу дочекао оброк, а неке никакав. Имали смо прилику од предсједнице Хрватске удруге равнатеља основних школа чути да је изнимно задовољна како је све прошло први дан и

Многа дјеца ће ипак школовање завршити с пекарским производима (Фото: Душко Јарамаз/PIXSELL)

да у четири до пет школа оброк није био подијељен. То су иначе оне школе у којима школског obroка никада није нити било, али ће га ускоро бити. А у Хрватској имамо 880 матичних основних школа и 1120 подручних. Дакле, у свим тим школама су дјеца добила оброке. Тема права сваког дјетета на школски оброк не би требала бити тема на којој ће се политизирати, радити медијске сензације и пропитивати њезин смисао, наведено је на страници иницијативе. Покретачице ове идеје су поручиле да не треба чекати 2027. да буду уједначени сви инфраструктурни капацитети како би кренула саставна прехрана.

‘Модели приступа овој мјери у пракси су различити. У једној школи кажу да ће им тих 1.33 еура по дјетету бити довољно да у тједну имају чак два кухана obroка, док ће остала три бити хладна. У другој школи кажу да им се за те новце више исплати дјечи дати кухана јела, а мање ако је оброк хладан. Не сматрамо да сва дјеца у Хрватској требају потпуно исто јести, прије свега зато што то није могуће. Али сматрамо да сва дјеца у Хрватској требају јести, и да би та храна требала у највећем дијелу нутритивно богата, хранлива, здрава, поручили су из иницијативе Право дјетета на сваки оброк.

■ Ања Кожул

ИНФОРМАТОР

Ана Бекута с
организаторицом
Српске вечери Емином
Ђурашевић

На ногама због Бекуте

Ово је била незаборавна ноћ с дивном енергијом. Посао сам одрадила с великом љубављу, рекла је пјевачица Ана Бекутаа

НАКОН двије године паузе због пандемије коронавируса, у ресторану Глобус на Загребачком велесајму, у ноћи са 14. на 15. јануара, одржано је Српско вече, најмасовније незванично друштвено окупљање српске заједнице и њихових пријатеља у Хрватској. Сваки од преко 1.200 гостију могао је уживати у атмосфери коју је ‘наложила’ позната пјевачица АНА БЕКУТА, а допринијели су састав ‘Права ствар’ из Новог Сада и фолклораши гарешничког пододбора СКД-а ‘Просвјета’ који су уз велики аплауз публике извели игре с косовског Поморавља.

Организаторица скупа Емина Ђурашевић из Српског народног вијећа поздравила је госте, након чега им се као домаћин обратио председник СНВ-а Милорад ПУПОВАЦ, истичући да су те вечери људи дошли из цијеле Хрватске, од Горског котара и Ријеке, преко Славоније, Баније и Кордуна, Лике и Далмације. — Један од њих рекао ми је да је ово Српско вече велика ствар. Доиста је велика ствар да се можемо окупити, веселити и забавити након што то двије године нисмо могли. Након нашег пријема за Бадњи дан, ово је наше највеће окупљање. Важно је рећи да ће сваки еуро који је плаћен за улазнице бити искориштен за изградњу куће једној породици на Банији – рекао је Пуповац.

Слиједио је наступ фолклораша из Гарешнице, а онда и свирка Новосађана који су колом и плесовима загријали атмосферу, да би врхунац дошао с наступом Ане Бекуте и њеног широког репертоара пјесама од којих су многе одавно постале хитови. Њено пјевање била је прилика да и они којима тај музички жанр није приоритет подлегну атмосфери и заплешу на подију. Након дуготрајног аплауза за

крај наступа, питали смо Бекуту за утиске. — Не знам да ли ће звучати препотентно ако кажем да сам овакву атмосферу очекивала. То је била незаборавна ноћ с дивном енергијом. Свој посао сам радила с великом љубављу, а од публике добила пуно више и на томе сам јој захвална. Хвала СНВ-у који је омогућио да будем део ове свечаности на којој сам могла упознати наше људе из целе Хрватске. До позива нисам знала да постоји овај догађај па зато публици захваљујем што су одвојили своје време и одлучили да ову ноћ проведу овде. Носим предивне утиске. Иако наступам по Хрватској, од Дугог Села преко Неделишћа до Загреба, пред пуним дворанама, ово је ипак било нешто посебно – рекла је Бекута и најавила нови албум који ће изаћи за неколико мјесеци.

— Четири песме ми је написала Алка Вуица, Лео Казит је складао мелодије, а аранжирали су Фрањо Валентић и Бранимир Михаљевић. Дакле, радим с домаћим ауторима. Следећи пут се видимо на концерту Аце Пејовића у Загребу 11. фебруара где сам специјална гошћа – казала је на крају. За утиске смо питали и неке од гостију.

— И ја сам се ужељела Српске вечери на коју се долази због атмосфере, Људи су фантастични, свуда весеље и радост – рекла нам је Јадранка Радатовић из Карловца. Јована Вукмановић из Врховина дошла је први пут. Свидјели су јој се атмосфера, програм и свечани дио, а посебно Бекутин наступ. ‘Сви смо се забавили, нисам видјела да нетко сједи, сви су били на ногама’, истакнула је.

— Први пут сам на Српској вечери и осјећам се јако угодно. Али не само ја. Организирала сам аутобус и комби с којима је дошло 86 Моравичана и Гомираца, односно људи из цијелог Горског котара – рекла нам је МАЈА МУСУЛИН. Биљана Родит из Гарешнице већ је ветеранка у доласцима на Српске вечери.

— Прекрасно је, као и сваки пут. Како двије године није било манифестације, једва смо дочекали да се скупимо вечерас. Не долазе само Срби. За нашим столом било је Чеха и Хрвата, тако да Српско вече све више постаје мултинационално дружење. Много тога је заслуга Ане Бекуте која има јако добар глас, као и састава који смо могли чути. А нама је важно и што је

пододбор имао прилику да се представи – казала је Родит. Своје утиске подијелила је с нама и организаторица Емина Ђурашевић.

— Карте су плануле чим је објављено да ће се одржати Српско вече: у пет дана распродало их се 80 посто. Људи су навикли на Српско вече и након короне су били жељни таквих дешавања – нагласила је и додала да су се многи већ предбиљежили за сљедећу годину.

— Доста их је сада остало без карата уз подуже листе чекања и зато су сви знатижељни хоће ли опет гостовати неко познато лице, али и да ли ће у међувремену бити нечег сличног – објаснила је Ђурашевић. Међу окупљенима у пуној сали били су потпредседница Владе Ања ШИМПРАГА, амбасадорка Србије ЈЕЛЕНА МИЛИЋ са дипломатима, заступник СДСС-а БОРИС МИЛОШЕВИЋ, архијерејски заменик свештеник БОГОЉУБ ОСТОЈИЋ са својим колегама, председник Савјета за националне мањине АЛЕКСАНДАР ТОЛНАУЕР и други гости.

■ Ненад Јовановић

Спашавање звоника

Нови звоник саборног храма Преображења Господњег у Загребу требао би бити завршен до јуна

У ОКВИРУ обнове саборног храма Преображења Господњег у Загребу, тешко оштећеног у потресу, у петак је скинут звоник који ће бити замијењен новим, као и звона која ће бити рестаурирана.

— С обзиром не то да је конструкција стошца на врху звоника била дрвена, а не жељезна, прије скидања одрезана је пилама па није било потребе да се користе експлозивни набоји као што је урађено на другим оштећеним црквама. Дизалица је држала конструкцију док све није било испиљено, јер би иначе постојала опасност од пада стошца тешког око пет и пол тона – рекао нам је виши конзерватор и рестауратор Радивоје Јовичић, задужен за обнову торња. Према његовим ријечи-ма, конструкција је била трула у доњем дијелу који мора бити промијењен.

Звоник након уклањања
са црквеног торња

— Кад скинемо лимове и дашчану оплату, видјет ћемо може ли барем горњи дио конструкције бити употребљив. Увијек се настоје сачувати оригинални дијелови, јер нова конструкција никад не може бити довољно добра као она која је ‘одлежала’ стотињак година – рекао нам је Јовичић. Рестауратор истиче да је јасно да бакар са стошца неће опстати, јер се распао, дијелом и приликом спуштања. Лимови ће бити комплетно нови, с тим да је дио бакра позлаћен. ‘Ту су и жељезни крижеви који су прекрасно ковани и данас не можемо направити нове’, рекао је Јовичић. Нагласио је да је цијели торањ већ био нагнут па га је потрес додатно оштетио. Од пројектираних седам центиметара, колико је био нагнут, нагнуо се 14 центиметара и пријетио је свима који су радили на обнови цркве. Питали смо га кад би посао требао бити завршен.

— Обнова у правилу траје једну сезону, али ћемо је завршити до краја свибња ове године – рекао је Јовичић. Коментирао је скидање звона која нису звонила након потреса.

— То је био најатрактивнији, али и најопаснији дио операције, с обзиром на то да су дрвени носачи приликом спуштања јако пуцкетали, па је цијела конструкција положена како би представљала опасност. Види се да је доње звоно било највеће и да је направљено још 1923., средње је било изнад њега, а најмање на врху. Звона ће бити рестаурирана, а дрвени носачи замијењени жељезницама – каже Јовичић. Надзорни инжењер Јосип Галић рекао је да се одмах након скидања стошца на торњу поставља импровизирана заштита од кише. Скидање је протекло лагано, а једини изазов биле су труле доње греде. — Што се тиче радова на самом звоннику, ова црква је најсличнија цркви у Жажини због великих проблема око стабилности звоника и опасности од даљњег накривљавања у случају потреса. За звоник радимо челичну конструкцију која личи оној ловачке чеке – рекао је. Кад обнова буде готова, црква ће изгледати потпуно исто као и прије конструкције.

Саборни храм налази се на мјесту гдје је била католичка црква св. Маргарете која се спомиње од 1334. године, а која је 1794. године продана православним трговцима. Садашњи храм изграђен је 1866. по нацрту Фрање Клеина, а обновљен након тадашњег потреса од 1883. до 1884. године по нацртима архитекта ХЕРМАНА БОЛЛЕА који је 1899. на њу поставио нову капу звоника, а од 1914. године је потпуно модифицирао pročеља.

■ Н. Ј.

Уређење спомен куће у Вођину

СНВ финансира уређење куће у чијем подруму је био заточен добар дио од 267 жртава

(Не)законита посвајања

Почетком децембра прошле године за- котрљала се прича која посљедњих дана окупира хрватски медијски простор и от- вара бројна питања, како правне, тако и морал- не природе. Вијест о ухићењу осам хрватских држављана у пограничном подручју Замбије кренула је са страница малих и слабо читаних портала да би се, након неколико дана или чи- тавог тједна врзмања по друштвеним мрежама, разлила и по хрватском медијском мејнстрим простору. Ухићења хрватских парова која су у Замбију отишла по наводно посвојену дјецу подријетлом из др Конга тада је потврдило и Министарство вањских послова рх, чиме се по- чело одмотавати клупко које ће свој правосуд- ни епилог добити у судници замбијског града Ндоле. Наиме, управо тамо је скупину хрватских држављана који су за руку водили четверо дјеце из др Конга пресрела замбијска имиграцијска служба, те их ухитила уз изузетно тешке оптужбе за трговину дјецом. Данима након ухићења од надлежног министарства и служби које су из- дале домовнице и путовнице посвојеној дјечи јавност није могла чути три сувисле реченице. Одговора на питања о легалности посвојења у др Конгу није било, као ни о улози хрватских судова у нечему што би се на крају могло испо- ставити као потпуно незаконито.

О чему се ради. Иако је др Конго још 2016. го- дине измјенама и допунама свог обитељског закона изријеком обуставио међународна по- својења, дјеца су годинама након те забране наставила пристизати из те ратом разорене и подијељене земље. Податак да је у Хрватској усвојено 131 дијете из др Конга, а многи од њих након 2016. године, отвара легитимно питање на који начин су та дјеца усвојена ако то у земљи из које та дјеца долазе није било могуће. Да ли је могуће да су сва та силна посвојења, уз по- моћ разних сумњивих агенција и уз благослов хрватских судова, била незаконита? Итекако је могуће. Ако се такве сумње покажу истинитима, могао би то бити један од највећих скандала хрватског правосуђа које је своју неславну ре- путацију годинама стјецало на домаћем, а не међународном терену.

Прилично једноставна Гугл претрага конгоан- ског законодавства врло брзо даје све потреб- не одговоре на питања која тједнима поставља домаћа јавност. Тако конгоанска влада 2016. године наводи да је присиљена блокирати сва међународна посвојења конгоанске дјеце због тога што није јасно да ли су сва дјеца која су дана на посвајања заправо сирочад, као и због бојаз- ни за добробит те дјеце, будући да су постојали докази да се она дају на даљња посвајања и да се грубо искориштава институт посвојења. др Конго је таква посвојења отежавао и прије 2016. године посредством своје имиграцијске служ- бе, а онда је путем парламента такву забрану уврстио и у обитељски закон. Да су посвојења из др Конга била немогућа потврђују и објаве америчког и француског велепосланства који су своје држављане јавно упозоравали да даљња посвојења из те афричке државе нису могућа. Француска је направила корак даље па је и сама забранила посвајања из спорне државе уз на- знаку да од 1. јануара 2017. више неће издавати визе за посвојену дјецу.

Како су се, након свих тих информација које су на интернет претраживачима доступне у не- колико секунди, ови хрватски држављани одлу- чили на такву авантуру, потпуно је нејасно. Још мање је јасно како су хрватски судови, годинама, без икакве провјере потврђивали судске пресуде о посвојењу дјеце из др Конга, из којег су међу- народна посвојења суспендирана. Због свега овога хрватске институције, штовише судови,

врло лако могу бити оптужене за судјеловање у трговини дјецом.

Осим правног аспекта који је у овом тренутку поприлично јасан, с обзиром на важеће законо- давство које онемогућава легално посвојење, занимљив је и однос хрватске јавности спрам овог случаја. С обзиром на то да су неки од ак- тера у овом предмету политички активни, јав- ност се врло брзо подијелила по идеолошком принципу. Неки покушавају обранити поступ- ке ухићених, чак и у случају ако се ради о не- законитим дјелима, позивајући се на хумани аспект поступка посвојења, аргументирајући га мишљењем да ће дјеци бити боље у Хрват- ској него у афричким сиротиштима у којима лако постају жртвама отмица, насиља и рата. Притом у потпуности занемарују чињеницу да су таква посвајања врло вјеројатно незаконита и као таква не могу бити призната као ваљана. Тешка кршења закона ради постизања хуманог циља у овом случају могла би лоше завршити за ухићенике, тим више што Замбија трговину дјецом кажњава драстичним казнама већим од 30 година затвора.

Судбина осам хрватских држављана сада је у потпуности у рукама замбијског правосуђа, које осим њима, суди и хрватском правосуђу. Установи ли се, на крају процеса, да су хрватски судови својим немаром, незнањем и неспособ- ношћу судјеловали у незаконитом посвајању дјеце, бит ће то ударац за, додуше, ионако ни- какав реноме хрватског правосудног сустава. Но, лоша судбина која потенцијално пријети ухићенима пуно је неизвјеснија. Уз претпо- ставку да су у свему имали искључиво добру намеру, остаје нада да их правосуђе те аф- ричке државе неће искористити као примјер другима из богатог западног свијета, да осим правила у својим државама морају поштовати и правила сиромашне Африке.

■ Душан Цветановић

Поткусуривање Теслом

С ТАРА, много пута и на многе начине манифестована нелагода са николом теслом с почетком ове календарске го- дине поново је актуелизована. Само је овог пута његово најчешће пређутано (кад већ није успело да буде порекнуто) порекло, остало у другом плану. Но, Тесла се опет незаслужено нашао у центру размирица и сукоба. Као што му ни споменик у Госпићу није својевремено миниран због њега као човека, проналазача, научника, већ због припадности нечему ширем, обухватнијем и, иако апстрактнијем од сваког појединца са именом и презименом, опет не- како психолошки подеснијем да се демонизује, етикетира и да се на њега усмери бес. И као ни онда кад му је у истом Госпићу споменик поно- во постављен, опет на незаслужени и неприме- рени начин, који није у складу ни са величином ни доприносима који стоје иза његовог имена. Тако и сад, Тесла се ни крив ни дужан нашао у рукама које имају и моћ, као каква «монета за поткусуривање». Можда поређење није баш најсрећније, јер Теслино име по први пут није било ни предмет ни повод никаквих спорова ни поткусуривања, али је зато баш монета с његовим ликом то била.

Како свака држава еврозоне има право на сопствени дизајн евра, и Хрватска је својевре- мено изабрала своје националне мотиве који ће красити нови евро и олакшати прелазак на њега уз 'емоционално повезивање традиције с новом валутом'. Међутим, поскупљења која су се преклопила с конверзијом по интензи- тету су засенила све друге емоције, па и оне које су се код грађана Хрватске могле разви- ти према 'хрватском еврџу'. Очекивани пери-

од прилагођавања на нову валуту задесио се у време одавно незапамћене инфлације с којом се свако носи како сам уме и коју свако тумачи онако како зна. Па је евро, тек што је ступио на хрватско тржиште, окривљен да је 'похлепним трговцима' послужио као параван да неоправ- дано подигну цене производа и услуга. Шта је оправдано, а шта неоправдано подизање цена, то, наравно, зависи највише од оног ко цене де- финише и првенствено од тога с које стране касе се налази док даје своју дефиницију, тј. да ли плаћа или наплаћује. Они који су задужени за регулисање тих односа не би смели да превиде све могуће перспективе. Ипак, баш њима је ова ситуација послужила да се поставе као заштит- ници 'слабијих', односно већине грађана чији је новчаник све тањи. Тако је од свих ултиматума, уцена и претњи које су уследиле након што је евро званично ступио на тло Хрватске почетком ове године, једино јасно то да је финансијска оптерећеност грађана све већа, да је страх од сиромаштва све присутнији и да су они који- ма је указано поверење да се против тога боре, показали да они, ето, изгледају као неки који се против тога боре... Теслин лик се у целом том за- чараном кругу нашао у оптицају као инструмент који сви прижељкују да им припада и којем сви налазе мане кад није у њиховом поседу.

Фото: Тесла на хрватској кованици евра (фото: Емица Елвеђи/PIXSELL)

А Теслин лик је на самом почетку ове године био у средишту пажње и на скупу који је пре- тенциозно најављен као место где ће започети одмрзавање хрватско-српских међунационал- них односа. Све очи су биле упрте у њега кад га је премијер Хрватске извукао из погаче која је преломљена на обележавању православног Божића који је организовало Српско народно вијеће. Премијер је држао кованицу с његовим ликом у руци док је изговарао много пута изго- ворене оптужбе и придики, не потрудивши се ни да их умота у неки еуфемизам. Тако је, након што је из традиционалне божићне чеснице извукао кованицу с Теслиним ликом, говорио о 'потреби помирења', не пропутивши да спомене и агре- сију и жртву и Милошевића и његов режим. Овај 'помирљив' говор био је довољан свима који су имали било каква очекивања од самог скупа да увиде у ком правцу помирење и даље неће ићи.

А заједно са Теслом, у Хрватску је на својевр- стан начин и ћирилица ушла у јавну употребу. Или бар оно мало знакова колико их је на нов- чаници евра исписано и – ћирилицом. Сада неће више бити (не)оправданих спочитавања Срби- ма, каква су се често могла чути кад је у питању била куна. Ако се у разним врстама проказивања Србима некад (не)утемељено приговарало како воле хрватску куну, онда са евром макар те ди- леме неће више бити. Да, свако воли да види своје писмо и да се макар на тај начин осети прихваћено и равноправно.

■ Оливера Радовић

#190
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je OSLONAC MLADIMA. Zajedničkim radom samo u zadnjih deset godina izdvojili smo više od 2.500.000 kuna za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite
OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom
aplikacijom bilo koje banke i
donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal
i informirajte se o srpskoj
zajednici u Hrvatskoj.

p-portal.net

Градска Библиотека
(фото: Библиотека
Града Београда)

Вјера у моћ књиге

Сви свесно или инстинктивно осећају да је знање главно оруђе којим ће моћи да се победе савремене невоље и реше тешко разрешиви проблеми, писала је својевремено Марија Илић Агапова

Једно од важних мјеста културе главног града Србије је и Библиотека града Београда. Импресивна зграда у самом центру, у Кнез Михајловој улици, здање што се с бочне стране види и с Калемегдана. Ова је институција културе управо прославила 92 године – отворена је

11. јануара 1931., као наследица Београдског читалишта из 1846., прве јавне читаонице у граду. Библиотека поред своје главне функције и мисије – набављања, читања и посуђивања књига – у својим просторима, у чувеној 'римској дворани', онда 'Вуковој сали' и галерији, одржава бројне занимљиве скупове, представљања књига и књижевне сусрете. На свој рођендан пак најуспјешнијим библиотекарицама и издавачима додјељује и награде које носе имена зачетника библиотекарства у Србији.

Једна од награда додјељује се за најбољег библиотекара у граду Београду и названа је по првој управници београдске Библиотеке – 'Марија Илић Агапова'. Жени која је књигама, али и музеологији и хуманистичким знаностима уопће, као и самом граду Београду, посветила читав свој радни вијек и огромну енергију. Но, иза те чињенице и иза самог имена, које као да припа-

да племкињи из каквог руског романа, крије се потпуно другачија и сасвим неочекивана лична прича. Марија Илић Агапова потиче, наиме, из крајева што су далеко од београдских дугих улица и великих тргова. Ова докторица правних

наука, полиглота, познавалац повијести, социологије, књижевности и школства уопће, једна од оних ренесансних личности какве су су јављале (могуће у том броју и посљедњи пут) баш у оној епохи између два свјетска рата, рођена је 1895. ван Србије – у Пађенима код Книна.

Њен је животни пут фасцинантан. Из бучковичког, сиромашног, каменог залеђа, из породице с многобројном дјецом, али и потомак оца лазара који је био довољно богат да више своје дјеце, и то женске, даде на школовање, праксом више него ријетком у то вријеме – Марија је отуд била међу првом образованом дјецом тога краја. Након тога прелази у слободну Црну Гору краља николе и школује се на Цетињу, на руском, затим се враћа у Далмацију, у Сплиту завршава гимназију, 'реалку', а потом у Загреб, гдје се уписује на право преломне 1918. у новој епохалној политичкој промјени кад сви горенаведени крајеви први пут у повијести постају дио исте државе. Марија ће ту и докторирати и почети с адвокатуром, све док у години Шестојануарске дикатуре не пријеђе напокон у Пријестолницу. Пробијала се брзо својом памећу, ванредним образовањем и великом опћом културом – идеално за библиотеке, рекло би се, за те 'мале Александрије' гдје се скупља знање свијета. Големе радне енергије, Марија управља и Библиотеком и Музејом града, учествује у формирању Историјског архива, а налази и времена да почне додатни студиј хисторије на београдском универзитету. Као код многих долазника, љубав према главном граду била је брза, обострана и трајна. Илић Агапова скупљала је грађу за књигу о 'белом граду' и објавила је 1933. као 'Илустровану историју Београда'.

С обзиром пак на тадашњи однос шире заједнице према женама, не чуди да је као жена оваковога образовања и разумијевања свијета врло рано ушла у питање женских права, у чему је предњачила ангажманом – говорима, текстовима, посебице чланцима у легендарном Женском покрету, првом феминистичком часопису у Југославији. То су изгледа најпродуктивније, златне године за Илић Агапову, лично и научно, па ће наставити водити Библиотеку, све до фаталне 1941. И у окупираном Београду ради свој посао, за што ће након ослобођења бити отпуштена с посла. У пензији, у годинама кад је још у пуној радној и мисаоној енергији, Марија је преводила, давала сатове страних језика, између осталог, иронично, и у школи за дипломате.

Иако је социјалистичка Југославија учинила дивовске цивилизацијске и друштвене скокове у еманципацији жена, шира култура је задржала своје интринзичне проблеме, па се Марија Илић и у новој заједници активира као борац за женска права. Унаточ сумњичавом држању структура спрам ње као 'краљевског кадра', те због компромитације у периоду 1941.–45., наслућује се ипак да је Марија с радошћу, без зазора и ресентимана учествовала у друштвеном животу и унутар идеолошког кадра нове Југославије: кључ је у имену и појму – један извор тако наводи да се Илић Агапова 'осећала од ђачких дана и као Југословенка и поборник словенске солидарности'. Тако су ствари полако и с много изазова ипак дошле некако на своје. У своме другом културном животу, Марија ће добити чак и покоје признање.

Марија Илић Агапова умрла је у високој доби, 1984. године, у свом вољеном Београду.

Не зна се какав је однос имала према родном крају и да ли се враћала понекад у Пађене.

Има један њен интересантан цитат: 'Сви свесно или инстинктивно осећају да је знање главно оруђе којим ће моћи да се победе савремене невоље и реше тешко разрешиви проблеми.'

Ова врста просвјетитељске (у сасвим хисторијском смислу појма), упорне вјере у моћ и добро књига и знања треба нам овдје и данас више него икада. У Пађенима, у Маријином родном крају, штовише – таква је вјера нужност. ■

Марија
Илић
Агапова,
рођена у
Пађенима
код Книна,
била је прва
управница
београдске
градске
библиотеке

пише
Ђорђе
Матић

Марија Илић Агапова
(фото: Библиотека Града
Београда)

МИХАЈЛО ПАНТИЋ

Прича ће увек бити антрополошка потреба

Живот у безличној градској свакодневици не престаје да нас поравнава, али у тим 'разбацаним шкатуљама' сасвим извесно мора живети и неки јунак са шекспировском драмом у себи. Треба уочити таквог јунака у том једноличном свету у којем нема ничега од херојских гестова. У свему томе је, верујте ми, љубав од нарочите, испупљујуће помоћи

Д а ли смо данас мудрији него прије тридесет година, да ли је балканска прошлост само црна накупина стереотипа и да ли осим огорчених постоје, на овом комадићу земље, и они други који су у стању да суосјећају и да воле? Што о свему томе може рећи сувремена књижевност и гдје се она налази у данашњем све више дехуманизирајућем свијету, разговарамо с михајлом пантићем, професором на Филолошком факултету у Београду, књижевним критичарем и аутором вриједних и награђиваних збирки прича, преведених на више свјетских језика.

У дворани Српског привредног друштва Привредник у Загребу, као и у другим градовима некадашње Југославије, представљали сте књиге 'Чувар бунџе пијаци' и 'Трагови у бескрају' београдског музичког критичара и писца Петра Поповића. Какви су дојмови?

Да, пеца поповић је пожелио да његове књиге представимо у срединама које су у понечему одредиле његов, а и мој живот. И мада некадашње земље одавно нема, људи наших година не могу порећи заједничку прошлост. Упркос свим разликама и неспоразумима, не престајемо да комуницирамо, а Пеца Поповић је човек који на леп начин то оличава. Посетиоци промоција његових књига на којима сам учествовао вероватно ће умрети са мишљу да су расли и делом се обликовали у једној земљи која је била таква каква је била, не треба је романтизовати, али ни порицати њене позитивне стране. У мојој глави, притом, тај простор није имагинаран и не постоји само у сећању. Предајем јужнословенску компаратистику, објављујем књиге у свим тим државама. Рекао бих да се не предајем носталгији, точак историје не враћа се уназад. Реч је, пре свега, о мом животу на простору који не доживљавам као стран, напротив.

Говор о прошлости укључује често и свеопћу кукњаву на разне теме. Зашто је то тако?

Почећу од властитог искуства. Рођен сам два-наест година после Другог светског рата. У мом детињству, а и касније, током школовања, нове

генерације биле су упућиване на причу о том рату, али рат није у свему обликовао нашу свакидашњицу. А погледајте шта се дешава данас: прошле су две и по деценије од грозоморних ратова и распада Југославије, уследила је транзиција која у добром делу нових држава и даље траје. Успостављање демократије по угледу на Европу тече врло споро, и готово да нема дана у којем неко не говори о морбидним догађајима из последње деценије прошлог века. Треба се сећати, наравно, али исто тако треба побијати успостављене стереотипе. Први од њих је да свако од тих друштава види себе као жртву, и стално изналази нове аргументе како би то осећање оснажило. У реду, сви смо жртве, али сви немамо разумевања за несреће другог и то је, признаћете, трајно непродуктивно стање. И док год је тако, а тако ће сигурно бити за нашега живота, јер ако 25 година не можемо тог терета да се ослободимо, онда нећемо ни следећих 25, када нас, како каже крлежа, 'више неће бољети зуби'. Ипак, јужнословенски простор је једна, ма колико фрагментована целина, без обзира што у њој свако, што нужно, што ирационално, жели и хоће да истакне своје посебности.

Превласт аутофикције

Како изгледа та размјена јужнословенских посебности на плану књижевности?

Размена књижевних садржаја и афирмација регионалних књижевности у другим крајевима одавно постоји. Рецимо, број преведених дела из бугарске књижевности на српски језик, и обротно, вишеструко је порастао. Иако су посредни два суседна, у понечему блиска народа, све до почетка овог века они су живели 'окренутих леђа'. Рђава искуства из 90-их, и касније, полако копне, па када данас, на пример, уђете у неку београдску књижару, видећете књиге нових писаца из читавог региона, где за многе од њих вероватно нисте ни чули. Све то је, у духу конзумеризма који није заобишао ни културу, део освајања тржишта

и трке за престиж. Национални кључ престаје да буде доминантан, већ се гледа колико књига неки писац продаје, да ли су његови јавни наступи провокативни и како је медијски праћен. При том, част ретким изузецима, говоримо о тиражима од 200–300, највише 500 примерака.

Колико се стварност, некадашња и данашња, тематски пробила у сувремену регионалну књижевност?

Може се рећи да су рат из 90-их и потом транзиција у знатној тематској и обликовној мери преусмерили имагинацију овдашњих писаца, али се такође мора констатовати да нисмо добили ни новог црњанског, ни новог Крлежу. Да ли су теме биле презахтевне, да ли је време прекратко за естетски осенчену катарзу, да ли смо сви у нашим реакцијама били превише колерично импулсивни – не знам. Али, такође је истина да у посве-машњој данашњој поплави књига теже можете уочити појаву истински вредног дела, напосто је такво време. За четири године, колико сам био у жирију нин-ове награде, кроз руке ми је прошло око 700 романа. Није могуће из те масе текстова поуздано извести заједнички именитељ, постоје само индикативни сигнали. На пример, евидентна је превласт 'ја' приче, односно аутофикције.

Како објашњавате тај феномен?

Изгледа да се нова књижевност у знатној мери одрекла хуманистичког принципа промовисања општијег знања. Многи аутори преокупирани су фикционализацијом сопственог искуства, па онда изостаје универзална перспектива без које велика књижевност није могућа. Упоредите неки роман тогласа мана или борислава пекића са неким актуелним делом и одмах ћете уочити ту промену. Не потцењујем чињеницу да је сваки живот вредан приповедања, али и тада ваља изградити шири контекст и мора прорадити неко дубље знање. Истински вредна књижевност неодвојива је од идеје просвећености и од етичности која је добила естетску ауру. И, притом: језик данашње књижевности махом је сиромашан, из једног ре-

Професор на Филолошком факултету у Београду, књижевни критичар и аутор награђиваних збирки прича

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

гистра, пречеста је употреба сленга који све у свему нема велику изражајну моћ. Понекад те књиге буду симпатичне, читке, али такве не остављају трајнији траг у нама.

Често чујемо да је данас књижевност у кризи. Колико је то близу истине?

Криза у књижевности? Криза је перманентно стање цивилизације, криза је њен рефрен. Ниједна епоха није лишена кризе. Ми тек накнадно утврђујемо вредносне поретке и врхове, па је онда и историја, на пример, у књижевности 'историја генерала'. У нашем добу знамо да је 20. век обележен делима Црњанског, Андрића и Крлеже. Додајте још једног или два песника и најужи избор тиме је закључен. Сви остали чекају неко радикално превредновање у будућности за које нико не зна да ли ће уследити. Тако је свуда. Руси, на пример, имају, у дугом низу од достојевског до солжењицина и даље, своје златно, сребрно и бронзано књижевно доба. Теорија историје књижевности каже да прошлост има 'густину', другим речима, искристалисане вредности неког минулог периода. Зато, немајмо бриге, свугде има сјајних аутора, наши унуци говориће о њима као о класицима. Наше је да их у овој вртоглаво убрзаној савремености евентуално запазимо.

Сумрак хуманитета

Какво је стање, на примјер, у српској књижевној савремености?

Историја књижевности упозорава нас на постојање периода успона и падова, у неправилном, неухватљивом ритму. У Србији од 1931. до 1945. године, после значајних поратних дела Црњанског, Андрића, винавера, растка Петровића, исидоре Секулић и других, готово да не постоји ниједно књижевно дело приближне вредности. Постоје снажни покрети, попут надреалиста, чији је утицај на касније стварање неспоран, али данас нико, осим стручњака, не иде у библиотеку да би позајмио надреалистички роман или поезију. Такође, сличним трагом, може се рећи да је велики роман 'инцидент', он бива написан једном у десет или двадесет година. Али ћу поновити да ће се и о нашем добу једном говорити као о старим, добрим временима, управо због поменуте наступајуће 'густине'. Није било тако давно, и ја памтим то време, када је изашао михаиловићев роман 'Кад су цветале тикве', потом и Пекићево 'Златно руно', павићев 'Хазарски речник'... И данас имамо писце чија су дела усвојена као неспорна, трајна вредност: такве су драме Душана Ковачевића који се 'попео на рамена' стерији и нушићу. Љубомир Симовић је незаобилазан и у поезији и у драми, Драгослав Михаиловић у прози, Љубивоје Ршумовић у стваралаштву за младе. Недавно је преминуо милован данолић, и сви су одмах рекли да је он био изврстан писац. Па, знали смо то и пре његовог одласка. Пре моје генерације важна је појава давида Албахарија, потом су дошли радослав Петковић, Драган Великић, Светислав Басара, а за њима и нови песници и прозаисти... Српска књижевност је жива, инвентивна и динамична, знам да је тако и у другим постјугословенским државама. Само нас прегласна кукњава о кризи спречава да лакше уочавамо неспорне вредности.

Што ће донијети сљедећа деценија у књижевности?

Књижевност се данас у новим околностима упиње да задржи стару славу, што је врло тешко. Она, напосто, како често кажем, више није 'симболички репрезентативна форма'. То, донекле, у сфери високе уметности може бити још једино позориште. Добру представу месецима гледа пуна сала, а најбољи српски роман или неко класично дело у истом часу не чита баш петнаест хиљада људи. Књижевност покушава да сачува своју јасну друштвену функцију и одговарајући значај, али се у нашем добу једва може говорити

Михајло Пантић
(фото: Јовица
Дробњак)

о њеној критичкој или друштвено-корективној улози. Другим речима, у свеопштој графоманији и хиперпродукцији тешко је изазвати одговарајући шири друштвени одговор. Данашњи писци га понекад подстакну својим јавним ангажманом, али својим делима готово никада.

Зашто је то тако?

Дух овог времена обликује се сталним убрзањем и гомилањем информација. Човек, који је изгубио навику да чита, на друштвеним мрежама ствара о себи наопаку илузију да са неким комуницира, а заправо на тај начин постаје све усамљенији. Књижевност се труди да остане у ширем видном пољу којем су овладали медији, политика, естрада, катастрофички извештаји, спорт, али она је 'спора уметност', за њу треба времена, знања и

мотива. Када је доведемо у везу са духом нашег доба, уочавамо два насупротна вектора: спора књижевност иде у дубину, а брза и све бржа стварност клизи по површини. Место књижевности у свету осведоченог сумрака хуманитета је неизвесно, упркос непрегледној продукцији. Ипак, не треба бити црни пророк, жеља за причом или за песмом ће увек остати човекова антропо-лошка потреба.

Написали сте једну збирку прича о Новом Београду и једну збирку о љубави. Како изгледа љубав у доба бетона?

Мој дугогодишњи искуствени увид говори ми да је врло тешко пронаћи вечност у савремености. Одсјај вечности, нешто што настаје у тренутку, а садржи нешто универзално битно и вредно, први је услов сугестивности уметничког дела. Живот у безличној градској свакодневици не престаје да нас поравнава, али у тим 'разбацаним штапуљама', да опет поменем Крлежу, сасвим извесно мора живети и неки јунак са шекспировском драмом у себи, само га треба пронаћи или замислити. И треба га описати, јер је његова свакодневица такође судбински тешка. Свакодневица је, то сам написао у једној причи, 'девета соба са седам брава', а ми смо у њој заробљени и анестезирани. Улазимо у лифтове, одлазимо на посао, возимо се аутобусима, враћамо се са посла, једемо, укључујемо телевизор... заспивамо са некаквим мислима. Треба уочити неког таквог јунака у том једноличном свету у којем нема ничега од херојских гестова. Ти моји јунаци живе по својој вољи и ја их у писању следим. И у свему томе је, верујте ми, љубав од нарочите, искупљујуће помоћи. Љубав одуховљује, она и у неизразитом окружењу чини живот узбудљивим, осмишљеним и вредним живљења. Јер, ако је свакодневица увек и свуда иста, свака љубав у тој свакодневици је непоновљива. Љубав је разлог да се живи на овом свету. Ако нисте стварно волели у животу, жену, брата, Марадону, Христа, цвеће, кошарку, било шта, промашили сте. Једноставно, нисте живели. ■

Вјежбање српско-хрватске повезаности

Педесет пет
година од
премијере
'Стилских
вјежби' у
Загребу

пише
Мухарем
Баздуљ

Деветнаестог јануара ове године навршило се пет и по деценија од премијере 'Стилских вјежби', загребачке представе која је ушла у анале свјетског позоришта. Уз Перу Квргића и Лелу Маргитић, дио те приче су и Томислав Радић, Тонко Мароевић, Данило Киш и Рејмон Кено. Прича је то која је дошла до Гинисове књиге рекорда као и до повеље за особит допринос у промицању културног развита Републике Хрватске

Стилске вјежбе на сцени у Лисинском 2014. године (фото: Нина Ђурђевић/PIXSELL)

У августу мјесецу прошле године, највећа српска издавачка кућа Лагуна објавила је ко зна које по реду издање 'Стилских вежби' рејмона кеноа, у преводу данила киша. Издавач књигу представља као револуционарно ремек-дјело уз ефектан синопсис. Наратор у аутобусу примјећује једног младог човјека дугачког врата са шеширом на глави како љутито прекорава неког путника зато што га гура, а онда сједа на упражњено мјесто. Мало касније наратор затиче на улици истог младог човјека у живом разговору са једним пријатељем који га савјетује да пришије дугме на капуту. Ова кратка, сасвим обична прича испричана је на деведесет и девет начина, сваки пут другачије, и у другачијем стилу: као сонет, александринаца, као писмо, ономотопеја или у жаргону. Инспирацију за ово дјело Кено је добио након једног концерта, 'посматрајући Бахово дјело не из аспекта контрапункта и фуге, него као нешто што се гради помоћу све бројнијих варијација, скоро *ad infinity*, око једне сасвим танушне теме'. За разлику од неких ранијих издања 'Стилских вјежби' у преводу Данила Киша, ово ексклузивно издање садржи и тринаест Кишових цртежа у којима варира лик 'главног јунака' ове књиге, а који су настали 1963. године као ликовне вјежбе, паралелне с језичким вјежбама и варијацијама на задату тему.

Прво издање 'Стилских вежби' на српскохрватском језику објављено је 1964. године у издању београдског Нолита. За издање спремљено двадесет и две године касније, преводилац Данило Киш припремио је поговор који завршава сљедећим пасусом: 'На основу мог превода, а са мојом дозволом, двојица загребачких студената романистике направила су *зајребизовани* (рукописни) превод 'Стилских вежби' (пошто се разликују не само београдски и загребачки говор него у првом реду постоје два различита арга у поменутом два града) који су годинама играни на загребачкој сцени са великим успехом. Та је представа, без имена преводилаца, играна током последњих десетак година на разним југословенским сценама и приказана на телевизији у извођењу двоје великих загребачких глумаца.' Киш из неког разлога у овом тексту избјегава да помене имена. Аутори *зајребизованог* превода 'Стилских вјежби' су томислав радић и тонко мароевић, док су двоје великих загребачких глумаца, наравно, перо квргић и лела маргитић. О важности 'Стилских вјежби' у свјетској књижевности ефектно говори кратка оцјена владимира набокова: 'Кеноове 'Стилске вјежбе' су узбудљиво ремек-дјело и једна од најбољих прича у француској књижевности.'

Да би читалац који се још није сусрео са 'Стилским вјежбама' имао утисак о чему се ради, вриједи овдје цитирати прото-текст: 'У аутобусу С за време највеће гужве. Један тип од својих двадесет шест година, са дугим вратом као да су му га истегли и са шеширом на коме траку замењује узица. Људи силазе. Поменути тип отреса се на свог суседа. Пребацује му да га овај гурне сваки пут када неко прође. Глас пискутав и злобан. Када угледа једно слободно место, хитро се устреми на њега. Два сата касније сретнем га поново код Кур де Рома, поред станице Сен Лазар. Сада је у друштву неког свог друга који му каже: 'Требало би да даш да ти се пришије једно дугме на капуту.' Показује му где (на разрезу) и зашто.' А после прото-текста наведимо барем двије од скоро стотину варијација. Једна се, примјера ради, зове 'Онда' и иде овако: 'Онда стиже аутобус. Онда се ја попех. Онда ми један тип западе за око. Онда спазих да има дуг врат и узицу око клобука. Онда се он окоми на свог суседа који му је газио по ногама. Онда он седе. Онда, мало затим, поново га видех на Кур де Рома. Онда је био с неким другом. Онда му овај рече: требало би да даш да ти се пришије још једно дугме на капут. Онда.' Друга се зове 'Прецизно', а иде овако: 'У аутобусу на линији С, дугом 10 метара, широком 3 метра, високом 6, на 3 км и 60 м од полазне станице, у тренутку када је био под оптерећењем од 48 личности, тачно у 12 часова и 17 минута, једна личност мушког рода, стара 27 година, 3 месеца и 8 дана, висине 1 м и 72 цм, тежине 65 кг, број шешира 35 цм, дужина пантљике 60 цм, обрати се једном човеку од 48 година, 4 месеца и 3 дана, висине до 1 м и 68 цм,

тежине 77 кг, са 14 речи чије је укупно трајање било 5 секунди и које су алудирале на присилно премештање од 15 до 20 центиметара. Он затим седе на неких 1 м и 10 цм даље. Равно 57 минута касније он се налазио на 10 метара од станице Сен Лазар, улаз у предграђе, и шетао се тамо-амо стазом од 30 метара дужине, а са једним другом од 28 година, висине 1,70 м, тежине 71 кг, који му је дао савет од 15 речи: да премести у правцу зенита једно дугме од 3 центиметра у пречнику.'

Ја сам овдје изабрао двије варијације, а Томислав Радић и Тонко Мароевић су изабрали двадесетак. Онда су се тог текста 'дочепали' Перо Квргић и Лела Маргитић. Све остало је, како се то каже, историја. Заправо, на самој премијери и у наредних шездесетак реприза између јануара 1968. и јануара 1970. године, Квргићева партнерка била је миа оремовић. Двије године и шездесетак изведби за једну представу није мало. Међутим, у јануару 1970. Оремовићеву мијења Лела Маргитић и прича се наставља у наредних више од четрдесет година. Ова представа је уврштена у штампано издање Гинисове књиге рекорда као најдуговјечнија представа на свијету с истом глумачком поставом.

У јануару 2009. године, Лели Маргитић и Пери Квргићу уручена је плакета Гинисове књиге рекорда, у коју је та представа као најдуговјечнија на свијету с истим глумачким поставом уврштена годину раније. Плакету је уручио марко торјанац, умјетнички директор Казалишта Планет Арт, у оквиру којег се представа у то вријеме изводила. 30. априла 2018. године свечаном изведбом обиљежена је 50. годишњица представе. У поводу 50. обљетнице извођења представе глумцима Пери Квргићу и Лели Маргитић, преводитељу Тонку Мароевићу, те постхумно редатељу Томиславу Радићу, тадашња хрватска предсједница колинда грабар-китаровић уручила је Повељу за особити допринос у промицању културног развоја Републике Хрватске.

У претходних непуних пет година, умрли су и Перо Квргић и Тонко Мароевић, тако да је у цијелом 'ауторском тиму' још увијек жива само Лела Маргитић. Рејмон Кено је умро још 1976. године, Данило Киш 1989, Томислав Радић 2015, Тонко Мароевић и Перо Квргић обојица 2020. године. Нема никакве сумње да је Повеља 'за особити допринос у промицању културе Републике Хрватске' за 'Стилске вјежбе' стигла на право мјесто и у праве руке, а цијела прича о овој представи је савршена илустрација скоро невјероватне испреплетености српске и хрватске културе у југословенској епохи. Перо Квргић (рођен у Српским Моравицима 1927. године) и Данило Киш (рођен у Суботици 1935. године), синови Србина и Аустријанке односно Јеврејина и Црногорке, оставили су неиздрисив траг у југословенској култури, а такође, обојица, и у српској и у хрватској. Томислав Радић и Тонко Мароевић, као и Лела Маргитић, припадају примарно хрватској култури. И ова представа је првенствено дио хрватске културе, али је, ето, испреплетена са српском и са француском културом. Уосталом, и сам Рејмон Кено као писац није лишен везе са југословенским историјским простором. У једној својој аутобиографској књизи присјећа се кључног момента свог живота и европске историје 'кад неки Србин тамо

Рејмон Кено, писац
Стилских вјежби

Данило Киш, преводилац
Стилских вјежби

Лела Маргитић
и Перо Квргић
с Гинисовим
плакетама 2009.
(Фото: Андреј
Креутз/24сата)

Представа 'Стилске вјежбе' уврштена је у штампано издање Гинисове књиге рекорда као најдуговјечнија представа на свијету с истом глумачком поставом

негде надвојводу уби'. Такође, Кено је дио оне исте француске 'књижевне школе' којој припада и легендарни жорж перек, аутор романа 'Сарајевски атентат' и човјек који је важан дио свог живота провео у Београду гдје се, између осталог, дружио са жарком видовићем. Унутар Француске 'Стилске вјежбе' су широко познате, али првенствено као прозни експериментални текст, а не као предложак за позоришну представу.

У већ помињаном поговору, Данило Киш пише: "Стилске вежбе" (...) јесу пре свега игра духа, но и дело са јасном тенденцијом да укаже на чињеницу да тривијалност теме (сижеа) није од истинског значаја, него да су поступак (проседе) и инструмент (језик) ти који чине најчешће одређену тему баналном. 'Стилске вежбе' су, међутим, и демонстрација тих баналности на разним нивоима: мишљења, говора, писања, што ће рећи целокупне француске књижевне традиције; та је књига заправо, слично Винаверовој 'Пантологији', својеврсна пародија француске књижевности, песничке и прозне, где поједини поступци, поједине 'вежбе', јесу само демонстрација извесних поступака и поетика, не по појединачним именима (као код Винавера) него по школама, покретима и многобројним измима, чак и онда када их не именује.'

У једном интервјуу за београдске медије пет-шест година прије своје смрти, Перо Квргић се присјетио да је са 'Стилским вјежбама' у Београду посљедњи пут гостовао у првој години њиховог играња, док му је партнерка још увијек била Миа Оремовић додавши: 'Није нас било од 1968. године. Тада смо гостовали у Атељеу 212, гледао нас је Данило Киш, који је превео Кеноове 'Стилске вјежбе' са француског. Био је задовољан, веома задовољан.' Те 1968. 'Стилске вјежбе' се са овацијама дочекују широм сфрј. На их Фестивалу малих сцена у Сарајеву 1968. Перо Квргић освојио је Златни лаворов вијенац за најбољу мушку улогу, остварену у тој представи. На истом фестивалу 'Стилске вјежбе' добивају награду жирија критике, Златну маску листа Ослобођење, за најбољу представу. Квргић је 1968. добио и Првомајску награду Удружења драмских умјетника Хрватске за најбољу мушку улогу. Млађе генерације, а и припадници оних старијих који нису имали срећу и прилику да представу гледају на сцени, могу се о њеном садржају информисати преко телевизијског снимка. А ту је и чудесни превод чудесне књиге који засигурно може бити предложак и за неку другу и друкчију представу. ■

Непоновљиви глас Дневника

Овај албум је величанствена ода љубави, саткана од најфинијих нијанси душе сложених у десет невероватних песама које испуњавају највише естетске критеријуме. Никада пре тога нисмо чули тако нешто

Поносни сам обожаваца Јосипе Лисаца. Траје то од њеног првог појављивања у серији 'Концерт за млади луди свет' београдске телевизије из 1968. године, где је (на плејбек) певала неку страну песму које се одавно не сећам, али ћу се заувек сећати када сам први пут чуо тај глас. Нисам био једини који је одмах знао да ће певачица непознате групе постати највећа звезда Југославије.

После сам, наравно, био верни пратилац на њеном неизвесном путу, грађеном на фестивалима – јер другог пута у то време није ни било. Октобра 1970. године сео сам да гледам с родитељима пренос фестивала у Опатији. Било је то мало пре мог једанаестог рођендана. И, да, Јосипа је изашла на бину у дугој црној хаљини са дубоким шлицем са стране и имала је дугу црну косу. То је свакако био први промишљени дарк у Југославији. Моја мајка је била шокирана: 'Гледај ову вештицу' – рекла је згађено мом равнодушном оцу. То је пак мене увредило. Ја нисам вређао њене хероје. Тако је бар половина Јосипиног величанственог извођења руњићеве 'Олује' протекла у демонстрацији непомирљивог неразумевања међу генерацијама. Некоме се такав моменат догодио са елвисом прислијем, некоме ће се касније догодити са Бијелим дугметом или Секс Пистолсима, мени се догодила Јосипа Лисац.

Даље је све ишло својим током. Сећам се кад је изашло у неким новинама да се спетљала с карлом метикошем. Он је можда био занимљив у

неким другим временима, али мојој генерацији био је пасе, а она је била сама и чекала свог 'принца на белом коњу'. Уосталом, жени која је сама у свету естрадних лудости не нуде се нарочите шансе. Без наслона на креативног аутора, њена каријера свела би се на чекање фестивалске милостиње. Али, да ли је Метикош био то решење? 'На, на, на', први покушај 'светог тројства' Метикош – крајач – живковић, дао је обећање да ће истерати ствар до краја. Аранжман је био презасићен, али Јосипин глас коначно је био правилно постављен у простору.

И, десило се. Слоба коњовић је пустио 'Лежај од суза' на Студију Б. Таман сам био продао бицикл јер се више није могао поправити. Уместо да тај новац инвестирам у нови 'пони', отишао сам и купио албум 'Дневник једне љубави'. Моја мајка је била принуђена да слуша 'вештицу' сваки дан, из дана у дан, као лошу карму. Одмах сам се заљубио у ту плочу и остао заљубљен све до данас. Чак могу да кажем да је моја заљубљеност с годинама само расла. Та плоча код сваког слушања увек вреди још више него прошли пут. Увек пронађем нешто ново што ми је прошли пут промакло. И увек је величанствено као први пут.

Али, невероватно, прве рецензије су биле лоше! Дражен врдољак и дарко главан, људи од којих сам учио прве речи о рок музици, дочекали су плочу суво и хладно. Као да сам ја слушао једну,

Јосипа Лисац (фото: Миранда Цикотић/PIXSELL)

а они неку другу плочу. То је опет био један важан моменат у мом развоју јер сам се разочарао у критику којој сам се до тада безмерно дивио. Тад сам у ствари схватио да у свим тим великим и важним новинама можда има места и за мој начин слушања. Одлучио сам, дакле, да ћу се бавити писањем о музици.

Током свих ових година, у разним приликама, најчешће током реиздавања, много тога је још речено о албуму 'Дневник једне љубави' и сваки пут су хвалоспеси били само већи. Времена су се мењала, 'Дневник' је освајао нове генерације. Очито, љубав као концепт не пропада у времену. Албум је величанствена ода љубави, саткана од најфинијих нијанси душе сложених у десет невероватних песама које испуњавају највише естетске критеријуме. Никада пре тога нисмо чули тако нешто. Ту се стекао најбољи Загреб тог времена: и забавњаци, и рокери, и џезери, чак и класичари. Свако је донео своју добру енергију и удружио је у непоновљив звук 'Дневника'. Ко хоће да чује како је Загреб звучао 1973. године, треба да пусти 'Дневник једне љубави'. Снимао је Фрањо Бернер на само четири канала у Југотоновом студију у Дубрави. Како је све стало у четири канала – то нико не зна. Љубав све може.

Све док је Карло био жив, покушавао је да направи нови 'Дневник' и наравно да није успео. Ту плочу је немогуће поновити. Та синергија која се ту десила, то је било тада и није могло бити никад више.

У мору онога што је речено о албуму 'Дневник једне љубави' има и она да је том плочом наш рок стао уз светске узор. Можда би и Јосипа стала где јој је место да је – исто тако одважно, срчано и заљубљено – отпевала те песме на енглеском језику и да су с тим енглеским верзијама отишли у Америку, а не што су трошили време и новац да скупљају песме у којима се љубав више није препознавала. Чак ни Карла, који је прошао пола света, није мимоишла та фрустрација малог народа који се не усуђује да пева великом народу на његовом језику.

Имам после још једну причу с 'Дневником'. Негде 2001, кад је мој син имао исто толико година као ја кад сам први пут чуо 'Дневник', питао ме је у чему је разлика између српског и хрватског језика. Предложио сам му да изабере неку плочу из моје колекције на којој су исписани стихови и да сам себи одговори на то питање. Узео је, наравно, 'Дневник једне љубави' јер смо га већ заједно слушали и закључио да – нема разлике. Међутим, данас је 'Дневник' препознат као дело искључиво хрватске културе. То је неправедно, без обзира што би пребројавање крвних зрнаца аутора ишло несумњиво у корист Хрвата. То мора бити дело наше заједничке културе макар утолико што је отпевано на истом том језику који и ми користимо али га зовемо другачије. Исто би било кад бисмо рекли да су дела Екатарине Велике дела искључиво српске културе, а ни то не би било тачно. Постоје неке плоче које су једноставно *наше*. Оне нас спајају. Оне нам говоре ко смо и шта смо тачније него што нас убеђују лингвисти или политичари.

Али, не могу а да се не запитам на крају: да ли је могуће да је од тог чаробног дана кад је објављен 'Дневник једне љубави' заиста прошло округло педесет година? ■

Педесет година 'Дневника једне љубави' Јосипе Лисац

пише Душан Весић

ИМПРЕСУМ

Година XVI / Загреб | петак, 20/01/2023

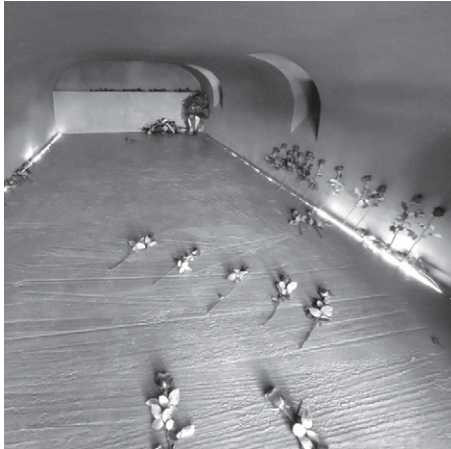
ПРИВРЕДНИК #190

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
ГЛАВНА УРЕДНИЦА НОВОСТИ
Андреа Радак
УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Паулина Арбутина, Душан
Цветановић, Слађана
Чанковић, Бојан Муњин,
Дијана Савић, Оливера
Радовић, Маша Самарџија
и Драгана Зечевић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

У малом подруму било је нагурано 150 жртава

ВИЈЕЋЕ српске националне мањине Вировитичко-подравске жупаније и Воћина у суботу, 14. јануара, обиљежили су 81. годишњицу најтрагичнијег дана на овим просторима, када је више усташких јединица у неколико дана погубило 267 мјештана Јоргића, Зубића, Добрића, Кометника и Секулинаца у опћини Воћин. Усташе су их хапсили и злостављали због одмазде за партизанску акцију на Папуку у којој су погинула петорица усташа. Тристотињак усташа и домобрана 13. сiječња почело је пљачкати и палити куће. Они који су покушали побјећи или су пружали отпор, на лицу мјеста су убијени, а сви остали одведени су у Воћин. Утјерали су их у мали подрум старе опћинске зграде. Укупно су их успјели угурати око 150, док су остали били затворени у оближњем дрвеном магазину да би их сутрадан, 14. јануара, стрељали.

Замјеник жупана Вировитичко-подравске жупаније ИГОР ПАВКОВИЋ истакнуо је примјер САВЕ БОЈЧИЋА, једног од деветеро преживјелих, који је касније свједочио што се догодило. Спасио их је ЛУКА МУСТАПИЋ, усташки наредник, који је због сурадње с окупатором након Другог свјетског рата робијао девет година. Мустапић је дошао на отворење костурнице и показао, како је рекао Павковић, да се и у злом времену може бити добар човјек. Истакнуо је да му је жао што на комеморацију није дошао председник Опћине Воћин, као и да се позиву није одазвала ни равнатељица школе.

— Данас у Воћину живимо заједно и градим заједничку будућност, али морамо знати да је сјећање на трагичан догађај дио прошлости и залог боље будућности да се никад више не понови – истакнуо је Павковић. Захвалио је Опћини Воћин која је омогућила радове на реконструкцији куће у чијем подруму су мјештани били затворени, као и Српском народном вијећу које је финансирао радове изведене по пројекту архитектице САРЕ НАСИЋ. Спомен-кућа '14. јануар' бит ће готова за неколико мјесеци, што је посебно важно с обзиром да се ради о једном од ријетких преосталих сачуваних страстишта Другог свјетског рата, како је нагласила АНЕТА ВЛАДИМИРОВ из СНВ-а. Сара Насић казала је да је обнова подрума завршена и да је пројект направљен с циљем да посјетиоци кад уђу осјете тежину коју су осјећали и ухапшени сељани. Одјел за културу СНВ-а уредит ће изложбени простор са седам плоча с именима жртава.

Прочелник Вировитичко-подравске жупаније ИВАН ХОРВАТ, добитник СНВ-ове награде 'Светозар Прибичевић' за унапређење хрватско-српских односа, рекао је да сјећање на овај трагичан догађај зближава људе и да нема човјека с душом који на овом стратишту не би сагнуо главу. Одржана је и света литургија.

■ Г. Борковић

Аукцијом до стипендија

Четрдесет слика продаје се у срд Привредник по почетним цијенама од 50 до 800 еура

НАКОН двије године паузе, Српско привредно друштво Привредник, организирано је у својим просторијама у Загребу Божићну аукцију умјетничких слика под називом 'Слика за стипендију'. Ради се одјелима насталим на традиционалним Привредниковим ликовним колонијама на којима сликају академски сликари из Хрватске, Србије, БиХ и Словеније. Насликани радови поклањају се Привреднику који потом организира аукцију, а сва добивена средства иду у фонд за стипендирање ученика и студената. Подсјетимо, ове школске/академске године Привредник, који је лани обиљежио 125 година од оснивања, стипендира 120 ученика и студената.

— Ликовне колоније одржавају се на подручјима девастиранима ратом која нису потпуно обновљена и ревитализирана. Не само да учесници поклањају слике, него имамо и сликаре попут БАНЕТА МИЛЕНКОВИЋА или СВЈЕТЛАНА ЈУНАКОВИЋА који нису били на колонијама, али су слике поклонили Привреднику – рекао је председник Привредника НИКОЛА ЛУНИЋ.

— Понудили смо укупно 40 слика по повољним цијенама. Сватко може доћи, разгледати и купити дјела чија се почетна цијена креће од 50 до 800 еура. Сlike су искључиво у техникама уља и акрила – казао је Лунић.

— Овакви догађаји, као овај у Привреднику, одлични су због свог хуманитарног карактера те потичу свијест грађана да је куповина умјетничких слика нешто што

Учесници аукције у Загребу

одржава ликовну сцену живом – рекао је ликовни критичар и водитељ аукције ФЕЂА ГАВРИЛОВИЋ. Указао је на гесту академског сликара НЕДЈЕЉКА ТИНТОРА који је сваком од купаца поклонили један рад, од акварела до цртежа угљеном. У пуној дворани продан је значајан дио понуђених слика, а за нека од њих вођена су истинска надметања. Најављено је одржавање и Васкршње аукције слика која би такођер требала постати традиционална.

■ Н. Ј.

Јереј код Хребака

УОЧИ православног Божића, Град Бјеловар показао је однос према православној вјерској заједници какав није био забиљежен пријашњих година. За бјеловарског пароха СТЕФАНА МАКСИМОВИЋА који је у службу ступио прије годину дана организован је пријем код градоначелника Бјеловара ДАРИА ХРЕБАКА. У угодном разговору било је ријечи о

Стефан Максимовић и Дарио Хребак

обнови Цркве Свете Тројице у Бјеловару, вјерском животу грађана и самој породици свештеника. Парох Стефановић признао је како му је било изузетно драго што га је угостио бјеловарски градоначелник те што градска власт респектује православну заједницу и настоји помоћи обнови сакралних објеката.

— Ми имамо велику сурадњу и важно је да се између себе поштујемо. Захвалио сам Богу што сам дошао у овакав град. Морам признати да сам био мало забринут како ће ме људи прихватити – истакнуто је Максимовић. Градоначелник Хребак указао је на пројекте у чијој реализацији ће учествовати у будућности.

— У интересу нам је да обје катедрале буду лијепе. Бискуп је прекрасно уредио катедралу с једне стране парка, а с друге стране парка се уређује друга катедрала. Прошле године у православној цркви одржана је и служба на коју се одазвао и бискуп ВЈЕКОСЛАВ ХУЗЈАК – казао је градоначелник Хребак те православним вјерницима упутио честитке за Божић и нову 2023. годину.

■ З. В.

Ин меморијам: Нинослав Копач (1946. – 2023.)

Био је жестоки критичар свих национализма, новинар и дипломат

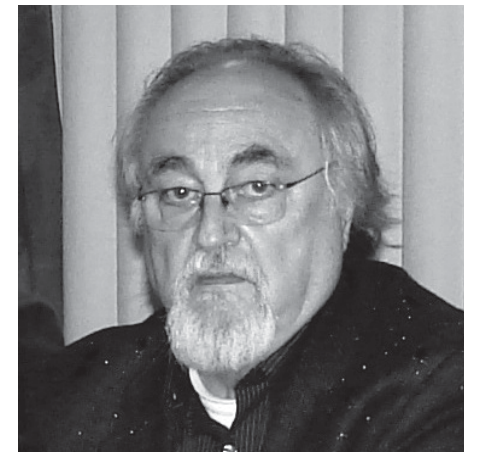
У ЗАГРЕБУ је након кратке и тешке болести, у 77. години, умро НИНОСЛАВ НИНО КОПАЧ, човјек који је у својој дипломатској и новинарској каријери био сурадник, а од 2002. до 2004. главни уредник Новости. Рођен 14. јуна 1946. у Осијеку, Никослав Копач је дипломирао право те је радио као дипломат и новинар.

Четири године провео је као конзул сфрј у New Yorkу, а по биљешкама, био је најмлађи дипломат на тој функцији. Од 1982. до 1992 био је уредник унутрашње политике у политичком тједнику Данас, да би 90-их био принуђен егзистенцију осигуравати као слободни подузетник. Од 2002. до 2004. радио је као главни уредник Новости гдје је био и аутор бројних текстова. Након тога је писао за Идентитет, часопис Српског демократског форума, те за П-портал, гласило 'Привредника'. У својој каријери био је такођер дописник Вечерњих новости и Гласа јавности из Београда, а низ година био је члан Хрватског новинарског друштва.

У својој књизи 'Свједок хистерије', објављеној у издању сдф-а 2012., у којој су скупљени разговори с бројним свјдоцима времена и догађаја тих година, пружио је могућност сагледавања расапа друштва и негативности с пријелаза двају столећа. О значају књиге свједочио је судјеловање више угледних личности, међу иним и тадашњег председника Хрватске ИВЕ ЈОСИПОВИЋА.

— Познавао сам Копача педесет година и могу рећи да је био сјајан човјек, неоптерећен догматизмом, прошлошћу те конзервативизмом као и жестоки критичар свих национализма, али прије свега онога из редова народа којем је

Нинослав Копач (1946. – 2023.)

ИНФОРМАТОР

припадао. Колико год био атеист, није му било проблема спријатељити се с људима доброг духа и борцима за добро као што је нпр. босански фрањевац МАРКО ОРШОЛИЋ – рекао нам је ЈОВАН ВЕЈНОВИЋ, дипломат, први генерални секретар снв-а и предсједник Савеза друштава Јосип Броз Тито у Хрватској. Вејновић је подсетио на Копачеве године у југославенској дипломатији и конзулату у Америци.

— Догађаји на овим просторима од краја 80-их натјерали су му сина да оде у сад, а исто су му тако раселили и друге чланове породице, што му је, као и рушење друштва равноправности, тешко пало. Због тога је имао потребу да кроз књигу пружи да бројна виђења оног што нам се дешавало – казао нам је Вејновић.

■ Н. Ј.

О Персидиној умјетности

У ОКВИРУ манифестације ‘Српски традиционални обичаји’ за Божић у Завичајном музеју Дарувар отворена је изложба икона покојне архитектке (Архитектонски факултет, Загреб) и академске сликарице (Академија ликовне уметности, Београд) ПЕРСИДЕ ЖУТИНИЋ. Простор Дворца грофа Јанковића, у којој је музеј смјештен, био је премален да прими Даруварчане који су жељели присуствовати овом догађају. О иконама и раду даруварске умјетнице Персиде Жутинић говорила је изборница и ауторница постава, повјесничарка умјетности МАЈАНА ШТОР.

— Икона означаје слику, лик, портрет. У источној Цркви то је најчешће слика на дрву или платну рађена одређеном техником израде. Фазе рада представљене су иконама које су настале на Персидиној радионици 2008. године. Осим одласку у иноземство, гдје је тражила повезаност с вјером и традицијом, интерес за израду икона дугује својем радном мјесту у Пакрацу и Заводу за заштиту споменика културе у Котору и на Мљету, на којем се могла уживо упознати с најбољим примјерима фресака православног, каснобизантског раздобља повијести умјетности различитих манастира гдје је пронашла надахнуће за свој умјетнички рад – рекла је Мајана Штор.

Иконе се односе на улогу архетипа, лика који се приказује и стила, односно начина његова приказа. Посебно су ауторицу инспирирале иконе Хиландара и Охрида те манастира у Пећи, Сопотима, Студенице, Дечана и Милошева. Међу њезина најважнија дјела припада израда наративне иконе настала према раду ГЕОРГИОСА КЛОНТЗАСА, сликара кретско-венецијанске школе иконописа у послјебизантском раздобљу умјетности, додала је Штор.

Повјесничарка умјетности Мајана Штор

Приказана је оригинална техника израде икона те такозвани црвени угао, молитвено мјесто у кућама вјерника источне Цркве. У изложбу је укључен интерактивни едукацијски дио за најмлађе посјетитеље уз таблет и лаптоп. Свестрана Персида радила у архитектонским уредима, у школама као наставница, у казалиштима Трешња, Жар птица и Луткобус. Излагала је у Осиеку, Сарајеву, Скопју, Дарувару и Берлину. Преминула је 2014. године након кратке болести у шездесетој години живота. Манифестацију су организирали скд Просвјета, Српско народно виђење, Парохија даруварска Српске православне цркве и Завичајни музеј Дарувар уз покровитељство Бјеловарско-билогорске жупаније и Града Дарувара.

■ Горан Газдек

Свечано у Кнежеву

ВСНМ Општине Поповац организовало је 14. јануара у Дому културе у Кнежеву осмо традиционално божићно и новогодишње дружење. Сала кнежевачког Дома културе била је испуњена до последњег места. Како то и доликује присутне је поздравио РАДОЈКО СТРАЈНИЋ, председник Већа, који је подсетио да је вснм Општине Поповац основано 2003. године, и да је у 20 година учествовало у изградњи Црквеног дома у Поповцу, скупљању хуманитарне помоћи у поплави када се излила Сава

те хуманитарне помоћи на потресом погођеној Банији, у организацији обиласка многих православних манастира, помоћи у пакетима за мештане и школараце итд. Страјнић се посебно захвалио ЗВО-у, СНВ-у и начелнику општине те свима пожелео успешну Нову годину и божићне празнике. Начелник општине ЗОРАН КОНТАК (хдз) је истакнуо да је сарадња између већа и општине врло добра. Контакт је рекао да ће Опћина и даље помагати у обнови цркве те похвалио заменика ЗОРАНА МИЛОШЕВИЋА (сдсс) рекавши да српска национална мањина има доброг представника. Уз богату трпезу божићно и новогодишње дружење потрајало је до касних вечерњих сати.

■ З. Поповић

Завршетак стадиона

НЕУОБИЧАЈЕНО лепо време за ово доба године било је савезник запосленицима фирме Зубер из Вишњевца на градилишту новог стадиона у склопу Градског спортског парка у Белом Манастиру. Да се радови приводе крају доказ је и затражени термин за технички преглед који би требао бити обављен до краја јануара. У току су завршни обртнички радови. До закључења овога броја су уведени плин, грејање, вентилација и хлађење. Завршени су подови и санитарни чворови те дизало. Завршавају се приступне цесте заједно с одводњом и ограђена је парцела на којој ће бити игралиште. Следи пуштање воде, завршетак бојења pročеља и друго. У новом здању стадионске зграде утрошено је више од 200 тона челика, приближно три хиљаде просторних метара бетона те мноштво материјала потребног за електроинсталације, алуминијску браварију и остале нужне елементе.

Нових седећих места, у комбинацији плаве и беле боје, укупно је 570, а њима треба додати и 42 седишта у VIP ложи. У приземљу стадионске зграде налазе се санитарни чворови за публику, четири свлачионице, просторије за амбуланту, допинг-контролу, судије и делегата. На крову су постављени соларни панели. Следи расписивање јавне набаве, која креће почетком фебруара, за помоћни терен са уметном травом. Укупна вредност ове фазе износи четири милиона куна.

У току је и завршетак уређења два тениска терена која се налазе на југозападном делу стадиона. Хрватски тениски савез је потврдио да су терени усклађени с правилима тениса које прописује Светска тениска федерација, и да у потпуности задовољавају услове за одржавање националних тениских такмичења.

■ Зоран Поповић

Stogodnjak (669)

20. 1 – 27. 1. 1923: судећи по најновијим подацима о купnji и продаји кућа и градилишта у Загребу, domicilni Srbi nisu pokazali baš neki osobiti interes za ove transakcije. Prodali su, naime, samo nekoliko gradilišta u Trnju, na Lašćini i Tuškancu, a kupili tri-četiri na širem području grada. Zanimljivo je da više iskazuju interes za gradilišta nego za kuće, što građevinski stručnjaci objasnjavaju činjenicom da im je kupovna moć slaba.

* stanje u zagrebačkim bolnicama ne zadovoljava, tvrde neka glasila, a to potkrepljuju pismom s Brestovca, bolnice za plućne bolesti. Podsjećaju na pokušaj da se smjeni njezin ravnatelj Tomasetić, a na zahtjev samih bolesnika. U tom pismu stoji: ‘Bolesnici svi simpatišu sa drom. Nemanjićem, te se protive njegovu otpustu. Oni su dapače, kako bi spriječili taj otpust, štrajkali glađu... Taj Tomasetić jednoga je dana obustavio hranu svim bolesnicima, pa i liječniku i bolničarkama. Čuškao je jednog bolesnika, prekopavao sobe i ormare bolesnika, prisluškivao njihove telefonske razgovore, a posebno razgovore žena. Više od dva mjeseca bolesnike je gušio dimom, paleći im ugljen pred nosom, unatoč njihovih protesta. Zlostavljao je jednu služavku i bolničarku, ganjajući ih kroz bolničke prostorije, a jedna od njih je morala bježati kroz prozor. Najveći razlog sukoba je njegovo miješanje u kompetencije liječnika...’

* na jednoj od redovitih konferencija Ministarstva za socijalnu politiku delegat beogradskog činovništva Sreten Kuželj zatražio je da se u uredbu o činovničkim stanovima unesu i ovi principi: ‘da se činovnicima i službenicima koji su već u Beogradu, ali bez stana, kao i onima koji se premeštaju u Beograd, prvenstveno osigura stan, da cena stana bude podnošljiva i u skladu s činovničkim primanjima...da ta uredba važi najmanje pet godina, da se strancima, dobeglicama i špekulantima uopšte ne dozvoli nastanjivanje u Beogradu, a oni koji su već tu da se odmah isteraju...’

* u ‘Zagrebačkim novinama’ objavljen je oglas: ‘Oficir, komandir čete u Valjevu, promijenio bi mjesto s kojim oficir iz Zagreba, posade blizu Zagreba ili na pruži Beograd-Zagreb. Reflektanti neka se obrate na poste restante ‘Premještenje, Valjevo’ Na sve to list ‘Domovina’ objavljuje komentar: ‘Molimo gospodina ministra da ima obzira prema ovom jadniku, koji ne može da živi bez pruge širokog koloseka. Neka mu ne zameri što još nije stigao da pročita Pravilo službe i zakon o ustrojstvu naše vojske i neka mu odredi jednog podnarednika iz njegove matične čete da mu objasni šta je to vojska, a šta dužnost. Mi ne možemo ovoga puta propustiti priliku da zahvalimo gospodinu ministru što je ovakvom jednom oficiru dao četu, ali ga u isto vreme molimo da ima u vidu da nije pravo da taj jadnik sedi u istome mestu i kao austrijski i kao naš oficir...’

■ Đorđe Ličina

BORIS KAGARLICKI

Kraj rata znači kraj Putinovog režima

Opozicija u Rusiji je dezorganizirana zbog represije, ali se raspoloženje u zemlji mijenja i kritički glasovi zadobivaju sve više pažnje, i u onim sektorima društva koji su bili apolitični ili lojalni sistemu

Naš sugovornik je BORIS KAGARLICKI, ruski marksist i sociolog, nekada sovjetski disident, a sada ravnatelj Instituta za proučavanje globalizacije i društvenih pokreta u Moskvi. Autor je i urednik brojnih knjiga i zbornika, a u nas mu je prevedena knjiga 'Novi realizam, novi barbarizam. Socijalistička teorija u eri globalizacije' (Jesenski & Turk, 2009.). Danas piše članke vezane za aktualnu političku situaciju u Rusiji, rat u Ukrajini i globalne odnose. Ovaj smo razgovor vodili mailom.

Na što ste točno mislili kada ste napisali da je 'rat u Ukrajini zadao težak udarac lijevom i lijevo-liberalnom političkom diskursu na Zapadu'?

Ljevičarski diskurs u Evropi i SAD-u bio je utemeljen na konceptu da je zapadni imperijalizam glavni problem i uzrok većine konflikata. Ta perspektiva nije bila pogrešna, ali je bazirana na velikoj simplifikaciji. Sama činjenica da je aktualni režim u Rusiji u konfliktu sa Zapadom ne čini ga progresivnim. Većina zapadne ljevice shvaća to korektno, ali ostaje nam problem kako da formuliramo politiku. Možemo kritizirati obje strane, no ni to nije dovoljno. Problem je što je Ukrajina, bez obzira na to koliko je loša njena vlada i društveni sistem, žrtva agresije i ima pravo da se brani. Samo ako se pozivamo na totalno povlačenje ruskih trupa s teritorija okupiranih nakon februara 2014. antiratni stav ima smisla.

Slijed odgovornosti dakle nije moguće vidjeti bez historizacije sukoba barem od 2014. godine. Ukrajinsku vlast ima smisla kritizirati tek kada se imenuje glavni krivac?

Definitivno. Svi imaju svoj udio u odgovornosti pa tako i ukrajinska vlast. Te 2014. ukrajinske elite propustile su razrješiti konflikt na jugoistoku mirnim putem. Promovirale su antiruski nacionalizam i isprovocirale pobunu. Iznijele su antidruštvene reforme. Sve je to iskoristio Putinov režim i u klasnim terminima vrlo su male razlike među stranama. Svejedno, kada sve to govorimo moramo ponavljati da su sada ukrajinski gradovi bombardirani i da to mora prestati.

Skicirajte kratko klasnu strukturu ruskog i ukrajinskog društva. Koje su sličnosti, a koje razlike?

Oba društva zapravo imaju puno više zajedničkog nego što se to obično priznaje. Realnost nema ništa s mitom o 'slobodnim Ukrajinčima' i 'ruskim robovima'. Na mnogo načina Rusija je razvijenija kapitalistička ekonomija i društvo negoli Ukrajina. Istovremeno je ukrajinska oligarhija slabija, ima manje resursa i propustila je da se konsolidira. Ustvari je ukrajinski kapitalizam bio zamrznut u 1990-ima. On liči na svog ruskog suparnika prije 20 godina. To vodi do druge razlike: ukrajinska je država jako slaba. To je donekle dobra vijest, ali slabost države vodi do nastanka desničarskih paravojnih snaga i drugih neformalnih aktera koji popunjavaju vakuum. Ovih dana, kada Rusija trpi poraz za porazom, naša država postepeno počinje ličiti na ukrajinsku. A Ukrajina u slučaju pobjede riskira da postane poput Putinove Rusije. Nadam se da se to neće dogoditi, ali tendencija je prisutna.

Tko sve dijeli odgovornost za rat i kako se on može zaustaviti? Primirja i pregovori

još nisu ozbiljni? Povlačenje trupa trenutno je nezamislivo za kremaljsku oligarhiju. Bi li priznanje poraza destabiliziralo vlast?

Rat se može zaustaviti tako da se ruske trupe povuku na pozicije prije februara 2014. Najvjerojatnije će biti prisiljene da se povuku. Ostaje veliki problem u vezi Donjecka, Luhanska i Krima. Ruski poraz mogao bi voditi povratku tih teritorija i zauzimanju od strane ukrajinskih snaga. Legalno, Ukrajina ima pravo da se tako ponaša, no što je sa stanovništvom tih regija koje može imati vlastiti pogled u tim stvarima? Kako sada stvari stoje, nitko ne mari za te ljude, ni ukrajinska, ni ruska strana. Tu stvar internacionalna ljevica treba adresirati javnom mnijenju na Zapadu. Što se tiče Rusije, kraj rata znači i kraj sadašnjeg režima. Da li će političke promjene početi prije nego što rat bude u potpunosti izgubljen, drugo je pitanje. Što prije započnu to bolje.

Putinov režim već dugo nailazi na otpor u samoj Rusiji. Kakva je struktura opozicije Kremlju?

Opozicija je dezorganizirana zbog represije, ali se raspoloženje u zemlji mijenja i kritički glasovi zadobivaju sve više pažnje,

i u onim sektorima društva koji su bili apolitični ili lojalni sistemu. Postoje liberali i ljevičari svih vrsta. U sadašnjem trenutku oni su ujedinjeni u svojem protivljenju ratu i opoziciji spram diktature. Kako bilo, postoje i političari u emigraciji koji nerijetko istupaju s neodgovornim stavovima i čine puno štete, često izazivajući represiju unutar Rusije.

Kako se s vremenom mijenjao Putinov režim?

U dvijetisućitim godinama Putinov režim slijedio je model 'upravljanje demokracije', što je značilo kombinaciju autoritarne kontrole nad kritičkim elementima državne vlasti i izborne krađe s djelomičnim uvažavanjem ljudskih prava, slobode štampe i akademske slobode. Nakon 2018. režim je evoluirao prema autoritarizmu. Nakon 2020., u kontekstu pandemije Covida-19, vladajuća grupa uvela je nove restrikcije, pokrećući veliku kampanju represije protiv neparlamentarne opozicije, da bi završila 2022. transformacijom državnog sistema u otvorenu diktaturu. Ta evolucija snažno je povezana sa slabljenjem društvene i ekonomske baze režima. Velika recesija glavni je uzrok te evolucije. Ekonomske promjene potkopale su stabilnost ruskog političkog modela. Autoritarno skretanje u Rusiji prouzrokovano je činjenicom da je društvena osnova režima bila sve ograničena, pa je sistem u cjelini puno slabiji no što je bio. U tom kontekstu kratak i pobjedonosni rat činio se dobrim načinom za konsolidaciju društva oko Putina. No to nije funkcioniralo na taj način.

Ako se i složimo da je unutrašnja politička kriza u Rusiji glavni uzrok sadašnjeg stanja, koji su putevi izlaska? Putinizam bez Putina nije dugoročno riješenje? Rusiji treba socijalna revolucija. Ali da li samo njoj?

Putinizam bez Putina mogao bi biti dobar način za elite, kako na Zapadu, tako i u samoj Rusiji. Možda bi ga prihvatile i ukrajinske elite. Kako bilo, to ne bi izbrisalo uzroke sadašnje krize. Uzroke koji nisu samo politički. Glavni razlozi za događaje koji se oko nas razvijaju su kriza neoliberalnog ekonomskog sistema i sadašnje metode političkog donošenja odluka, koje se ne može odvajati od neoliberalizma. Mišljenja sam da je došlo vrijeme za globalnu promjenu, kao što je to bilo nakon dva svjetska rata. Trebamo ponovno sagraditi demokraciju i državu blagostanja, skrenuti moć od finansijskih i korporativnih oligarhija prema demokratski kontroliranom javnom sektoru. Ironično je da bi poraz Putinovog režima mogao Rusiju približiti toj agendi. Ali to se neće automatski dogoditi. Pred nama su velike borbe. A što se tiče Ukrajine, zemlja bi se mogla suočiti s mnogim konfliktima nakon pobjede. Puno ovisi o tome kako će se stvari riješiti u Rusiji.

Što će biti sa Zapadom? U svojoj ranijoj knjizi govorite o 'novim realistima' i 'novim barbarima'. Što je s njima danas? Je li socijalizam jedina alternativa?

Historijski gledano, socijalizam je odgovor. Ali mi moramo ponovo promisliti socijalističke projekte, ne samo u svjetlu onoga što se dogodilo kroz 20. stoljeće, nego i u kontekstu sadašnjih praktičnih problema i potreba. Kako bilo, ta nova teorija neće se pojaviti bez nove prakse. Po mom mišljenju sada je vrijeme za praksu. ■

Vrijeme je za globalnu promjenu (Foto: Open University)

Kopenhagen na pedalama

S danskom prijestolnicom najčešće se povezuje kip Male sirene, ali neki kažu da je njen najvažniji spomenik mreža biciklističke infrastrukture – zamršeno i složeno djelo koje neprestano poboljšavaju oni koji ga svakodnevno koriste pa je kretanje gradom jednostavno, a projekt kopiraju brojne europske metropole. Nema razloga da to ne učini i Zagreb

Šezdeset dva posto stanovnika na posao ili u školu idu biciklom (Foto: Grigory Dukor/Newscom/PIXSELL)

GLOBALNA renesansa biciklizma u gradovima traje od 2007. i ne pokazuje znakove opadanja. Bicikl se u gradove vraća nakon dugog odsustva, ali i dalje postoji nedostatak razumijevanja uloge biciklističkog urbanizma. Copenhagenize Design Co. upravo to pokušavaju ispraviti – oni su multidisciplinarni ‘go-to’ tim stručnjaka za biciklističku infrastrukturu koji savjetuje gradove, vlade i organizacije o ponovnoj uspostavi biciklizma kao normalnog oblika gradskog prijevoza. U ovom ću se tekstu, između ostaloga, osloniti na knjigu njihovog izvršnog direktora, dansko-kanadskog stručnjaka MIKAELA COLVILLE-ANDERSENA ‘Copenhagenize – The Definitive Guide to Global Bicycle Urbanism’, na članke JONASA LARSENA, moga profesora sa sveučilišta Roskilde, kao i na vlastito iskustvo svakodnevnog bicikliranja po Kopenhagenu.

Bicikl je simbol novog, progresivnog urbanizma, kao i alat za uklanjanje štete učinjene našim gradovima tijekom prošlog stoljeća, za demokratizaciju naših ulica. Prije pojave automobila i s njima povezane destruktivne kulture, ulice gradova bile su demokratski prostor gdje su svi radili sve – kupovali i prodavali, tračali, očijukali, raspravljali o politici. Djeca su se igrala na ulici. Bile su produžetak naših domova, naših dnevnih soba. Kada se pojavio automobil, bio je invazivna vrsta koju su građani mrzili pa su bile potrebne čitave promotivne kampanje automobilske industrije da se ta percepcija promijeni.

Ako dok promatrate rijeku ili luku ne vidite da netko pliva, znači li to da vam ne treba most? Ne, naravno da ne znači. Moramo planirati naše gradove za ljude koji bi mogli voziti bicikl kad bi to bilo dovoljno sigurno. Ne radi se o hardcore biciklistima koji bi io-

Grad zna kako biciklizam učiniti izvedivom opcijom tijekom cijele godine. Zimi je službena politika da se sve biciklističke staze očiste od snijega do osam ujutro. Cilj je ‘crni asfalt’ do trenutka kada građani krenu na posao ili u školu

nako vozili, nego o potencijalno golemom broju onih koji su spremni i koji bi vozili, samo kad bi se osjećali sigurno. Ako je bicikl najbrže sredstvo za put od točke A preko B do C, ljudi će se voziti.

Spomenik koji se najčešće povezuje s Kopenhagénom je kipić Male sirene, no u Copenhagenizeu vjeruju da je najveći spomenik koji je u gradu ikada podignut mreža biciklističke infrastrukture. To je zamršeno i složeno djelo, koje neprestano mijenjaju i poboljšavaju stotine tisuća građana i posjetitelja koji ga svakodnevno koriste. Nad njime ne postoji vlasništvo i može se preuzeti i readaptirati u drugim kontekstima, kako je to učinila, primjerice, Ljubljana u sedamdesetima i kako to danas čine gradovi poput Osla, Pariza, Barcelone i Montreala u kojima se razumiju važnost i prednosti bicikla i koji su spremni učiti od Kopenhagena.

Šezdeset dva posto stanovnika Kopenhagena putuje na posao ili u školu biciklom; svaki dan bicikliraju 1,44 milijuna kilometara. Broj smrtonosnih prometnih nesreća na najnižoj je razini u povijesti. Tijekom proteklog desetljeća izgrađeno je 12 novih mostova za bicikliste i pješake. Kopenhagen ima više kilometara biciklističkih staza po broju stanovnika od bilo kojeg drugog velikog grada. Postavljene su na gotovo svim većim cestama, a mnoge druge su u fazi planiranja. Iako su relativno jeftine za izgradnju, ovise o političkoj volji da se žrtvuje postojeći prostor za automobile, posebno za parkiranje. U gradu ima oko 550 tisuća bicikala, a broj stanovnika je 562 tisuće. U gradu je i oko 600 biciklističkih dućana. Nørrebrogade je najprometnija biciklistička ulica na svijetu. Mladi građani Kopenhagena posjeduju sve više automobila, ali za svakodnevna putovanja koriste bicikl. Između 1995. i 2013. korištenje automobila palo je s 41 posto na 31 posto unatoč povećanom vlasništvu.

BICIKLISTIČKA mreža u Kopenhagenu obično se sastoji od jednosmjerne staze širine između 2,2 i 2,5 metara, smještene između ceste i nogostupa (rubnik-biciklistička staza-nogostup) te povišene u odnosu na cestu i drugačije popločene od pločnika. Povišenje staze učinkovito odvaja automobile i bicikliste tako da jedni drugima ne smetaju, a parkiranje automobila često nije dopušteno pored biciklističkih staza, što smanjuje rizik od ‘dooringa’. Jedan od većih problema gužve su na stazama uzrokovane mnogim novim korisnicima i nedavnim priljevom teretnih bicikala koji su veći i sporiji, tako da je grad proširio neke od

prometnijih staza i do četiri metra. U novije vrijeme, uz veliku međunarodnu medijsku pompu, podignuti su dojmivi biciklistički mostovi. Na prometnim raskrižjima grad je uspješno eksperimentirao s dizajnom koji povećava vidljivost biciklista (tu su, primjerice, stražnje zaustavne crte za automobile, pomaknute pet metara unatrag od pješačkog prijelaza, posebni semafori za bicikliste koji svijetle zeleno prije nego što se upali zeleno svjetlo za motorni promet, a biciklističke staze označene su i drugom bojom, čime se uvelike doprinosi pristupačnosti i sigurnosti biciklista).

Grad zna kako biciklizam učiniti izvedivom opcijom tijekom cijele godine. Zimi je službena politika da se sve biciklističke staze očiste od snijega do osam ujutro. Cilj je ‘crni asfalt’ do trenutka kada građani krenu na posao ili u školu. Kao i u mnogim gradovima, ulice su podijeljene u kategorije za čišćenje snijega, samo što je biciklistička infrastruktura na vrhu liste. Sedamdeset pet posto stanovnika Kopenhagena vozi bicikl kroz cijelu zimu. Ima boljih dana za vožnju biciklom u gradu, ali unatoč izazovima, to je i dalje najbrži način kretanja. Najglatkiji asfalt u Danskoj uvijek je na biciklističkim stazama.

Prostor za stazu u Kopenhagenu nikada se ne oduzima pješacima, kao što je slučaj u Zagrebu. Još jedan problem s biciklističkom infrastrukturom karakterističan za mnoge gradove, pa i Zagreb, jest što su to zapravo tek komadići infrastrukture koji se ne povezuju u koherentnu mrežu.

Fokus u Kopenhagenu posljednjih desetljeća je na prenamjeni gradskog prometnog prostora na glavnim prometnicama koje vode prema centru grada. Na najprometnijoj biciklističkoj stazi na svijetu, u ulici Nørrebrogade, 2006. godine implementiran je zeleni val za bicikliste – svjetlosni signalni koordinirani su za brzinu od 20 kilometara na sat duž dionice od 2,2 kilometra. Val je ujutro optimiziran prema gradu, a poslijepodne se okreće kako bi svi stigli kući. Zeleni val pokazao se golemim uspjehom i implementiran je na drugim glavnim ulicama koje vode u grad.

U Kopenhagenu će, ovisno o specifičnim potrebama lokacije, semafor za bicikle upaliti zeleno prije svjetla za motorna vozila. Biciklisti su već u pokretu kada vozači skinu noge s kočnice. Time se smanjuje opasnost od sudara, a biciklisti su vidljiviji, posebno vozilima koja skreću udesno.

Na najprometnijoj dionici za bicikliste u Kopenhagenu tu su razdjelnici na trake. Vi i vaš suputnik možete zajedno voziti bicikl i razgovarati u ‘stazi za razgovor’ s desne strane, a tko god želi proći može to učiniti

Za mnoge je građane vožnja bicikla obična dnevna rutina kao i pranje zuba. Zahvaljujući izvanrednoj infrastrukturi koja pruža osjećaj sigurnosti, bicikl voze bez stresa, nervoze i briga. Dok voze, pjevuše, puše, zijevasu

Biciklizam nije supkulturna ‘niša’ (Foto: DPA/PIXSELL)

s lijeve strane. Još nevjerojatnije, po gradu su postavljeni nagnuti (nakošeni) koševi za smeće, specijalno za bicikliste! Tu su i javne stanice koje sadrže potreban alat za obavljanje osnovnih popravaka bicikla. Senzori nepovoljnih vremenskih prilika postavljeni su na semaforima, aktiviraju ih kiša, snijeg ili temperature kad padnu ispod određene točke. Tada biciklisti imaju prioritet s povećanim brojem svjetlosnih signala, što im pomaže da brže stignu kući po lošem vremenu.

JEDNA od prvih stvari koje sam primijetila i koja me se najviše dojmila tijekom boravka u Kopenhagenu apsolutna je normalnost korištenja bicikla u gradu. Za mnoge je građane vožnja bicikla obična dnevna rutina kao i pranje zuba. Zahvaljujući izvanrednoj infrastrukturi koja pruža osjećaj sigurnosti, bicikl voze bez stresa, nervoze i briga. Dok voze, pjevuše, puše, zijevasu... Bicikl je praktičan alat koji im olakšava svakodnevni život, siguran je i učinkovit te pruža najprikladniji način da dođu od točke A do točke B. Bicikl nije ‘niša’, ne smatra se ničim posebnim, čak ni ‘zelenim’. Depolitiziran je – ne povezuje se s određenim ekološkim ili supkulturnim vrijednostima, ne uključuje objavu rata automobilima i otuđivanje vozača automobila. Ankete pokazuju da su brzina i praktičnost ključni motivi za vožnju biciklom – građani Kopenhagena biraju bicikl jer je to najbrža i najlakša opcija, dok zdravlje i odgovornost prema okolišu motiviraju samo njih 25, odnosno pet posto. Obično voze uspravne gradske (‘bapske’) bicikle skromne cijene dizajnirane za udobnost i praktičnost, a ne skupe ‘trkaće bicikle’ (osim ako se ne koriste za sport).

Povijest urbanog biciklizma u Europi i Americi je dramatična, počevši od epskog uspona 1890-ih, a zatim do procvata u prvoj polovici 20. stoljeća. Tijekom 1940-ih, do 85 posto putovanja u mnogim gradovima u Europi bilo je biciklom. Uslijedilo je jednako epsko ‘detroniziranje’ i dominacija automobila u drugoj polovici stoljeća. U Danskoj je biciklizam također znatno opao, ceste su redizajnirane za automobile, a mnoge biciklističke staze su uklonjene. Bicikl, taj najdemokratičniji izum koji je transformirao ljudsko društvo na tako spektakularan način, proglašen je nepoželjnim i prognan na prilazne puteve u predgrađima, parkove, fragmentirane dijele infrastrukture i seoske ceste.

Kopenhagen je tijekom 1950-ih i 1960-ih bio zakrčen automobilima kao i sva ostala mjesta na planetu. Bicikl kao prijevozno sredstvo ipak nije u potpunosti iskorišten kao u mnogim drugim gradovima i lokalna biciklistička kultura održala se na životu. Problem je bio u tome što su smrtni slučajevi biciklista u Danskoj zbog nedostatka odgovarajuće bici-

klističke infrastrukture dosegli rekordne brojke. Tokom 1970-ih radikalizirani biciklistički lobi uspio je ponovno preuzeti inicijativu. Održani su brojni javni prosvjedi na kojima su deseci tisuća biciklista zahtijevali sigurnije uvjete za vožnju. Bijeli križevi oslikani su na asfaltu na raskrižjima u Kopenhagenu gdje su biciklisti izgubili život. Istovremeno, u Nizozemskoj su poznate kampanje ‘Stop Child Murder’ protiv automobila u gradu također zagovarale više sigurnosti za bicikliste. Međutim, tek se u ranim 1980-ima javlja politička volja za početak obnove mreže biciklističke infrastrukture. U početku je to bio spor proces, ali se polako ubrzavao tijekom 1980-ih i 1990-ih prije nego što se stvarno ubrzao. Posao se odvijao tiho u gradskim uredima, bez velike pompe.

Kako bi se iskustva iz Kopenhagena mogla primijeniti na Zagreb? Postoji statistički iznimno značajna razlika u percepcijama sigurnosti biciklista u etabliranom biciklističkom gradu poput Kopenhagena, s golemom infrastrukturom segregiranih biciklističkih staza i gdje je biciklistička kultura potpuno mainstream, naspram grada poput Zagreba, grada uskih i diskontinuiranih biciklističkih staza koje se uglavnom sastaje od pofarbanih crta na ionako preuskom pločniku i gdje se biciklistička kultura pojavljuje, ali još nije formirana i funkcionira kao rubna subkultura. Međutim, primjer susjedne nam Ljubljane pokazuje da je apsolutno moguće primijeniti copy/paste u izgradnji infrastrukture. Ljubljana je više-manje doslovno kopirala Kopenhagen. Prije otprilike 50 godina, na čelu s poznatim slovenskim arhitektom EDVARDOM RAVNIKAROM, počeli su razmišljati o povećanju biciklističkog prometa i zaštiti biciklista. Tim planera i inženjera uputio se u Kopenhagen. Unatoč padu stope biciklizma u danskoj prijestolnici u to doba, još je bilo moguće naći dobre primjere biciklističkih staza. Nakon proučavanja biciklističke infrastrukture Kopenhagena, tim se vratio u Ljubljanu i prionuo na posao implementacije 40 kilometara kvalitetnih biciklističkih staza. Stopa vožnje bicikla porasla je s dva posto na 10 posto u godini dana – povećanje od 400 posto! Udio biciklista u gradu ostao je na istoj razini sljedeća četiri desetljeća jer dugo nije planirana niti izgrađena nikakva infrastruktura. Posljednjih godina Ljubljana ponovno gradi staze i isprofilirala se kao jedan od ‘top’ biciklističkih gradova u Europi. Pa eto, ako su mogli oni, možemo i mi – zašto se tim planera ne bi uputio u susjedstvo i pokušao u Zagrebu implementirati primjere uspješne prakse iz Ljubljane? Ne samo biciklističke staze, nego i veliku i megauspješnu pješačku zonu u centru grada... ■

WOLFGANG STREECK

Njemačka se ponaša kao država u ratu

Vlada priprema mehanizme koje će okrenuti protiv svakoga tko se usudi posumnjati u mudrost pružanja bezuvjetne podrške ultranacionalističkom režimu u Ukrajini i Bidenovoj administraciji. Svakoga tko ponašanje Putinovog režima pokušava objasniti na način koji ne uključuje kliničko ludilo ili genocidne opsesije proglašava se putinovcem

DR. WOLFGANG STREECK njemački je sociolog i počasni direktor Instituta za studije društva Max Planck u Kölnu. Bio je profesor sociologije na brojnim njemačkim i američkim sveučilištima. Autor je niza knjiga, a u svom radu najviše se bavi političkom ekonomijom modernog kapitalizma. S njim razgovaramo o promjenama koje se događaju u njemačkom društvu i politici nakon početka rata u Ukrajini.

Na početku rata u Ukrajini njemački kancelar Olaf Scholz održao je svoj čuveni ‘Zeitenwende’ govor u kojemu objašnjava zašto taj rat predstavlja ‘povijesnu prekretnicu’ za Njemačku. Što to znači za njemačku vanjsku i obrambenu politiku? Politički slogani proizvode se na način da se mogu različito interpretirati. Ono što je jasno je da SCHOLZOV Zeitenwende sadrži obećanje, prije svega Sjedinjenim Državama, da će Njemačka ubuduće, za razliku od prošlosti, djelovati u skladu sa svjetonazorom prema kojemu je svijet podijeljen na ‘Zapad’ i na zlo carstvo, ili još bolje, na više zlih carstava, Rusiju, Kinu, Iran i tako dalje. Između nas, krepasnog carstva predvođenog SAD-om i organiziranog u okviru NATO saveza, i različitih zlih carstava mir je moguć samo privremeno i isprekidano i samo dok smo mi ti koji su vojno superiorni. Pravi mir zahtijeva smjenu režima kojom će zlo carstvo postati dio našeg, krepasnog carstva, kao rezultat prijelaza na ‘naše vrijednosti’. Legitimno je koristiti sva postojeća politička, ekonomska i vojna sredstva kako bi došlo do tog prijelaza. Drugim riječima, nakon Zeitenwendea, ratovi su uvijek iza ugla i na njih moramo uvijek biti spremni. Ono što bi nam trebalo pomoći jest da se naša ‘vrijednosna’ odnosno ‘feministička’ vanjska politika (kako ju je nazvala ministrica ANNALENA BAERBOCK) bori isključivo u pravednim ratovima, jer ratovi protiv zla ne mogu ne biti pravedni. Temeljni svjetonazor ovdje nije socijalno darvinistički, prema kojemu je povijest borba za opstanak najjačih, već manihejski, gdje je povijest bespoštedna borba između dobra i zla. Mira ne može biti sve dok dobro ne pobijedi, moguća su samo primirja iz taktičkih razloga.

Postoje dvije verzije retorike Zeitenwendea. Jaka verzija implicira da je svijet uvijek bio ontološki manihejski, a oni koji su drugačije mislili su budale, kukavice, naivci koji su podlegli neprijateljskoj propagandi, ili izdajnici podmićeni od sila zla. Slabija verzija, koju Scholz preferira, jest ona prema kojoj se svijet nedavno promijenio pa više nije moguć miran suživot režima i država s različitim interesima i ‘identitetima’, već je neprijatelj postao do te mjere zao da nema drugog rješenja osim poraziti ga. U kojem se točno trenutku ta promjena dogodila ne treba specificirati. Valjda onda kada se čovjek koji se zove PUTIN iz nekog bizarnog razloga preobrazio iz korumpiranog vođe korumpirane države u genocidnog manijaka, pa ta patološka preobrazba zahtijeva herojsku intervenciju prijatelja čovječanstva, i to odmah.

Zastrašujući scenarij

Što je suština tog, kako kažete, njemačkog obećanja SAD-u?

Ona se svodi na to da je era ionako slabašnih pokušaja vlade ANGELE MERKEL da vodi autonomnu vanjsku politiku gotova. Odsada, Njemačka će djelovati onako kako joj se kaže umjesto da pruža pasivni otpor kao što je to činila u pogledu pristupanja Ukrajine Evrop-

skoj uniji i NATO savezu, ili u pogledu energetske politike, posebno plinovoda Sjeverni tok 2, a da ne spominjemo neposlušnost kao u slučajevima Iraka, Sirije i Libije, gdje je odbila poslati svoje vojnike. U tom smislu, Zeitenwende govor bio je reakcija na već raniji intenzivirajući pritisak, ne samo SAD-a već i demokršćanske opozicije, ali i Zelenih u vladi, da se Njemačka uskladi s vanjskom politikom američke vlade. Istovremeno, BOB DYLAN je u pravu kada kaže da se vremena uvijek mijenjaju. Otvoreno je pitanje koliko dugo će Njemačka moći biti podčinjena SAD-u s obzirom na rizike koje nosi njezina teritorijalna blizina ukrajinskom ratištu, što je rizik koji SAD ne dijeli. Postoji i pritisak Francuske da njemačka vanjska politika bude više evropska, a manje transatlanska. Također, moguće je da će SAD u nekom trenutku pokušati ‘evropeizirati’ rat i povući se iz njega, kao što je to učinio s vijetnamskim ratom sedamdesetih, nadajući se da će post-Zeitenwende Njemačka preuzeti teret sponzoriranja tog *proxy* rata umjesto njih. Ostaje za vidjeti hoće li Nijemci biti voljni i u stanju to učiniti sada kada je vlada upumpala 100 milijardi eura u vojni proračun.

Federalni parlament nedavno je donio rezoluciju kojom je Holodomor u Ukrajini 1930-ih proglašen genocidom. Izmijenjen je i kazneni zakon tako da se kriminalizira negiranje ‘ratnih zločina’, što bi moglo uključivati i recentne ruske operacije u Ukrajini. Vi pišete i o ‘samonametnutoj cenzuri unutar građanskog društva’. Koje su posljedice tih poteza?

U ovom trenutku službena Njemačka, uključujući i takozvane kvalitetne medije, ponaša se kao država u ratu. Vlada priprema mehanizme policije i sigurnosnih službi koje će okrenuti protiv svakoga tko se usudi posumnjati u mudrost pružanja bezuvjetne podrške ultranacionalističkom režimu u Ukrajini i BIDENOVJOJ administraciji. Svakoga tko ponašanje Putinovog režima pokuša objasniti na način koji ne uključuje kliničko ludilo ili genocidne opsesije proglašava se *Putinverstherom* (putinovac), što za mlade novinare početnike ili politologe može predstavljati kraj njihove karijere. Ni obični ljudi ne žele da ih se čuje kako zazivaju bilo što drugo osim ukrajinske pobjede kako je definira tamošnja vlada. S druge strane, rizik od prelijevanja nuklearnog rata izvan Ukrajine uopće se ne spominje. Niti se vodi politička debata o tome kako će izgledati evropski ili euroazijski svijet nakon rata, iako sve upućuje na scenarij u kojemu Krim i druge okupirane oblasti neće biti vraćene Ukrajini. Ukoliko se uskoro i dogodi nešto nalik mirovnom sporazumu, na terenu će vjerojatno biti uspostavljena neka vrsta međunarodne uprave i neka vrsta neutralnosti

Trebalo bi biti evidentno da će rizik od nuklearnog rata rasti ako se režim kakav je Putinov nađe stjeran u kut. Već samo to trebalo bi biti dovoljan razlog za primirje, i to što prije

Era ionako slabašnih pokušaja vlade Merkel da vodi autonomnu vanjsku politiku je gotova. Njemačka će djelovati onako kako joj se kaže umjesto da pruža pasivni otpor kao što je to činila u pogledu pristupanja Ukrajine EU i NATO savezu

Ukrajine. Izglednije je, međutim, da će SAD preferirati prolongirani lažni rat sa sporadičnim borbama duž postojeće linije fronta i objema stranama duboko ukopanim na trenutnim pozicijama. Ovime bi se omogućilo trajno slabljenje Rusije i stabilna obnova američke hegemonije u zapadnoj Evropi, što je sve u interesu SAD-a dok se priprema za pravi rat s Kinom. Što se tiče Evrope, SAD se vjerojatno neće protiviti nastojanjima Njemačke, Poljske i drugih da ukrajinskoj vladi nastave pomagati da ostvari svoj san o konačnom porazu Rusije, ali na svoj vlastiti trošak i rizik. S Njemačkom i Evropskom unijom koje su svoje vlastito rasuđivanje prepustili onome ZELENSKOG i Bidena, dok je ozbiljna rasprava o ciljevima rata *de facto* zabranjena, ovaj se scenarij čini prilično zastrašujućim.

Ratoborni Zeleni

Stranka zelenih prometnula se u najratoborniju članicu vladajuće koalicije. Kako je do toga došlo i kako, po vašem mišljenju, Zeleni uspijevaju pomiriti svoj politički imperativ spašavanja planeta dok s druge strane podržavaju vojnoindustrijski kompleks, koji je jedan od ekološki najdestruktivnijih elemenata globalnog poretka?

Njima ostavljam da se nose s tom kontradikcijom. Sama američka vojska odgovorna je za oko pet posto globalnih emisija ugljičnog dioksida, a to je više nego dvije trećine od 200 zemalja svijeta. Čini se da nema pritužbi ni na ugljični otisak borbenih aviona F-35, za koje Zeleni inzistiraju da ih se kupi od SAD-a kako bi se nazdravilo Zeitenwendeu. Da ne spominjemo štete koje bi okolišu prouzročio nuklearni rat, čak i taktički. Što se tiče ratobornosti Zelenih, treba se sjetiti JOSCHKE FISCHERA i bombardiranja Beograda.

Moralni univerzalizam uvijek sa sobom nosi napast da se svijet popravlja silom, naročito kod generacije koja ne zna što je rat; klaonica koja postaje sve besmislenija što duže traje i koja se hrani strahom, mržnjom i željom za osvetom ugrožavajući time sve strane. Što rat duže traje teže se vratiti miru jer su veće i žrtve brutalnosti koje se događaju. Samo iz tog razloga ratovi traju duže nego što su planirani, daleko nakon točke u kojoj njihovi troškovi počinju premašivati koristi zbog kojih se vode. Izgleda da mnogi Zeleni danas vjeruju u mogućnost vođenja pravednog rata kao kliničke operacije opravdane moralno superiornom svrhom. Na isti

su način i idealistični Amerikanci uvjeravani da američka vojska postoji kako bi širila slobodu i demokraciju. Čini se da je taj američki mesijanizam migrirao u Evropu, primjerice kao kada se njemačka ministrica vanjskih poslova poziva na HILLARY CLINTON smatrajući da se ženama u Iranu najbolje može pomoći tako da se ne obnovi sporazum o neširenju nuklearnog naoružanja, koji je poništio DONALD TRUMP. U slučaju Ukrajine ovaj novootkriveni heroizam Zelenih je jeftin, jer nismo mi ti koji se tamo bore, a još manje Zeleni koji su djeca bogate srednje klase. I naravno, s obzirom na to da ne žele da im budućnost zauvijek ovisi o koalicijama sa socijaldemokratima, moraju naći i neke zajedničke točke s desnim centrom, koji je ne samo proamerički već i u strastvenom zagrljaju s industrijom oružja, jednako kao i liberali iz FPD-a.

Prijetnju nuklearnog rata doživljavate kao nešto što se realno može dogoditi, ali tvrdite i da njemačka javnost odbija o tome razmišljati. Kako to objašnjavate?

U ratu neke stvari ne smijete govoriti jer će vas se optužiti da stajete na stranu neprijatelja. Spominjanje nuklearnog rata neka je vrsta praznovjernog tabua; ako spomenemo vruga on će i doći. S druge strane, primjetna je dramatična razlika kada se govori o nuklearnim elektranama; tu je svaki rizik, ma kako malen i neizgledan bio, neprihvatljiv. Trebalo bi biti evidentno da će rizik od nuklearnog rata rasti ako se režim kakav je Putinov nađe stjeran u kut. Već samo to trebalo bi biti dovoljan razlog za primirje, i to što prije. No budući da se ukrajinska i američka vlada protive primirju, ni njemačka vlada ne usuđuje se istražiti mogućnosti diplomacije, koju se ovih dana doživljava istovjetnom izdaji. Postoji i strah da bi otvorena rasprava o riziku od nuklearnog rata dovela do toga da bi se javnost počela pitati i o samim ciljevima rata i o tome može li se on završiti a da se ne ispune sve želje ukrajinske vlade. Jer u tom slučaju bi se možda ispostavilo da je broj ljudi u Njemačkoj i u Evropi koji su voljni poginuti za Sevastopolj vrlo malen.

Stranka ljevice Die Linke i ekstremno desna Alternativa za Njemačku (AfD) u mnogim su pitanjima posljednjih mjeseci ‘na istoj strani’, dok se pacifizam, kako pišete, smatra ‘izdajom ili nekom vrstom mentalne bolesti’. Imajući to na umu, ima li izgleda za iole utjecajnu lijevu politiku u doglednoj budućnosti?

Die Linke se već neko vrijeme raspada. Izborni rezultati su im katastrofalni još od perioda prije rata, a stranka je duboko podijeljena. Veliki segment njezinog članstva drži se zapovijedi političkog centra da se nikada ne smije izgovoriti nešto što govori AfD. Kao rezultat toga, limitirani su da govore samo ono što govore stranke centra. Izuzev zahtjeva za povećanjem socijalnih olakšica, stranka nema program. Što se tiče rata u Ukrajini, čini se da mnogi članovi Die Linkea, slično Zelenima, smatraju da nije moguće pomiriti moralnu osudu nekog režima i potrebu za očuvanjem mirovnog međunarodnog poretka s tim istim režimom. Bilo koja ljevica ovisna je o svojoj sposobnosti da nudi ideje za alternativne oblike politike pa i alternativne načine života. No Die Linke je već sada mrtva, ona nema za reći ništa što bi bilo u stanju privući pažnju ili izazvati kontroverz u javnosti. Izvan sve užeg unutarnjeg kruga njezin glas praktički se ne čuje, izuzev onoga zastupnice u Bundestagu Sare Wagenknecht, koja međutim više nema utjecaja na službenu partijsku liniju. ■

Na obalama Kaze

Šušur stare medine u Casablanci osvaja nas na prvu. Nema čega ovdje nema za onjušiti i okusiti. Prodavačice na tezgama bob i biže razdvajaju u kesice, jaja prodaju na komad, bukete mente slažu jedan na drugi. Ovdje se turiste može pobrojati na prste jedne ruke. U Casablancu ih većina sleti jer je glavni aerodrom u zemlji ovdje, ali u njoj uglavnom ne noće

ATLANTIK je pravi *drama queen*. Ne šumi, tutnji. Propinje se na prste, pjeni, zahtijeva pažnju. Za tmurnijih mu je dana boja mješavina plave i pišalinske blijedožute, al' čim se nebo razbistri razlije se u tirkiz i srebro. Tako je barem na obalama Casablance ili Kaze, kako grad zovu domaći.

Po dolasku u grad na dugačkoj šetnici uz obalu prvo skrećemo desno kod velebne džamije Hasana II, treće najveće na svijetu. Sagrađena 1993., simbol je novoga vremena, kažu. Nazvana po pokojnom marokanskom kralju, projektirao ju je francuski arhitekt kojem ime znaju svi, a gradilo šest tisuća domaćih radnika o kojima se ne zna ništa osim ukupna im brojka. Kao bilo koja druga grandiozna građevina – da ti dah zastane, dok se ne zamisliš.

Preskaćemo ogradu i spuštamo se po stijenama, pratimo mokre stope koje su ostavili lokalci. Malo ćemo zaplivati.

Iako je januar temperaturnih šokova nema, vrijeme kao u osvit ranog ljeta. Ako ćemo pre-

cizno – ne plivamo, ulazimo u ocean i puštamo da nas nekoliko puta opletu valovi. Plivati se može jedino ako ste sizifovski raspoloženi. Na koži nam ostaju sol i mast, nalazimo se na dijelu obale bližem pogonima luke, jedne od najvećih u Africi. Kao da je stalno u tijeku neko krštenje, valovi špricaju duž šetnice koju omeđuje impozantni lukobran. I da mu ne pridete bliže, poškopit će vas modri div.

Kod stijena pod šetnicom stisnula se grupa školaraca, petorica dječaka. Ruksake su pobacali po podu, uz zid šetnice lože vatru. Prikupljaju smeće pa njime potpiruju već moćnu buktinju. Pitamo ih 'oće li nešto il' nekoga peći, čemu vatra na ugodnih 20 stupnjeva? Odgovaraju da im je, eto, samo došlo malo paliti. Jedan od njih, zove se JU-SEF, odlazi do ruksaka pa plamenu pridodaje par stranica iz školskih teka. Između ostalog, kida i iz bilježnice za engleski. S nama se rašćavrljao na tom istom jeziku, pa bi se reklo da mu je draža praksa od teorije.

Oko dječaka se prešetavaju mačke, a oni im, i ne gledajući pod kojom im je nogom

koja, automatskim pokretima prosipaju grickalica iz šuškavih kesa. Mačke se nećkaju, ima očigledno i bolje ponude na šetnici. Kad im dosadi igranje s vatrom, dječaci kreću dalje. Ruksake dopola zakopčane bacaju na leđa, pa se veru po stijenama. Otuda hopsaju dalje po valobranu i lukobranu, prema kranovima i postrojenjima.

Danas šire područje Casablance ima oko pet milijuna stanovnika, a ljudi su se ovdje počeli masovnije doseljavati krajem 19. stoljeća. Tada je ovaj kraj postao glavni dobavljač vune za rastuću tekstilnu industriju u Britaniji, a brodski promet se povećao. Sporazumom iz Algecirasa 1906. donijete su tri mjere koje su odredile budućnost Casablance: francuski službenici će kontrolirati carinske operacije, francuski će holding Compagnie Marocaine razvijati gradsku luku, a domaća policija koju će obučavati Francuzi i Španjolci patrolirat će lukom. Dok promatramo lučke

točke koje u skokovima spajaju školarci, film u glavi vrtimo na 1907., kada je postavljena uskotračna pruga za lokomotivu Decauville koja je povezivala luku s kamenolomom u Roches Noiresu. Pruga je, među ostalim, prošla i drito kroz groblje Sidi Beljout.

Kao otpor uništavanju groblja, ali i mjerama sporazuma iz Algecirasa općenito, pripadnici plemena Chaouia onesposobili su te godine lokomotivu, usmrтивši pritom devetero radnika Compagnie Marocaine. Kao odgovor, Francuzi su u ljeto 1907. bombardirali Casablancu topovnjačama, iskrčali vojne trupe unutar grada, pobili i ranili mnoštvo ljudi. Procjene žrtava u povijesnim se istraživanjima kreću od dvije do tri tisuće mrtvih i više tisuća ranjenih. Sva krv slila se u tiho mjesto, napisala bi možda LUCIA BERLIN, da (o) tome posvetu piše.

S malom pletenom košarom u kojoj još nema ulova jedan ribar se smjestio ispred šoping centra u marini. Udicu pažljivo čisti od zapetljanog smeća pa maše štapom hitro natrag prema moru. Pitamo ga kako ide? Odgovara da je bilo i boljih dana.

— Sve više smeća! – veli, uz slijezanje ramenima.

Pita nas otkud smo, a na spomen Krouati je ne komentira kao većina ljudi u Maroku recentno Svjetsko nogometno prvenstvo, nego ga zanima kako u našim krajevima riba živi. Provjeravamo jesmo li izgubljeni u prijevodu, ali čovjek jasno ponavlja pitanje – kako kod vas riba živi? Pravo mu kažemo da ne znamo. Znamo eventualno kako i koliko umire, a ni to najpouzdanije.

— Onda ste na pravom mjestu. Riba umre, Kaza radi gozbu! Ja nikad puno... Samo par za ručak i stajem – kaže nam čovjek, preporučujući da na marendu odemo na pijacu u staroj medini.

I hoćemo, jesmo li u ribarskom gradu ili nismo!

Šušur stare medine osvaja nas na prvu. Nema čega ovdje nema za onjušiti i okusiti. Prodavačice na tezgama bob i biže razdvajaju u kesice, jaja prodaju na komad, bukete mente slažu jedan na drugi i udnu svakoga koncem vežu mašnu. Konj na raskrižju lagano preživa rabarbaru dok kraj njega prolaze skuteri i radnici koji na ramenima balansiraju široku paletu pekarskih proizvoda. Dva mladića kutije robe slažu na kamion kao da redaju bale sijena na prikolicu. Za razliku od medine u Marakešu i Fesu, ovdje se turiste može pobrojati na prste jedne ruke. U Casablancu ih većina sleti jer je glavni aerodrom

Financijska četvrt
Casablance nedaleko stare
zračne luke Anfa

u zemlji ovdje, ali u njoj uglavnom ne noće – poslikaju džamiju i put putuju.

Restorani po čitavom gradu, pa tako i u centru, služe primarno lokalcima. Ribu možete kupiti na peškariji, a zatim je odnijeti u jednu od kiosk radnji da vam je spremne kako god želite, ili probati neke od kućnih specijaliteta. Mi se odlučujemo za varijantu šta kuća nudi, a gazda kioska MOHAMED rođen-spreman vadi pijat pa jednom rukom u sol trlja pržene srdele, dok drugom po njima obilato cijedi limun. Uzimamo, zahvaljujemo. Kolica su mu puna svježih dagnji, na ovalima se, kao da su kristalizirane, svjetlucaju pohane lignje. Kamenice proviruju iz leda, u kazanu se krčka kombinacija od ugora, cipla, orade. U brudet kao završni tač Mohamed stavlja par listića svježe mente. Za stolovima ispred njegovog kioska ljudi srču, ližu, umaču, kao da sutra ne postoji. Uglavnom radnici iz luke, građevinci koji rade po centru i dnevni fušeri s pijace. Jedan od radnika na odlasku cmokne prste desne ruke pa tom istom rukom potapša Mohameda po obrazu. Šukran, ja ostad (‘fala profesore’), veli.

On nazad na posao, a dalje idemo i mi. Bližu medine se nalazi i staro židovsko groblje, na kojem su pokapanja vršena do 1947. godine, kada je otvoreno novo groblje u kvartu Ben M’Sik. U prolazu doznajemo da staro groblje danas održavaju tri muslimanske obitelji. U Maroku je nekad živjela velika židovska zajednica – u godinama nakon Drugog svjetskog rata bilo ih je oko 300 tisuća, ali je 1950-ih i 1960-ih velik dio odselio u Izrael. U Casablanci se nalazi i Marokanski židovski muzej, jedini židovski muzej u arapskom svijetu. Otvoren je 1997., u zgradi u kojoj je nekad bilo židovsko sirotište.

Sa sunca se odlazimo malo skloniti u Park Arapske lige, koji zovu i jednom od zelenih oaza grada, ali brzo shvaćamo da od toga nema vajde. Parkom dominiraju drvoredi palmi, a ima li goreg stabla za hladovinu od divovske palme? I ovdje je projektantski posao odradio jedan francuski arhitekt kojem se zna ime, prije stotinjak godina. Uz ukrasne palme park je ukrašen i lukovima iz obližnjeg zatvora Anfa, kojima je nova namjena bila da posluže kao stupovi za pergole.

Kraj parka je sportski poligon kojim dominiraju skejteri, a ondje pod nadstrešnicom nalazimo i malo hlada. Dobne kategorije na skejtu, koliko vidimo, od šest do šezdeset. Najveća atrakcija na rampi jedna je djevojčica, kojoj sa svakim zaletom i okretom ispod kacige skaču crne kovrče. U zelenom dresu lokalnog nogometnog kluba Raja jedan dječak se uči rolati, a u nesigurnim ga koracima prate golubovi. Na zidovima obližnjih zgrada murali su koje potpisuje SAMIR TOUMI znan kao IRAMO, jedan od prisutnijih uličnih umjetnika Casablance. Danas najčešće slika šarene portrete lokalaca, a prvo mu je likovno djelo bilo posveta nogometnom klubu Wydad, gradskom rivalu Raje.

Iako lokalci kao problem u gradu navode prometni kaos, javni prijevoz u Casablanci funkcionira dobro, uštimani su autobusi, tramvaji, vlakovi. Gužvovito je i bučno, ali ni približno kao u Bejrutu ili Kairu, koji kao opomenu zazivaju vozači – Nije ti ovo Kairo! Niz prostrane avenije jure za grad karakteristični crveni taksiji. Dobar dio razvozi klijente u kravatama i s aktovkama prema tzv. financijskoj četvrti. U Casablanci se nalazi treća najveća burza na afričkom kontinentu, nakon onih u Kairu i Johannesburgu.

Financijska četvrt niknula je prije deset godina blizu stare zračne luke Anfa, kao javno-privatno partnerstvo. Osnivački odbor uključivao je burzu i banke. Tvrtke sa sjedištem u Casablancu Finance Cityju imaju koristi od poreznih olakšica: potpuno oslobođenje od poreza (nula poreza na dobit) na pet godina, oporezivanje po sniženoj paušalnoj stopi od

Iz sterilne financijske četvrti odlazimo prema kvartu Hay Mohammadi koji leži daleko na periferiji grada. Kvartom dominiraju stara industrijska postrojenja, dvije vojarne, razna skladišta, i jedna od najvećih tržnica tekstilom u Casablanci

15 posto nakon tog razdoblja, ili ograničenje od 8,75 posto samo za porez na dobit, u usporedbi s više od 30 posto drugdje u Maroku ili u Francuskoj. Spominjemo Francusku jer su mnoge tvrtke čiji su vlasnici Francuzi ovdje registrirane. Primjerice, Parnasse International, jedna od tvrtki koju je izvan Francuske otvorio DOMINIQUE STRAUSS-KAHN, bivši direktor MMF-a, nakon neuspjeha u Francuskoj, registrirana je u Casablanci. A u Panama papirima spominje se da je Strauss-Kahn i savjetovao Kraljevinu Maroko da stvori ovu ‘slobodnu zonu’ u Casablanci. Javno-privatno partnerstvo i ovdje u praksi znači – investirat će se od javnoga da bi profitiralo privatno.

Iz sterilne financijske četvrti odlazimo dalje prema kvartu Hay Mohammadi. Hay Mohammadi leži daleko na periferiji grada. Kvartom dominiraju stara industrijska postrojenja, dvije vojarne, razna skladišta, i jedna od najvećih tržnica tekstilom u Casablanci. Ovdje je odrastao LARBI BATMA, marokanski muzičar, pisac i glumac, najpoznatiji kao frontmen grupe Nass El Ghiwane (‘ljudi pjesme’). U mnogočemu revolucionaran bend osnovan 1970. u Europi je redovno

Skejt park u Casablanci (gore). Na plaži Ain Diab igra se i nogomet (dolje)

predstavljao kao ‘marokanski bend koji jako voli MARTIN SCORSESE’, koji ih je prozvao ‘Rolling Stonesima Afrike’. Uz Batmu su ovdje odrastali BOUJMIA HAGOUR i OMAR SIJED, također osnivači benda. Kako ih je obilježio život u radničkom kvartu i najsiromašnijem području Casablance, Batma opisuje u dvije autobiografske knjige, ‘Ar-Rahil’ (Odlazak) i ‘Al Alam’ (Patnja), koje je dovršio malo prije smrti 1997. godine.

Usmena tradicija arapskog i berberskih jezika kroz njihovu je muziku bila slavljena, vrijedna istraživanja. Opjevali su svakodne-

vicu grada, čak i njegove mačke. Svi su bili djeca poljoprivrednika koji su trbuhom za kruhom došli u grad. Kao što je za željeznicu ovdje došao raditi Batmin otac, tako i danas u ovaj kvart dolaze ljudi iz ruralnih područja, koji bježe od siromaštva i sve veće neizvjesnosti poljoprivrednog sektora uslijed klimatskih promjena. Nass El Ghiwane inspirirali su i studentski prosvjedi koji su 1965. počeli u Casablanci, a prerasli u opću pobunu diljem zemlje. Studentima je kralj HASSAN II, onaj po kojem je nazvana džamija, te godine poručio da bi ‘bilo bolje da su svi nepismeni’.

Pred suton se niz obalnu šetnicu spuštamo do plaže Ain Diab. Momci na motorima marke Docker (ušminkaniji Tomosi) čekaju djevojke, narančasti vrtuljak krugove okreće na ručni pogon. Na štandovima se cijedi sok od nara i bambusovog štapa, peku kesteni i krafne, kuha slanetak i puževi. Teretnjaci plove Atlantikom, ljudi se od radnog dana rasterećuju uz šarene lampice, toplu hranu, razgovor i valove. Na plaži se igra nogomet, u večernju šetnju izašao je i konj, a mladić koji uz njega hoda čitavo vrijeme drži svoju glavu naslonjenu na vrat životinje.

Dok sa stijene promatramo taj graciozni par, prilazi nam djevojka koja nas pita želimo li igrati Uno. Pridružujemo se grupi koja sjedi na zelenoj marami prostrtoj na pijesku. Jedna od djevojaka odmah nam pruža šalicu čaja. Druga miješa karte, a treća na mobitelu pušta muziku. Zaigrat ćemo uz ‘3acha cha3b’, pjesmu koju su prije četiri godine snimili reper WELD LGRIYA 09, GNAWI i LZ3ER. U pjesmi koju pjevaju od Sirije do Sudana, od Egipta do Alžira, umjesto ‘živio kralj’, trojac repa ‘živio narod’. ‘Ja sam marokanski građanin, onaj koji se borio za neovisnost, a nikad nije osjetio slobodu’, tutnji skoro pa jače nego Atlantik. ■

Sladoledar na šetnici, u pozadini se vidi džamija Hasana II

INTERNACIONALA

In memoriam: G. M. Tamás

Istaknuti mađarski filozof i borac za demokraciju je 2000-ih postao žestoki kritičar kapitalizma i nove desnice. Njegova smrt gubitak je i za postjugoslavensku ljevicu, kojoj je bio svjetionik u mraku tranzicije

JEDAN od najznačajnijih javnih intelektualaca srednjoeuropske ljevice, mađarski i internacionalni filozof i disident s kratkom političkom karijerom GÁSPÁR MIKLÓS TAMÁS umro je 15. siječnja u Budimpešti. Rođen je 1948. u rumunjskom Klužu (Transilvanija) u intelektualnoj komunističkoj obitelji iz mađarske manjine, obitelji duboko razočarane u GHEORGHIU-DEJOV i CEAUȘESCUOV režim. Taj poliglot studira filozofiju i klasičnu filozofiju, a 1978. – nakon što ga je zbog ‘nelojalnosti’ nekoliko puta privodila tajna policija Securitate – bježi u Mađarsku: u Rumunjskoj je, reći će, bilo tek pitanje vremena kada bi završio u zatvoru. U Budimpešti predaje na Sveučilištu ELTE, no zbog kritike vlasti gubi posao. Potom radi kao gostujući profesor na nizu uglednih zapadnih sveučilišta, poput Columbije, Oxforda ili Yalea. Krajem 1980-ih vraća se u Mađarsku i postaje jedan od lidera mađarske opozicije, a na prvim slobodnim izborima 1990. izabran je u parlament kao član liberalnog Saveza slobodnih demokrata. Od 1991. do 1995. ravnatelj je Instituta za filozofiju Mađarske akademije znanosti. Godine 1994. napušta aktivno bavljenje politikom te se posvećuje intelektualnom i akademskom radu. Autor je brojnih knjiga i članaka iz političke filozofije i društvene teorije, prevedenih na petnaestak jezika.

Početkom 2000-ih Tamás postaje žestoki kritičar kapitalizma uopće, a naročito njegove postkomunističke varijante. Napušta liberalizam i prvi puta postaje odlučni marksist. Nije plakao za bivšim sustavom – ‘Ne želim ni trenutka što sam se borio protiv ‘socijalističkog’ režima – lažljivog, glupog, brutalnog, represivnog i podmuklog’, rekao je 2013. u opsežnom biografskom intervjuu za New Left Review – istovremeno je smatrao kako je propast

komunizma značila historijsku katastrofu za radništvo i najveći dio stanovništva, izdanog od strane neoliberalne ‘socijaldemokracije’. U razgovoru za Novi list nešto ranije ustvrdio je kako je godina 1989. bila ‘predivan trenutak, toga se treba sjećati kao primjera moći naroda da samostalno promijeni situaciju. Ipak, to je bio promašaj. Većina ljudi mrzi sustav koji smo stvorili’. Sudio je kako je sadašnja liberalna demokracija osuđena na propast i prazna od bilo kakvog sadržaja, mađa bolja od nekih alternativa: ‘Jasno je da je OBAMA bolji nego PUTIN. No ako mi je krajnja aspiracija da ne budem ubijen ili pretučen, to je prilično malo.’ Tamás je u intelektualnom i javnom polju mnogo napravio za rehabilitaciju pojma klase i lijevih ideja uopće. Naročito je upečatljiv koncept postfašizma, kojim je već 2000. iznimno pronicljivo *de facto* predvidio tendencije društvenopolitičkog razvoja u nizu zemalja. Uspon nove desnice od Jobbika u Mađarskoj do TRUMPA u SAD-u tumačio je pobunom protiv neoliberalizma, u ozračju uništavanja države blagostanja i rasta društvenih nejednakosti. Po njegovom mišljenju, ‘kada su ljudi zgađeni cijelom situacijom (a jesu!), pripisuju sve te stvari ‘demokraciji’, a ne njezinoj suptrotnosti koja je na snazi’. Istovremeno su u kapitalizmu ‘sloboda i jednakost transformirani u ‘raznolikost’ i ‘pluralizam’, kojima dominiraju običaji, nasljeđe, sjećanje i slično. To otvara put prema etnicizmu’. Zalagao se za borbu protiv privatizacije, odnosno za resocijalizaciju zdravstva, obrazovanja, kulture, javnog prijevoza, ali i nafte, plina, šuma i prostora, kao i za radničko samoupravljanje – ‘dokle god su ljudi razdvojeni od proizvodnih sredstava i dok postoji tržište rada i dobara, izručeni su nekom tko odlučuje o njihovoj sudbini’. Isticao je egzistencijalnu nužnost ljevice da ponovno pronađe jezik kojim će se povezati s širokim masama, naime, ‘desnica je pronašla taj jezik – jezik paranoje, straha od nepoznatog, od budućnosti i stranaca’. Europu od katastrofe može, smatrao je, spasiti jedino ‘socijalistički internacionalizam’.

Kompleksnost Tamásve životne putanje, kao i nezaobilaznu veličinu, pokazuje činjenica da se čak i VIKTOR ORBÁN od svog

davnašnjeg poznanika javno oprostio. Autokratski mađarski premijer je na Facebooku – iskreno, ili vjerojatnije, licemjerno – napisao kako je ‘Otišao stari borac za slobodu’. Ironično, sam filozof bio je ogorčeni neprijatelj Orbánove vlasti: tako je 2020. izjavio kako ‘Mađarska već dugi niz godina nije demokracija’ te kako će Orbánova vlast dovesti do ‘širenja straha, indiferentnosti i političke pasivnosti, slično sustavima u kojima sam živio prije 1989.’ Smrt G. M. Tamása veliki je gubitak i za postjugoslavensku ljevicu. Ovdje je bio prisutan još i prije 1990. – kada je u Mađarskoj i Rumunjskoj bio cenzuriran, radove je objavljivao u novosadskom listu Magyar Szó. Posljednjeg desetljeća više puta je držao predavanja u Zagrebu i Beogradu te je nova generacija intelektualaca imala privilegiju uživati u njegovoj impresivnoj erudiciji i lucidnosti. Isticao je život ovdašnje nove ljevice, koju je držao energičnijom nego bilo koju u srednjoj Europi. Niz puta govorio je za Novosti i druge ovdašnje lijeve medije. Ukratko, bio je učitelj, još i više – pouzdani svjetionik u tranzicijskom mraku.

■ Jerko Bakotin

Ministar tenkova

NJEMAČKI kancelar OLAFSCHOLZ razriješio je dosadašnju ministricu obrane CHRISTINE LAMBRECHT koja se, unisono je mišljenje europskih i njemačkih medija, općenito pokazala nedoraslom provođenju plana velikog naoružavanja i osposobljavanja potkapacitirane njemačke vojske – Bundeswehra – za koji je Berlin izdvojio 100 milijardi eura. Osim toga, temeljito se obrukala novogodišnjom porukom na društvenoj mreži Instagram, u kojoj je istaknula kako joj je rat u Ukrajini pružio priliku za ‘mnoge posebne doživljaje, mnoge susrete sa zanimljivim, velikim ljudima’. Umjesto Lambrecht, koja očito nije shvaćala da je najveći sukob u Europi od 1945. godine – s možda i više stotina tisuća mrtvih i ranjenih te milijunima prognanih – nešto neizrecivno važnije i ozbiljnije od lične i profesionalne atrakcije, Scholz je na užarenu stolicu postavio BORISA PISTORIUSA, donedavnog ministra unutarnjih poslova pokrajine Donje Saske. Mediji ga opisuju kao niskoprofilnog, ali iskusnog političara. Osim osposobljavanja Bundeswehra, Pistoriusa (i Scholza) čeka urgentna odluka vezana za slanje teškog naoružanja Ukrajini. Prije svega je riječ o suvremenim teškim tenkovima njemačke proizvodnje Leopard 2, koji bi ukrajinskoj vojsci možda omogućili preokret vojne situacije i oslobađanje teritorija koji je okupirala Rusija. Velik broj tih tenkova nalazi se u arsenalima više europskih država, no njihova isporuka Kijevu zahtijeva dozvolu Berlina, koji je dosad oklijevao s tom odlukom. Nakon što je Velika Britanija najavila da će Ukrajini poslati manji broj vlastitih teških tenkova tipa Challenger 2, sve više raste pritisak Poljske i baltskih zemalja na Njemačku da odobri isporuku Leoparda.

■ Jerko Bakotin

KRATKO I JASNO Napad je odraz politike

Tokom dječjeg nogometnog turnira na sarajevskoj Ilidži napadnuta je grupa gostiju iz Beograda. Jedna je osoba ubodena nožem. Što je, po vama, motiv za napad?

Ovo je odraz trenutnog političkog stanja. I do ove godine taj se turnir održavao. Nikad nije bilo problema, pa organizatori nisu morali nikakve dodatne mjere da preduzimaju, nisu imali negativnog iskustva. Ovo je isforsirana priča. Ne bih rekla da je deset napadača tek tako došlo, nego su instruirani i to je rezultat političkih odnosa. Sad se konstituišu vlasti na federalnom i državnom nivou. SDA je izgubila vlast i to je pogodno tlo za ovakve reakcije.

Sjetimo se da je u predizbornoj kampanji član SDA AMOR MAŠOVIĆ sa SEBIJOM IZETBEGOVIĆ spominjao da će ako se izabere netko drugi – a ne SDA – biti još masovnih grobnica, pa su ga Majke Srebrenice kritikovale jer neke od njih još nisu pronašle svoju djecu.

Uhapšeni su uglavnom maloljetni, dakle rođeni nakon rata?

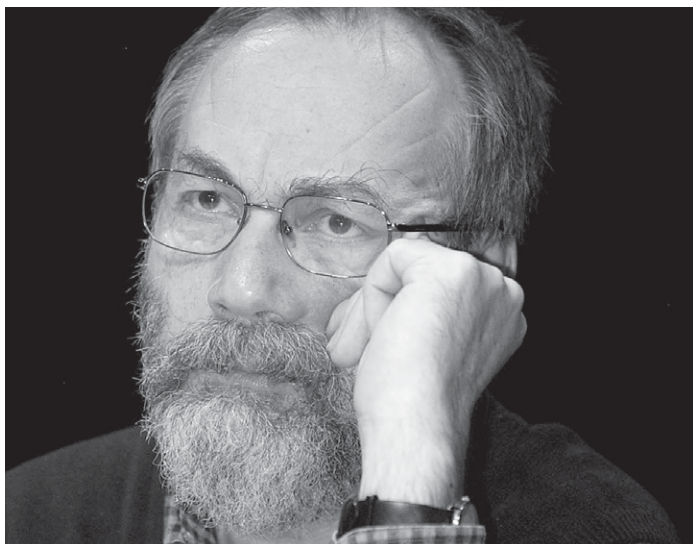
Jeste sramota, osim jednog koji je 1995. godište svi su poslijeratna generacija. Oni nemaju ništa u sjećanju. Sumnjam da su im u kući svaki dan govorili da napadaju posjetitelje iz Srbije. Pojedini istaknuti članovi SDA, poput HARISA ZAHIRAGIĆA, često vode huškačke kampanje na društvenim mrežama, nakon čega uslijede incidenti. Nije on, niti bilo tko drugi, morao ikome platiti da se ovo desi. Dovoljno je da je u kafani rekao kako se ‘oni tamo šetaju i šepure’. A sjetimo se, prije samo tri nedjelje izbušili su i gume dva automobila iz Srbije. Važno je što je ministar odmah reagovao, kao i gradonačelnica, što inače nije slučaj kad se napadnu LGBT aktivisti.

Ovom napadu je prethodilo i skandiranje ‘Ubij Srbina’, od strane djece iz Splita. Vidi se i na koji način su mediji u Srbiji sve prikazali. Kao da je ovo odraz stanja u postjugoslavenskom društvu?

Svi su zatečeni, roditelji tvrde da su iznenađeni. To što su ova djeca govorila je zato što su znali da će tu biti ekipa iz Srbije. Bili su na turniru i prošle godine. Sve je to rezultat manipulacije vlasti i politike sa masom. Vidi se i na naslovnice u Srbiji.

Ali bitno je da su građani reagovali. Bitno je i da su Beograđani ostali na turniru, i da ne mogu zaboraviti topli doček prije nego što je došlo do incidenta. Da incidenta nije bilo, sve bi prošlo kao prethodnih godina. Nekom je bio interes da se ovo uradi.

■ Dejan Kožul

Socijalistički internacionalizam je jedino što može spasiti Europu – Gáspár Miklós Tamás (Foto: Wikimedia Commons/SZDSZ-Archivum)

Biden, deklasificirano

**U Bidenovom privatnom uredu i domu
pronađeni su klasificirani dokumenti.
Pokrenuta je istraga, povlače se
nategnute paralele s Trumpom, a
republikanci koriste priliku za napad**

Pronalazak 'posuđenih
dokumenata pokvario dobar
početak godine – Biden u Bijeloj
kući (Foto: Wikimedia Commons/
Office of President Joe Biden)

POČETAK godine činio se dobrim za američkog predsjednika JOEA BIDENA. Republikanska većina jedva je izabrala predsjednika Predstavničkog doma Kongresa demonstrirajući vlastitu rascjepkanost. Demokratska stranka čvrsto se okuplja i zbija redove ne bi li pomogla Bidenu u njegovoj kandidaturi za drugi predsjednički mandat, a republikanci glavinjaju između DONALDA TRUMPA koji bi drugi mandat, ali ne uspijeva u ovoj ranoj fazi dobiti zadovoljavajuću podršku stranke, i guvernera Floride RONA DE SANTISA koji bi mogao biti najjači republikanski izazivač.

A onda su povjerljivi dokumenti sve zasjenili i nadvili tamne oblake nad Bidena. Na dvije lokacije, u uredima *think tanka* u Washingtonu koji je Biden koristio nakon što je pre-

stao biti potpredsjednik, i u njegovoj kući u Wilmingtonu, pronađeni su klasificirani dokumenti koji nikako nisu trebali biti na tim mjestima, uključujući obavještajne izvještaje o Ukrajini i Iranu, a navodno i neki s *top secret* oznakom. Dokumente je Biden 'posudio' u vrijeme kada je bio OBAMIN potpredsjednik, a po isteku mandata nisu vraćeni. Afera je velika, politički opasna za Bidena i njegovu želju da bude predsjednik u drugom mandatu, pa i za Demokratsku stranku. Američke predsjednike i potpredsjednike zakon obvezuje da svu dokumentaciju, poruke, pisma, elektroničku poštu i radne dokumente predaju Nacionalnom arhivu. U ponedjeljak 9. siječnja objavljeno je da su u studenom klasificirani dokumenti pronađeni u Washingtonu, a dva dana kasnije da su u prosincu pronađeni u Bidenovoj kući, ukupno nekoliko desetaka

dokumenata. U oba slučaja dokumente su pronašli Bidenovi odvjetnici. Navodno su dokumenti na te dvije lokacije prebačeni u vrijeme tranzicije 2017., odnosno u vrijeme napuštanja potpredsjedničkog ureda u Bijeloj kući.

Situacija je za Bidena tim nezgodnija što je Ministarstvo pravosuđa prošle godine pokrenulo istragu protiv Trumpa zbog odnošenja i skrivanja dokumenata, uključujući i klasificirane, na mjesta na kojima nisu trebali biti. Ta činjenica dala je ovom slučaju, a Ministarstvo je i o njemu pokrenulo istragu, specifičan politički kontekst. No razlike između Bidena i Trumpa su goleme. Aktualni predsjednik surađuje s istragom, odmah je predao sve pronađene klasificirane dokumente. Bivši predsjednik nije ni pomišljao na suradnju i iz njegovog imanja Mar-a-Lago tek je pomoću sudskog naloga izneseno više od 13.000 dokumenata (više od stotinu klasificiranih), a što su Trump i njegove pristalice ocijenile kao politički progon. Kao politički progon ocijenile su i službeno pokretanje istrage. U Bidenovom slučaju ministar pravosuđa i glavni državni odvjetnik (dakle član Bidenove vlade) MERRICK GARLAND imenovao je ROBERTA HURA za specijalnog istražitelja, institut dobro poznat iz američke prakse čiji rad može završiti podizanjem optužnice. Hur je četiri godine, od 2017. do 2021., bio državni odvjetnik savezne države Maryland i to na prijedlog predsjednika Trumpa. Američki mediji ga zasad dominantno opisuju kao profesionalca.

Političke probleme Biden sigurno može očekivati od Predstavničkog doma čiji je predsjednik Odbora za pravosuđe JIM JORDAN otvorio istragu o Bidenovim klasificiranim dokumentima. Jordan i član Odbora MIKE JOHNSON, također republikanac, poslali su pismo Ministarstvu pravosuđa u kojem su mu zamjerali, netočno i politički zlobno, dvostruka mjerila. Naveli su da je Garland 'u sličnim okolnostima' (istraga u slučaju dokumenata koje je Trump odnio) odobren nalog za pretres Trumpovog doma na Floridi, a u Bidenovom slučaju takav nalog nije izdan. Razlika je u tome što Biden od početka surađuje s istragom, Trump je opstruirao i danas. Jordan će svoju poziciju koristiti za političke obračune s Bidenom i demokratima. Bliski je suradnik Trumpa, nastojao je opstruirati istragu o ruskom utjecaju na predsjedničke izbore 2016. godine, podržao je Trumpove pokušaje da ospori poraz na predsjedničkim izborima 2020. tvrdeći da je pokrađen, a odbio je i surađivati u istrazi Predstavničkog doma o napadu Trumpovih pristaša na Kongres 6. siječnja 2021. godine.

■ Tihomir Ponoš

Radija M i Maghreb Emergenta. Novinarima su naredili da napuste prostorije, zaplijenili računala i radne materijale, zakračunali vrata, a El Kadija smjestili u istražni zatvor. Pritvor mu je 15. januara produžen, a sudska odluka o tome donijeta je bez nazočnosti njegovih odvjetnika. Prvotno zakazano za 18. januara, ročište je održano tri dana ranije, a El Kadijevi odvjetnici o novom terminu nisu bili obaviješteni. Nekoliko dana prije uhićenja El Kadi je objavio analizu alžirske političke situacije u kojoj podcrtava ulogu vojske, koja još uvijek vuče glavne političke konce u zemlji.

'Snage sigurnosti godinama su u usponu. Rastu i izvješća o zlostavljanju i slučajevima mučenja tijekom policijskih pritvaranja. Pokretanje novih postupaka gomila se i zamara pravosuđe. Sigurnosno-pravosudni aparat radi punom parom, a da ne govorimo o mašineriji koju se održava u javnom prostoru, zbog koje nam zemlja izgleda kao trajno opasno stanje', napisao je, među ostalim. El Kadiju nad glavom sada visi optužba za izvršenje ili poticanje djela koja bi mogla ugroziti državnu sigurnost, za što je predviđena maksimalna kazna od sedam godina zatvora. 'Ne postoji apsolutno ništa što bi moglo opravdati pritvaranje. On nije opasan kriminalac i ne može nigdje pobjeći jer su mu vlasti već oduzele putovnicu', kazala je medijima njegova kćer TIN HINANE EL KADI. Progon El Kadija dolazi uslijed drugih slučajeva zastrašivanja i pritvaranja novinara u Alžiru. Lani su vlasti uhitile ili osudile desetine drugih novinara. O tome negoduju organizacije za ljudska prava, ali bez jačeg odjeka, naročito među europskim vladama kojima se obraćaju. U interesu je zemalja Europske unije da s alžirskom vlasti održavaju dobre odnose, s obzirom da Alžir posjeduje goleme energetske rezerve nafte i plina. Alžir je i prije rata u Ukrajini bio treći najveći opskrbljivač EU plinom, zadovoljavajući 11 posto njenih potreba. Alžirske su rezerve sada – u trenutku kada se traže alternative ruskoj energiji – važnije nego ikad. Primjerice, prije pola godine talijanska je vlada sklopila s Alžirom niz sporazuma, kako bi smanjila ovisnost o Moskvi u opskrbi energijom.

Od 2019. kada je stasao reformski pokret Hirak, alžirske vlasti intenzivno guše sve oblike otpora u zemlji. Podsjetimo, masovni prosvjedi natjerali su 2019. predsjednika ABDELAZIZA BUTEFLIKU da odustane od petog mandata i podnese ostavku. Međutim, nikakve značajne reforme nisu se kasnije dogodile, a represija je pojačana otkako je na vlast krajem 2019. došao ABDELMADŽID TEBUNE, na izborima koje su bojkotirali milijuni glasača. Iza rešetaka su završile stotine aktivista povezanih s Hirakom, ponajviše sindikalisti i novinari. Središnjice nezavisnih sindikata zatvorene su i zapečaćene. Nadzor i kriminalizacija sindikalnog rada (uključujući prijetnju kaznenim progonom za 'terorizam') postali su uobičajeno stanje stvari. Zbog svega toga lani su u više navrata u zatvorima diljem zemlje politički zatvorenici štrajkali glađu. Europski parlament u međuvremenu je usvajao razne rezolucije o stanju ljudskih prava u 44-milijunskom Alžiru, da bi one uvenule u briselskoj birokraciji i energetskom biznisu. A režim, riječi ma TIN HINANE EL KADI, kritičarima i dalje daje samo jedan izbor – ili napustite zemlju ili idite u zatvor.

■ Ivana Perić

PERSONA NON CROATA

Foto: HA/History

Talijanska glumica GINA LOLLOBRIGIDA umrla je 16. siječnja u 96. godini. Status zvijezde i seks-simbola poratne Europe stekla je pedesetih i šezdesetih godina ulogama u nizu europskih, kao i američkih filmova (iz 'zlatnog doba Holywooda') – primjerice 'Trapezu' CAROLA REEDA, 'Salamonu i kraljici od Sabe' KINGA VIDORA i 'Zvonaru crkve Notre Dame' JEANA DELANNOYA. Potom je započela fotografsku karijeru, a režirala je i dokumentarac zasnovan na ekskluzivnom intervjuu s CASTROM. Krajem devedesetih neuspješno se kandidirala na europskim izborima na listi Demokratske stranke ROMANA PRODIJA, a 2022. na talijanskim u ime lijeve koalicije Suverena i narodna Italija.

■ J. B.

Represija u Alžiru

DUGOGODIŠNJEG kritičara alžirske vlade i jednog od glasnijih alžirskih novinara IHSANA EL KADIJA policajci u civilu uhitili su u gradu Boumerdèsu, na kućnom mu pragu, na Badnjak. Odveli su ga do ureda medija koje vodi,

Repovi atentata

Kako je moguće da se u centru grada desi ubistvo za koje ni pet godina kasnije ne znamo ni ko, ni kako, ni zašto, pita se Aleksandar Ivanović, bratanac Olivera Ivanovića, istaknutog srpskog političara i oštrog kritičara Srpske liste koji je 16. januara 2018. ubijen u Kosovskoj Mitrovici

UJEKU kosovske krize sa kraja prošle godine, kosovski premijer ALBIN KURTI izjavio je da je današnja Srbija utemeljena na tri ubistva – IVANA STAMBOLIĆA, ZORANA ĐINĐIĆA i OLIVERA IVANOVIĆA. Povodom petogodišnjice ubistva Ivanovića oglasio se video porukom na srpskom: ‘Oliver Ivanović je bio osoba posvećena borbi za interese svoje zajednice i grada. Činio je to tako što je bio otvoren, iskren, uvek oštar po pitanjima od značaja, ali se isto tako ophodio sa poštovanjem čak i prema onima sa kojima se nije slagao’, rekao je Kurti te dodao da će čuvati sećanje na Ivanovića tako što će Kosovo biti multikulturalno i multietničko društvo.

Mnogi su se odmah setili njegovog govora iz 2019. godine kada je Ivanovića nazivao ratnim zločincem jer je, podsetimo, Ivanović januara 2016. osuđen na devet godina zatvora za ratni zločin iz aprila 1999. godine. Apelacioni sud u Prištini ukinuo je prvostepenu presudu, a MARKO JAKŠIĆ, tada jedan od stranačkih saboraca Olivera Ivanovića reći će da je hapšenje Ivanovića bio trenutak kad mu je presuđeno, a da je

metak tog 16. januara 2018. samo dovršio posao.

Dovršio je posao što se tiče ubistva Ivanovića, ali taj je metak ujedno pomogao da se načini ogroman iskorak ka krizi koja je kuluminirala krajem 2022. Često smo se pitali gde bi Srbija danas bila da Zoran Đinđić nije ubijen, a ova poluokrugla godišnjica ubistva Olivera Ivanovića, koja se naslonila na trenutno zatišje na Kosovu, neminovno nam nameće pitanje kakva bi situacija bila na Kosovu danas i kakvi bi odnosi između Beograda i Prištine bili da Oliver Ivanović nije ubijen?

— Oliver je kao javna figura, kao politička figura nastao u vremenu ogromne krize, kad se srpska država na teritoriji Kosova bukvalno raspadala. On se pojavio kao neko ko je bio sposoban da u tom potpunom haosu i raspadu bude onaj ko će dati pravac potpuno dezorijentisanom društvu – kaže nam MILAN RADONJIĆ, autor knjige ‘Oliver, kao brat za brata’.

Ističe da se danas najbolje vidi koliko nedostaje politička figura kao što je bio Oliver Ivanović, za kog naglašava da je bio ‘autentični lider naroda i neko u koga je taj narod imao poverenje’.

Na jednom beogradskom zidu, u Ulici 29. novembra, koja se sad zove Bulevar despota Stefana, stoji mural sa likom Olivera Ivanovića i citat: ‘U atmosferi straha se ne živi’. Onaj metak pre pet godina ozvaničio je atmosferu straha, što nam potvrđuje i Oliverov bratanac, ALEKSANDAR IVANOVIĆ.

— To i jeste bila namera, da svim ljudima koji se bune i suprotstavljaju onome što im se nameće pošalju poruku da ako Oliver, kao viđen Srbin, kao javna ličnost, prođe ovako, postavite si pitanje kako ćete vi obični smrtnici proći – kaže nam Aleksandar.

Naš sagovornik ubeđen je da su organizatori ubistva igrali na kartu brzog zaborava, te podseća da Oliverovo ubistvo nije jedino u severnom delu Kosovske Mitrovice koje nije razrešeno. Podsećamo i mi, istog datuma, ali četiri godine ranije ubijen je kum Olivera Ivanovića, DIMITRIJE JANIČIJEVIĆ, odbornik Samostalne liberalne stranke u Skupštini opštine Severna Mitrovica. Rezultat istrage je identičan – nema ga.

— Sad se već pet godina prebacuje loptica između Beograd i Prištine, ko ima ingerencije, ko može da sprovede istragu. Prirodno je da Prištinu analiziram na drugačiji način, ali

boli me što ne vidim spremnost Srbije da to pitanje rasvetli na pravi način – napominje Oliverov bratanac.

Tenzije i krizu, uz povišenu borbenu gotovost Vojske Srbije, Kosova, kao i KFOR-a naš sagovornik sagledava iz drugog ugla.

— Sve tri strane utrkivale su se da dokažu kako oni obaveštajno i bezbednosno kontrolišu tu teritoriju, da je nemoguće da se bilo šta desi a da druga strana nema kontrolu. Ja onda postavljam pitanje, pošto svi znamo da ta kontrola u tom trojnom sastavu postoji od povlačenja bezbednosnih snaga sa KiM, gde su ti obaveštajni podaci u slučaju Olivera Ivanovića? Gde su svi ti ljudi na terenu, te kamere, snimci? Kako je moguće da se u centru grada desi ubistvo za koje ni pet godina kasnije ne znamo ni ko, ni kako, ni zašto. Ko ga je pratio, ko je izvršio to ubistvo – pita se Aleksandar Ivanović i zaključuje da nijedna od tri strane u ovom trenutku nema interes da se to sazna.

Veruje, međutim, da predstavnici međunarodne zajednice imaju dovoljno informacija i snimaka, odnosno dokaza, ali da ih koriste kao neku vrstu batine.

— Samo ne znam koga iza zatvorenih vrata udaraju tom batinom i primoravaju na poteze na terenu ne bi li i dalje čitali – pita se on i podseća da su slično bili kontrolisani i bivši lideri kosovskih Albanaca, ali napominje i da su ipak završili u Hagu gde im se sudi ili im se sudilo za ratne zločine.

Ubeđen je da će doći dan kad će sazreti trenutak i kad će čitava ova priča dobiti veliki zaokret, a pitanje je da li bi to trebalo doći prvo, pa da se na otkrića o nalogodavcima nadoveže dijalog Srbije i Kosova, ili bi trebalo ići obrnuto.

— Mislim da je i za rešavanje tog večitog problema Kosova razrešenje pitanja ko je likvidirao Olivera Ivanovića jako bitno zato što će bez toga biti teško uspostaviti bilo kakvu vrstu poverenja – naglašava Milan Radonjić.

Primećuje da je nakon Oliverovog ubistva instaliran trenutni sistem u kom naizgled vlada Srpska lista, za čije predstavnike Radonjić nema reči hvale.

— To je sistem poslušnika, mašina koje govore. To su ljudi koji govore napamet naučene rečenice, koji se oglašavaju i izjašnjavaju isključivo prema direktivama. Tamo nema nikoga ko je sposoban da misli i ko je dovoljno odgovoran prema društvu u kom živi da govori ono što misli – napominje Radonjić koji je razočaran pre svega zato što nema pritiska iz Srbije da se pronađu ubice i nalogodavci.

A kao nalogodavci najčešće su spominjani ZVONKO VESELINOVIĆ i MILAN RADOIČIĆ, koji je i potpredsednik Srpske liste. Ona se instalirala na vlasti nakon ubistva Ivanovića, nakon čega je Radoičić i izabran na tu funkciju. Njih dvojica navode se u prištinskoj optužnici kao vođe kriminalne grupe koja stoji iza ubistva.

— Kosovo je ostavljeno dugačak period u limbu u kom svi znamo ko je vodio glavnu reč i kako je to izgledalo – kaže Radonjić koji o vezama Radoičića i Veselinovića piše i u svojoj knjizi.

Razrešenje pitanja o ubistvu i nalogodavcima očekuje i Oliverov brat MIROSLAV IVANOVIĆ koji smatra da nije važno da li bi to pokrenulo poboljšanje odnosa Beograda i Prištine ili bi ga krunisalo.

— Sasvim je svedjedno. U oba slučaja to bi značilo ozbiljno otrežnjenje, da je narod stekao neophodni kuraž. Ima maltene banalna rečenica koja se dugo ponavlja: ‘Ako danas ne progovorite, sutra će doći kod vas i po vas.’ Velika je istina u jednostavnoj rečenici i toga svi moramo biti svesni – optimistično će na kraju. ■

Milan Radonjić (Foto: Dejan Kožul)

MAKSIMIR
I MIROGOJPelé i pilotova
smrt

PIŠE Sinan Gudžević

Peléu neće biti suđeno da leti kao pilot. Sile koje vladaju svijetom, naravne i nadnaravne, priredile su prizor koji će dječaka zauvijek odvratiti od pilotskog poziva. Jednog popodneva, dok je s društvom igrao lopte, dotrčao je neki dječak i kazao da se u gradskoj mrtvačnici nalazi mrtav pilot, srušio se sa svojom jedrilicom

ZNAM dosta njih koji će reći da je dječak s nadimkom PELÉ, a s građanskim imenom EDSON ARANTES DO NASCIMENTO, bio objekt složenih božanskih odlučivanja. Za takvo mišljenje nešto građe dao je sam Pelé, u svojoj autobiografiji. U gradu koji se zove Bauru, u državi São Paulo, prema ispriji samog Peléa, jedan prizor iz djetinjstva presudio je da se on posveti igranju fudbala. To jest da mu ta igra bude glavna stvar, a druge stvari da mu budu sporedne. Poklonici tumačenja života mitskim slikama znaju da sile koje se obično nazivaju nadnaravnima mogu presudno odrediti tok nečijeg života. Te sile svoje djelovanje izvode putem sprečavanja i umanjivanja češće nego putem pokazivanja puta. Oni koji su skloniji tumačenju svijeta po TALESOVOJ maksimi da je svijet pun bogova, tumače i da bogovi i boginje pri odlučivanju, svako u svome bavljenju, na kraju nađu neko manje ili više povoljno rješenje za stvora kojim se pozabave. Dakako, nekad iznađu i rješenje više ili manje nepovoljno po onoga o kome odlučuju. (U hajci na kalidonskog vepra učestvuju ljudi, a upravljaju bogovi. Kad Mopso, jedan od hajkača, moli Apolona da mu dađe bolje oružje kojim će pogoditi vepra, bog mu usliši molbu i dađe mu bolje koplje. Kopljanik koplje zavitla, i koplje pogodi vepra, ali ga ne rani. Zato što je boginja Dijana, dok je koplje još u letu prema životinji, strgnula s njega gvozdeni šiljak, te je vepra u hrbat pogodila samo kopljača, drška koplja. Bogovi mogu postavljati bogovima granice u njihovu djelovanju. Dijana je naklonjena vepru, a Apolon lovcima.)

Oni pak koji smatraju da su sa smrću JULIJANA zvanog APOSTATA bogovi umrli, to jest da ih po trgovima, lukama i gajevima ne samo više nema nego da ih nikada nije ni bilo, reći će da Bog svakoga stvora drži u svojoj šaci, a toliko je moćan da vidi sve, i trag crnog mrava na crnoj stijeni usred crne noći.

Dječak koga su u kući zvali DICO, a samo rijetki Pelé, u ranom djetinjstvu sanjao je i budan i u snu da će kad odraste biti pilot. Kao pilot ima da leti više od drugih i da sjedi u avionu naprijed i gleda na svijet ispod sebe. To je sve bilo u gradu Bauru, koji se, kako se to kaže, nalazi u *unutrašnjosti* Brazila, to jest u saveznoj državi São Paulo, trista kilometara sjeverozapadno od São Paula. Grad Bauru nalazi se skoro sav u ravnici, klima je topla, te je to oboje, uz još ponešto drugo, doprinijelo da se u gradu osnuje aero klub. Klub je osnovan 9. aprila 1939, godinu i po prije no će se petsto kilometara dalje na sjeveroistok, u mjestu Três Corações roditi Edson Arantes do Nascimento. U Bauru će se Edsonovi roditelji doseliti kad dječaku budu nepune četiri godine. Tu će Edson, to jest Dico, to jest Pelé krenuti u školu i odmah će se pokazati da mu je škola letenja pri aero klubu zanimljivija nego građanska škola s imenom osnovna. Sa sedam godina on gleda čudesa koje izvode nastavnici i polaznici škole letenja, gleda propelere i jedrilice, i počinje maštati da bude pilot. Pa mu želja prerasta u žudnju, žudnja u opsjednutost. Često bježi iz škole da gleda školovanje za letenje, avione kako uzlijeću i slijeću. Svoju želju kazuje ocu, ozbiljnom igraču, centarforu koji nije baš

imao sreće s povredama. Otac kazuje sinu da je pilot odličan posao, ali da se za njega mora mnogo učiti i mnogo naučiti. To Dico ima na umu stalno, i kad bježi sa školske nastave da bi gledao avione i pilote.

Aero klub Bauru nije bilo kakva škola letenja. U njemu su školovane hiljade pilota i jedrilčara, jedan od njih će biti i predsjednik najveće brazilske aviokompanije VARIG, iz njega će izići i prvi brazilski astronaut MARCOS PONTES, koga će NASA uzeti za svemirsku misiju.

Ali Peléu neće biti suđeno da leti kao pilot. Sile koje vladaju svijetom, naravne i nadnaravne, priredile su prizor koji će dječaka zauvijek odvratiti od pilotskog poziva. Jednog popodneva, dok je s društvom igrao lopte, dotrčao je neki dječak i kazao da se u gradskoj mrtvačnici nalazi mrtav pilot, srušio se sa

Edson Arantes do Nascimento dok još nije bio Pelé

svojom jedrilicom. Pelé i društvo će na vijest odmah otrčati do mjesta gdje se udes dogodio. Ali im prizor raskomadane jedrilice neće biti dovoljan, nego će, radoznali i nemogući u težnji da ne propuste ništa, pohitati prema bolnici, te će kroz jedno prljavo prozorsko staklo bolnice vidjeti kako doktori vrše autopsiju mrtvog pilota položenog na kamenu ploču. To je prvi i najprvi mrtvac u Peléovu životu. Kroz to bolničko staklo on će vidjeti kako iz mrtvog trupla pilotova pljusne krv kad mu doktor odvoji od tijela već napola otkinutu ruku. Ta će slika progoniti dječaka danima i noćima dotle da on više nikada neće kročiti u Aeorclubu Bauru. Bauru, akcenat je na posljednjem *u*, a *au* je diftong.

Otada će se Dico sve više loptati, a avione neće više gledati. I loptajući će sve više biti Pelé. I prvi put će u avion sjesti sa sedamnaest i po godina, kad krene na Svjetsko prvenstvo u Švedskoj.

Pokušavao sam ovih dana nakon Peléove smrti da doznam ime pilota nastradalog. Njegovo ime sam davno bio i saznao, i znao sam ga, ali sam ga zaboravio. Evo nekoliko dana preturam po bilješkama i ceduljicama, i ništa ne nalazim. Bilo bi prikladno da ga ovdje navedem, bez njega Pelé ne bi bio Pelé, a ne bi ni svijet bio svijet.

Bez pilotove smrti danas ne bi postojalo dragocjeno mnoštvo uspomena, knjiga, filмова, pjesama i beskonačni niz kafanskih anegdota i genijalnih poanti koje su učinile ovaj svijet radosnijim. Smrt pilota u Bauru

omogućila je da Pelé svojim nedostižnim nogometnim umijećem zaliječi (do izlječenja) brazilsku traumatičnu i katastrofičnu nacionalnu potonulost poslije nestvarnog poraza od Urugvaja 1950. na stadionu Maracanã. Da pilot jedrilice nije poginuo, veliki glumac CHICO ANYSIO ne bi dobio priliku da kaže: 'Ja sa svojom ženom nikad nisam dostigao onu intimnost koju Pelé ima sa loptom.' Ne bi se desila ni jedinstvena stvar sa gostovanjem Santosa u Kolumbiji. U prvom poluvremenu utakmice protiv domaćeg Millionariosa sudija isključuje Peléa. On iziđe i zamakne u svlačionicu, i igra se nastavi. Ali za kratko. Gledaoci se pobune, traže da se Pelé vrati u igru. Kolumbijci napunili tribine, mnogi sjede na rubu igrališta, svi su došli samo da vide igrača koji je upravo isključen. Sudija

kao sudija, ne dopušta. Onda na teren ulazi organizator utakmice i pokazuje da glavni sudac blagoizvoli napustiti utakmicu. I sudac napusti, Pelé se vrati, a narod se kolumbijski smiri.

Ni EDUARDO GALEANO u knjizi 'Sjaj i tama fudbalske igre' ne bi došao do zaključka da je Pelé zaustavio i jedan rat: 'Nigerija i Biafra su potpisale primirje da bi ga vidjele kako igra.' Ni Peléov raniji suigrač iz Santosa PEPE ne bi imao priliku da u svojstvu Peléova trenera usred utakmice u gradu Port of Spain gleda kako navijači, nakon Peléova gola upadaju u teren, uzimaju ga i odnose sa igrališta i izvan stadiona. Otimaju ga, i dok su svi u panici i strepnji nekoliko sati, otmičari ga vraćaju, uz objašnjenje kako su htjeli da budu malo s njim u društvu. I to je Trinidad i Tobago.

Smrt pilota jedrilice u gradu Bauru otvorila je nenavadan put za veličanstvenu literaturu o Peléu. Bez te smrti, GIANCRISTIANO DESIDERIO ne bi nikad došao dotle da napiše: 'Peléova veličina je strašna za fudbal, jer ako je samo on fudbal, a ne može biti da nije, onda je ostatak svijeta samo iluzija.' Fudbalski filozof uronjen u učenje PARMENIDA IZ ELEJE za ovaj zaključak polazi od tvrdnje da je istina po Parmenidu sokratski strašna, jer ako sam bitak jeste, a ne može ne biti, onda pojedine stvari, ja i ti, lopta i igralište, kuća i ulica, automobili, drveće i životinje, more i planine, sav svemir – jesu iluzija. Sve je jedno, bitak je nepokretan. ■

CHINA MIÉVILLE

Ljevicu koči pretvaranje da ima odgovore

Ne samo to, nego da je loše nemati sve odgovore, da je posljednja stvar koju možete učiniti ponuditi neku vrstu iznenađenja ili nesigurnosti. Jebeno sam umoran od takve politike, kukavička je. Naročito posljednjih deset godina svjedočimo jednom kolapsu za drugim, pa ako nećemo napustiti ljevicu, a ja to stvarno ne želim, moramo znati reći i – ne znam

BRITANSKI pisac i aktivist CHINA MIÉVILLE u posljednjih je 25 godina napisao toliko raznolikih djela da je teško vjerovati da su sva izašla iz jednog pera. Ipak, po našoj čitateljskoj prosudbi, u većini se svojih knjiga opsesivno bavi 'viškom' stvari. Onime što se ne da lako vidjeti, objasniti ili razumjeti. U noveli 'This Census-Taker' ('Popisivač') iznenađujuća bezbojnost i maglovitost njegovih likova djeluje kao brutalno iskren pokušaj crtanja čovjeka iznutra. U krimi romanu 'Grad i grad', Miéville rovari po rupama, a ne greškama u logici. Njegov znanstveno-fantastični roman 'Embassytown' ('Velesposlanstvo') fascinantno je istraživanje jezika kao zamagljenog stakla. 'Oktobar' je roman o ruskoj revoluciji, a banalnu jezovitost svakodnevice maestralno skicira smještajući kratku horor priču 'Ball room' ('Igraonica') u dječju igraonicu najpoznatije trgovine namještajem, Ikea. U esejima u časopisu Salvage (kojem je i jedan od osnivača i urednik) piše o integralnosti sadizma u kapitalizmu.

Od žanra do žanra, od manje uspješnih do uspješnijih knjiga, Miéville u pisanju ne traži prečac, a bogami ni pijedestal. Najnovija mu knjiga 'A Spectre, Haunting: On Communist Manifesto' ('Bauk kruži: O Komunističkom manifestu'), koju je lani izdao Haymarket Books, pomno je istraženo, ali i prijemčivo čitanje 'Komunističkog manifesta'. O knjizi s Miévillom razgovaramo preko Zooma. Na ekranu našeg laptopa pojavljuje se entuzijastično, spreman da srčano promišlja.

U 'A Spectre, Haunting' bavite se kritikama 'Komunističkog manifesta', oprečnim čitanjima. Razgovarajmo prvo o onome po čemu je opis kapitalističkog društva u njemu relevantniji i točniji danas nego u trenutku pisanja?

Manifest je opisivao određenu globalnu formulaciju u nastanku. Na ukupnoj razini političke ekonomije i geopolitike, svijet je daleko kapitalističkiji danas nego što je bio tada. Ne govorimo o novonastaloj puzajućoj dinamičnoj sili, nego o utvrđenoj činjenici. Sada imamo ostarjeli kapitalizam. Čak bi i mnogi MARXOVI kritičari to priznali. U vrijeme pisanja 'Manifesta', stječete dojam da, iako strahovito ugnjetavački, kapitalizam možda može oslobađati ljude od drugih vrsta ugnjetavanja, rušiti feudalne okove. Paralelno postoji temeljna i eksplicitna tvrdnja da se u kapitalizmu ne može živjeti, da je dubok udarac svakoj smisljenoj slobodi. To je sada preplavljujuće jasno, naročito u zadnjih 50 godina. Argument o kapitalizmu kao nečemu što je uopće izvedivo za čovječanstvo, a kamoli kao o najboljoj od svih alternativa,

Ne želim biti dio lijeve kulture koju zanima samo korektnost. Dio ultralijeve meme kulture je stvarno sjajan. Ali s moralizmom imam problema, pogotovo sa sadističkim moralizmom, pa i među suborcima. Naprosto je otrovan

je gotov, treba ga pokopati. To što je ta rasprava još uvijek živa djelomično je znak zapuštenosti dijela društvene kritike.

Kao što ste rekli, ovo je sustav kojem se ne može živjeti. Fascinirani ste pojmom kidanja, raskida (eng. *rupture*) i često mu se vraćate u knjizi. Kako ga tumačite, po čemu se razlikuje od revolucije?

Raskid je riječ koja radi mnogo stvari odjednom. Što se tiče 'Manifesta', o tome govorim iz intelektualne znatiželje. Kad se vraćate klasičnim tekstovima, zanimljivo je gledati što jest, a što nije preuzeto u sekundarnoj literaturi. Moja je knjiga zamišljena kao sinoptička i uvodna, ne pretvaram se da sam sve shvatio. Ali mislim da je, s obzirom na naglasak koji su Marx i ENGLES stavili na koncept raskida, nevjerojatno koliko se malo o njemu raspravljalo u marksističkoj teoriji, ali i filozofiji. Razumijem da mnogi drugovi brinu da ne postanu razvodnjeni reformisti, dijelim tu zabrinutost. Ali mislim da se trebamo osloboditi prvoloptaške paranoje oko čitanja i okrenuti se nekoj vrsti reparativnog čitanja. Unutar kanona marksizma postoji brzo i lako jednačenje raskida s revolucijom. U tekstu 'Manifesta' to i nije baš tako.

Ultraljevica i reformisti

Kako to?

Jasno je da revolucija može i treba biti raskid, i jasno je da ono što se naziva revolucijom, ako nije raskid, nije vrijedno imena revolucija. Ali Marx i Engels također govore o raskidu kao zasebnom fenomenu, čak u nekim svojim raspravama dopuštaju ideju o neustaničkom putu ka raskidu. Za mene

je ključan moment oko raskida antireformistički argument. Ne postoji način da se ovaj sustav isprtlja u životnost. S kapitalizmom se mora raskinuti. Ta ljestvica rekonfiguracije stvarnosti mi oduzima dah. To uključuje i psihičku promjenu, preobrazbu čovječanstva. Ne govorimo samo o nama u nekoj drugačijoj budućnosti, govorimo i o nama koji prolazimo kroz kidanje, o verzijama sebe koje ne možemo ni zamisliti. Nije nužno predviđati konkretne oblike raskida i revolucije, ali valja reći da je ključna stvar koju guramo apsolutni raskid s prošlošću, kao i da razumijemo da će kapitalizam na tom putu biti fantastično prilagodljiv. Lenjinistički *cosplaying* 1917. kao jedine moguće verzije, to mi se čini zastarjelo. Ni manje ni više nego reformisti koji kažu – ako nam date samo malo više prostora i vremena, bit će ovo sustav u kojem se daće živjeti. Ne tvrdim da imam konačan odgovor o raskidu, pokušavam knjigom reći da se čini da je to premalo teoretizirana kategorija. Molba je to za daljnju vrstu političkog istraživačkog projekta, u sklopu oslobodilačke politike.

Čini se kao da nam ovo o čemu pričate malo bježi, neodređeno je. Ali oko toga ste dosta iskreni?

Podižem ruke, priznajem! Znam da zvuči evazivno, ali kako može biti drugačije? Velik dio projekta s ovom knjigom jest reći da ne samo da se ne pretvaram da imam sve odgovore, nego mi se čini da je jedna od stvari koja jebeno koči ljevicu sto godina pretvaranja da ima odgovore. Ne samo to, nego da je loše nemati sve odgovore, da je posljednja stvar koju možete učiniti ponuditi neku vrstu iznenađenja ili nesigurnosti. Jebeno sam umoran od takve politike, kukavička je. Ne predlažem performativna samobičevanja, pazersko ništa-neznanje. Ali naročito po-

sljednjih deset godina svjedočimo jednom kolapsu za drugim, pa ako nećemo napustiti ljevicu, a ja to stvarno ne želim, moramo znati reći i – ne znam. Dakle, postoji ta kategorija raskida o kojoj se ne govori puno, i možda je vrijedi još istraživati.

Spomenuli ste reformske mjere. Čini se da se na ljevici klackamo između tzv. ljevice koja se bavi reformama, unesena je u zakone, institucije, parlamente, i ultraljevice sa stavom – ili napadamo sve ili ništa nije vrijedno raditi. Što mislite o tim pozicijama?

Prije nekoliko sam desetljeća ušao u socijalizam kroz radikalni liberalizam, tako da sam sigurno izašao iz više reformističke tradicije. Možda iz tog razloga jako poštujem i fascinira me dio nepopustljivosti ultralijeve pozicije. Postoji snažan osjećaj za kapitalizam kao totalitet, a nedostatak tog razumijevanja koči reformizam, čak i dobronamjerne liberale. Ali ultraljevičarski osjećaj kapitalizma kao totaliteta nije dovoljno totalizirajući. Smiješna je pomisao da izdvajanjem sebe ili pukim suprotstavljanjem na neki način iskoračujete van te ukupnosti. Kapitalizam ima načina da se i tome prilagodi. Kad vidite anarhiste kako osnivaju alternativne zajednice, nemam ništa protiv toga, ali nemojte sebi govoriti da bježite od kapitalizma, kamoli da ga potkopavate. Najbolje što možemo učiniti, dok ne postignemo raskid, je svaki put malo bolje podbaciti. U kapitalizmu ne postoji politički pokret koji ima potpuno progresivnu tendenciju ili smjer, jer sistem ne funkcionira na taj način. Zabluda čistog ultraljevičarstva također je teorija svijesti koja nije baš uvjerljiva, jer u biti percipira prelazak s ničega na sve u jednom zamahu.

A reformisti?

Očito su u krivu reformisti koji vjeruju u popravljane sustava, a ne rade na njegovom raspadu. Svakako reformirajte, ali shvatite da će vam se svaka reforma koju postignete donekle vratiti da vas ugrize za dupe. Zato su reforme na koje se valja usredotočiti one koje ne samo da čine živote ljudi malo boljim ovdje i sada nego, u određenoj mjeri, drmaju dinamiku maksimizacije profita, potkopavaju logiku sustava. Postoji lijen način da se ovo kaže, a taj je da i reformisti i ultraljevičari nisu dovoljno dijalektični. Dosadno mi je koristiti dijalektiku kao čarobni štapić, ali među drugovima je možda možemo koristiti kao prečac, sve dok razumijemo posao koji pokušavamo obaviti.

Neporaženi očaj

Još jedna stvar vezana uz ultraljevičarstvo, barem se nama tako čini, jest da miriše moralizatorski, superiorno. Pritom to često dolazi od ljudi koji s prezirom gledaju na moraliziranje kao način vođenja politike.

Sasvim ste u pravu za moralizam i moralističku estetiku ultraljevice. Iako je drugačija tradicija, postoji slična moralizatorska estetika kod staljinizma. Pitam se je li to jedan od razloga zašto su i ultraljevičari i staljinisti doživjeli iznenađujući preporod na internetu u zadnjih deset godina. Društveni mediji i online diskurs uvelike nagrađuju, potvrđuju i ulažu u moralizam i estetiku, određenu vrstu *swaga*, razmetanja. Ovisno o struji iz koje dolazi, nisam baš filistar što se toga tiče. Želim biti dio pokreta koji ima vrlo jaku ultraljevu komponentu i puno sam naučio iz te tradicije, u nekim slučajevima čak zbog estetike. Očito, znamo da je fašizam vrhunska estetika, pa moramo biti svjesni opasno-

sti, ali zavaravamo se ako zanemarimo snagu slobodarskih provokacija. Ne želim biti dio lijeve kulture koju zanima samo korektnost. Dio ultralijeve *mem*e kulture je stvarno sjajan. Ali s moralizmom imam problema, pogotovo sa sadističkim moralizmom, pa i među suborcima. Naprosto je otrovan. Nemilosrdan sam u želji za iskorjenjivanjem te vrste moralizma na ljevici, rezultat je slabosti i neuspjeha. To je jedan od razloga zašto ne želim da desnica ima pravo monopola nad terminom ‘signaliziranje vrline’. To je tako korisna kategorija, tako točna. Osjećam pritom puno suosjećanja oko svega ovoga, ne kažem da sam ja iole imun. To je jedan od

Treba priznati da velik dio marksističke ljevice nije imao sjajne rezultate u analizi nacionalizma. Moramo bolje. Mnogo se može reći o narodnooslobodilačkim pokretima koji su crpili iz marksističke teorije

razloga zašto ne koristim društvene mreže, jer sam sebi jebeno ne vjerujem.

Jedna od spornih točaka ‘Manifesta’ je pitanje nacije i tumačenje citata ‘radnici nemaju domovinu’. Mislite li da se marksizam nije uspio dubinski uhvatiti u koštac s nacijom i nacionalizmom?

Dosta zlonamjernih ili manje rigoroznih kritika ‘Manifesta’ trebalo bi brzo otkloniti samo na temelju činjenice da je to manifest, forma ima svoje specifičnosti. Kombinacija je proročanstva, retorike, vrbovanja, analize, upozorenja. To ne znači da je izvan kritike, ali kritika mora biti unutar tog konteksta. Kad je riječ o naciji i nacionalizmu, Marx i Engels možda su se previše nadali kolapsu moći nacionalizma, ali to ne znači da nisu bili zabrinuti. Upravo u tom citatu vidim kako govore radničkoj klasi da se ne poistovjećuju s nacijom. Dakle, to je upozorenje. Neke od izjava u ‘Manifestu’ su takve, aspiracijske, regrutacijske, upozoravajuće. Ako pogledate njihov cjelokupni rad, postoji sofisticirana, iako ne besprijekorna, politička teorija nacionalizma. I dalje treba priznati da velik dio marksističke ljevice nije imao sjajne rezultate u analizi nacionalizma. Moramo bolje. Mnogo se može reći o narodnooslobodilačkim pokretima koji su crpili iz marksističke teorije. Nisam negrijanac, ali ostala mi je urezana fraza iz ‘Imperija’ ANTONIA NEGRIJA i MICHAELA HARDTA, ona o zatrovanom daru nacionalnog oslobođenja. To nas vraća na kapitalizam kao totalitet. Jedinice koje u njemu imaju bilo kakvu političku moć su nacionalne suverene države.

Stoga, ako želite djelovati u ovom svijetu, postanite takva jedinica. Trebamo li dakle istog trena jednostavno odustati od te ideje? U redu, recite to Palestincima. S druge strane, kad Palestina dobije državu, hoće li sve biti u redu? Naravno da neće. Ako bude sreće, možda ćemo malo manje podbaciti, doći u mrvicu manje strašnu situaciju.

U jednom od intervjua citirate Johna Bergera koji o Palestini govori kao o ‘neporaženom očaju’. Koliko je važno da se ljevica suoči sa svojim očajavanjima, pogleda u oči strahovima, a ne samo uzgaja nadu radi nade same?

Moramo nemilosrdno čitati stvari. Ako je situacija loša, loša je. Dajmo sve od sebe, ali nemojmo kenjati o pozitivnim ishodima. Apsolutno sam za stvaranje situacija u kojima će nada biti realno čitanje, legitimno zaslužena. Zato volim izraz ‘neporaženi očaj’. To BERGER kaže – neću poći od moralističke ideje da bih trebao biti pun nade. Ako osjećam očaj, neću lagati. Reći ću – ovo je politička situacija tako duboke sadističke toksičnosti da je jedini racionalan i afektivni odnos prema njoj onaj očaja. Ali moj je očaj neporažen. To iskreno priznanje je toliko dirljivo i politički inspirativnije od dvadeset godina usrane lažne nade koju sam imao unutar nekih aspekata britanskog pokreta krajnje ljevice. Postao sam ponovno aktivniji posljednjih nekoliko godina, kada sam pronašao način da artikuliram svoju političku depresiju i očaj na neporažen način, umjesto da se osjećam kao propalitet zato što sam se osjećao depresivno i pesimistično. ■

Tragovi (r: Dubravka Turić)

(2022.)

PIŠE Damir Radić

Marija Škaričić u ulozi
mlade antropologinje

Art dugog metra

Djelo rafinirane atmosfere o antropologinji čije se osobne krize isprepleću s istraživanjem mirila

PROTEKLA godina ušla je u povijest domaće kinematografije po rekordnom broju premijera hrvatskih dugometražnih igranih filmova. Radi se o nevjerojatnih 16 naslova, od kojih su čak 11 debitantska djela, pri čemu je zanimljivo da su petero debitanata bili stari (gotovo) 50 godina ili više. Najmlađa među debitantima veteranima bila je DUBRAVKA TURIĆ koju je svjetska premijera njezina redateljskog dugometražnog prvijenca ‘Tragovi’ na festivalu A kategorije u Varšavi (jedina od veterana čiji je film prikazan na festivalu najviše kategorije) zatekla s navršenih 49 godina, odnosno u pedesetoj godini života. Dubravka Turić poznata je montažerka eksplicitno umjetničke orijentacije (montirala je filmove domaćih art prvaka ZVONIMIRA JURIĆA, ZDRAVKA MUSTAĆA, IVANA FAKTORA, DANIJELA ŽEŽELJA), čija su prva dva redateljska ostvarenja, kratkometražni radovi ‘Belladonna’ i ‘Trešnje’, prikazana na najprestižnijim svjetskim festivalima – ‘Belladonna’ je igrala na Sundanceu i Veneciji, gdje je i pobijedila, a ‘Trešnje’ u Cannesu. Nije stoga nimalo čudno da i dugometražnim redateljskim debijem (koji je napisala uz suradnju Danijela Žeželja i sama montirala) stremi kreativno zahtjevnijem izričaju.

‘Tragovi’ su prevladavajućim dijelom film rafinirane atmosfere koji svoju protagonistkinju, doktoricu antropologije koja, među ostalim, izučava fenomen mirila, hvata pretežno u stanjima samoće i (auto)refleksije, pogotovo nakon što je izgubila oca, posljednjeg preostalog srodnika iz nekoć veće obitelji. Ta atmosfera djelomično može podsjetiti na okvirni dio BABAJINA ‘Izgubljenog zavičaja’, pa donekle i na posljednji Babajin igrani film ‘Kamenita vrata’ (ponajprije po zajedničkoj fascinaciji noćnim Zagrebom koji gotovo da postaje drugi glavni lik), te na ‘Kuću na pijesku’ IVANA MARTINCA, poetički izolirane, ‘meditativne’ klasike hrvatske

kinematografije koji u njoj uglavnom nisu imali nastavljače. Šteta je, međutim, da ta dominantna atmosfera nije i ultimativna, nego se remeti nepotrebnim prizorima protagonistkinjinih druženja s prijateljicama. Razumljivo je da je Turić imala potrebu postaviti kontrapunkt prevladavajućoj sugestiji meditativnosti, no za to bi bile dovoljne kratke scene opuštenog druženja s kolegicama s posla, dok je uvođenje prijateljice gale-ristkinje samo dalo priliku LANI BARIĆ za još jednu suverenu, ali manirističku izvedbu te pokazalo stanovite manjkavosti MARIJE ŠKARIČIĆ u glavnoj ulozi, s obzirom na to da je u tim dijaloškim trenucima osjetno slabija nego kad se oslanja isključivo na tzv. tjelesnu glumu. Dodatni su problem nepotrebna značenjska podcrtavanja, poput činjenice da je protagonistkinjin brat umro i ostavio iza sebe prazninu (bio je ljubitelj stripova o Zagoru, što se također previše naglašava, a možda ima neke ludičke veze s tim što se relativno kratak ali bitan dio radnje zbiva u Zagori), ili prečesto korištenje stihova slavne ELIOTOVE ‘Ljubavne pjesme J. Alfreda Prufrocka’ koje autorica postavlja kao lajtmotiv, iako bi efektnije bilo da su korišteni oskudnije. Za film bi bilo bolje i da je intenzivirana misterioznost znakova koji takoreći na svakom koraku okružuju junakinju, te da je planinska udolina u Zagori, kamo ju je prijatelj iz djetinjstva (efektna epizoda NIKŠE BUTIJERA) doveo da joj pokaže zemlju koju je naslijedila od oca, dobila neki svoj poseban prostor u cjelini djela. Zapravo, ‘Tragovi’ su trebali biti radikalniji rad u smislu eksperimentiranja narativno-stilskim sastavnicama (dobar je primjer pseudodokumentarac o mirilima, dojmljiv segment filma), ali Dubravka Turić nije odlučila prodornije ići tim smjerom. Njezin film tako ostaje solidan rad vrijedan respekta, ali podosta udaljen od ispunjenja svih svojih potencijala. ■

Jonathan Franzen: Raskrižja

(s engleskog preveo Igor Buljan, V.B.Z., Zagreb, 2022.)

PIŠE Dragan Jurak

‘Raskrižja’ su prvi dio
buduće trilogije ‘A Key to all
Mythologies’

Mala romansa, veliki roman

Iz preljuba pisac majstorski gradi kroniku jedne obitelji i Amerike sedamdesetih

BIO je to zapravo sasvim beznačajan preljub... mali, traljavi, možda ne veći od jedne kratke priče ili romana od stotinjak kartica. Ona je bila mlada udovica, supru-uga stradalog pilota, on je bio frustrirani pedesetogodišnjak, protestantski pastor i otac četvero djece. Veza je od samog početka bila površna, određena u najvećoj mjeri žudnjom s njegove strane, frivolnošću i manipulativnošću s njene. Preljubnici su bili samoživ, neiskreni i uglavnom odbojni čitatelju. Preljub gotovo da i nije konzumiran, ne na obostrano zadovoljstvo. Ubrzo će se pokajati... ubrzo će se žestoko pokajati. Početak je sedamdesetih. Rat u Vijetnamu još uvijek traje. Preljub je počeo s adventom, do Uskrsa će se pokajnici sami čavlima pribijati na križ.

Iz suhe zemlje preljuba svećenika Hildebrandta i udovice Frances Cottrell ništa nije moglo izrasti, ništa dobro... ni nadrasti sam čin prevare. Nije tu bilo kapaciteta za ljubav i prijateljstvo (ni za seks i razgovor). No umjesto romana od stotinjak kartica, u rukama nam je roman od gotovo šest stotina velikih i gustih stranica. Što se to putem dogodilo? Najkraće rečeno, *sorry ass* preljub pretvorio se u ono što Amerikanci vole zvati *great american novel*. Iz njegove nebitnosti izraslo je čitavo pripovjedno stablo. I nema u tome nikakvog neobjašnjivog misterija, barem ne izvan onog umjetničkog. Zbilo se čudo romana, magijski literarni događaj. Zbio se opet: JONATHAN FRANZEN.

‘Raskrižja’ su Franzenov šesti roman. Dosad je taj germanist sa Srednjeg zapada, rođen u Western Springsu u Illinoisu 1959., a odrastao u predgrađu St. Louisa u

Missouriju, prošao sve što se može proći u američkoj književnosti: da ga se prozove američkim TOLSTOJEM, da završi na naslovnici Timea (naslov pogađate: ‘Great American Novelist’); da ga Oprah pozove u svoju emisiju i da on to odbije. Ovo gdje se sada nalazi sam je vrhunac. Ne računamo li prva dva romana, ‘Raskrižja’ su možda i Franzenov najbolji roman. ‘Možda’, jer teško je koliko i nemoguće onaj doživljaj čitanja ‘Slobode’, od prije deset godina, usporediti s ovim doživljajem sada. Tada smo bili stariji, danas smo mlađi; nismo više isti ljudi, ne mogu biti ni čitanja... No fascinantno je otkuda Franzen u romanu kreće i kamo ga to sve vodi. Očekivano bi bilo kazati da u ‘Raskrižjima’ Franzen iz jednog beznačajnog preljuba majstorski gradi kroniku jedne obitelji i jednog vremena, priču o šesteročlanog obitelji i priču o Americi sedamdesetih. Tako bi se trebalo kazati. Ali može se reći i obrnuto. Iz kronike jedne obitelji i jednog vremena, Franzen gradi priču jednog preljuba. To nije tolstojevski, historijski preljub, u maniri Ane Karenjine i Vronskog, nego preljub koji bi svi najradije zaboravili. No upravo je on središnja linija romana. Franzen upravo kroz njega i na njemu gradi priču o braku i obitelji, vjeri i licemjerstvu: o njima, o nama.

Obitelj Lambert iz ‘Korekcija’ i Berglund iz ‘Slobode’ već su kanonske, a obitelj Hildebrandt iz ‘Raskrižja’ na putu je da to postane. ‘Raskrižja’ su prvi dio buduće trilogije, najavljene pod zamamno sveobuhvatnim naslovom ‘A Key to all Mythologies’. Ono što sad imamo u rukama, koliko god djelovalo moćno i masivno, tek je početak... Strašno je i pomisliti što slijedi. ■

PREPORUKE: SERIJE

Copenhagen Cowboy

(Netflix)

NAJNOVIJI projekt NICOLASA WINDINGA REFNA, danskog redatelja koji se proslavio trilogijom 'Pusher', šestodijelno je iskupljenje od dosadašnjeg mačističkog prikaza svijeta. U srži ovog neo-noir trilera, koji je napisao uz pomoć ženskog tima scenaristkinja SARE ISABELLE JØNSSON VEDDE, JOHANNE ALGREN i MONE MASRI, neravnoteža je moći između žena i muškaraca, koju u balans pokušava vratiti zagonetna karizmatična osvetnica Miu (ANGELA BUNDALOVIC). Kao i u svim Refnovim djelima, radnja je smještena u mračni kriminalni milje Danske

kojim dominira surova balkanska mafija, a stil mu je toliko prepoznatljiv da se praktički od prvog kadra može nazrijeti o kojem je autoru riječ. Ritam radnje, prožete misticismom i folklorom iz više kultura, izrazito je spor i uljuljkava u meditativno raspoloženje, pauze između dijaloga i akcije vrlo su duge, kamera je statična s pomicanjem od 360 stupnjeva, a kadrovi natopljeni tišinom i karakterističnim neonom kojim ih stilizira stvarajući lynchevski oniričnu atmosferu. Spuštanje u podzemlje Kopenhagena djeluje poput alegorijskog silaska u DANTEOV Pakao: cijeli je taj univerzum preplavljen likovima mafijaša, svodnika i trgovaca ljudima, serijskim ubojicama i pokvarenim odvjetnicima koji legaliziraju zlo te izoliranim bespomoćnim ženama koje se suočavaju s ekstremnim nasiljem od strane voljenih osoba, članova obitelji i deklarativnih zaštitnika. Lik Miu u toj priči kao da simbolizira čitav ženski rod. Ona funkcionira kao talisman, donosi sreću onome tko ju posjeduje. Postoji kao roba, kupuju je i razmjenjuju ljudi koji je žele iskoristiti za osobnu korist. Trpi nepravdu u tišini dok joj ne pukne film pa obrće rodne uloge i kroz koreografrane scene osвете presuđuje toksičnoj muškosti, a bijeli cis muškarac gubi svoju hegemonijsku poziciju. Premda je ostavljena mogućnost nastavka, ova razuzdana stilistička vježba satkana od neprestane kaleidoskopske igre boja, sjena, tekstura, kompozicije i raspoloženja poput nekakve greške u tripu strši s komercijalnog Netflix-a i sva je prilika da u svijetu upravljanom algoritmima neće doživjeti drugu sezonu. Domaćoj će publici biti zanimljiv prepoznatljiv jezik i činjenica da jednu od uloga igra ZLATKO BURIĆ KIČO, omiljeni Refnov glumac koji je dansku karijeru i započeo u 'Pusheru'.

Lažljivi život odraslih

(Netflix)

NETFLIX je godinu započeo još jednom neuobičajenom produkcijom, sjajnom adaptacijom posljednjeg romana ELENE FERRANTE, 'Lažljivi život odraslih' ('La vita bugiarda degli adul-

ti'). Priča je to o obitelji i odrastanju buntovne Giovanne (GIORDANA MARENGO), djevojke u ranoj adolescenciji koja svojim dječječkim izgledom i lošim uspjehom u školi sramoti svoje srednjoklasne roditelje. Načuvši razgovor roditelja u kojemu je otac opisuje ružnom poput tetke Vittorije (VALERIA GOLINO), obiteljske sramote, ona je poželj upoznati što pokreće proces otkrivanja čari Napulja i neizbježnu transformaciju u njenoj grozničavoj potrazi za identitetom.

Odojena u intelektualnom i sekularnom okruženju čija je ljevičarska prošlost zaodjevena u raskoš nove buržoazije BERLUSCONIJEVE Italije devedesetih, Giovanna shvaća da Vittoria pripada drugom svijetu, Napulju predgrađa i siromaštva, radničke klase, tradicije i kršćanstva, razjedenom obiteljskim tajnama i razotkrivenim lažima. Strastvena tetka upućuje Giovannu u prešućenu stranu očeva odgoja, stare sporove oko obiteljske imovine i lice-mjerne tajne vlastitih roditelja, poučavajući je da može birati tko će biti i da ništa nije unaprijed određeno. Posljednjih smo godina Napulj upoznivali kroz Gomoru i SORRENTINOVE filmove, te prekrasnu ekranizaciju Ferrantinih 'napuljskih romana',

no era prikazana ovom serijom, stiješnjena između hedonizma osamdesetih i futurističke ambicije novog milenija, u čistoj i nikad banalnoj režiji EDOARDA DE ANGELISA, dobiva neku kvalitetu nedokučive i impozantne, gotovo mitske povijesti koja je generaciju X i milenijalce temeljito ome-la u odrastanju.

Upload

(Prime video)

GREG DANIELS, producent koji je serijama 'The Office' i 'Parks & Recreation' definirao noviju američku tv-komediju, počastio nas je novim genijalnim sitcomom koji tematizira hiperkonzumerističku blisku budućnost u kojoj se za određenu cijenu može izbjeći čak i smrt. Priča je smještena u kasnokapitalističku Ameriku u kojoj su telekomunikacijske korporacije pronašle način da unovče sam raj, stvorivši simulakrum raskošnog zagrobnog života u koji se duše mogu učitati i nastaviti živjeti u digitalnom obliku kroz avatare koji čak komuniciraju sa živima – pod uvjetom, jasno, da to mogu platiti. Iako na prvi pogled djeluje kao urnebesno zabavna romantična komedija s elementima krimića zaodjevena u ruho tehnodistopijske fantastike, ova je serija pametna satira neobuzdane klasne nejednakosti, nekontroliranog konzumerizma i tehnološke ovisnosti koja ruši etičke granice, ali istovremeno i komentar ljudskog stanja, nesposobnog čak i zagrobni život promišljati izvan kapitalističke paradigme.

■ Jelena Svilar

Medijski umjetnik i redatelj o ciklusu
'Topografije mogućeg'VLADISLAV KNEŽEVIĆ
Kreativni potencijal naših
medijskih umjetnika je velik

Kako je došlo do projekta 'Topografije mogućeg' koji se već emitira na Trećem programu HTV-a?

U rujnu 2012. kada je pokrenut Treći program HTV-a prve emitirane stvari bile kratke, trosekundne animacije četrdesetak mladih animatora, pa sam za desetu obljetnicu urednici VLATKI KOLAROVIĆ i ravnateljici Programa MARIJI NEMČIĆ predložio da napravimo neku vrstu promocije naše umjetničke scene. U tom smislu osim deset animatora, koji su kreirali deset desetsekundnih jingleova, proširio sam koncept i dobro poznavajući scenu angažirao još 20 umjetnika koji su izradili jednodominutne filmove. To je intrigantna forma koja je malo duža i nije jingle u smislu televizijskog jezika. Tako sam krenuo u avanturu u kojoj je bilo impresivno vidjeti koliki je kreativni potencijal naših medijskih umjetnika. Odlučio sam se za princip koji bi u izrazitoj razlikovnosti estetika, poetika i tehničkih postupaka dao uvid koji je kompatibilan s cijelim kontinuumom bavljenja, da kažem to tako arhaično, pokretnim slikama koje su u odmaku od *mainstream* filmova.

Kako ste birali suradnice i suradnike?

Pokušavao sam sondirati duh vremena kroz mlade ljude, većina uključenih autorica i autora su mlađi od 40, premda ima i nekoliko njih koji pripadaju starijoj generaciji. Velika razlika u poetikama bila mi je intrigantna jer problematizira strategije koje bi se mogle tumačiti kao individualni otpor prema paradigmi medijalizirane stvarnosti kojoj smo izloženi. Dakle sve ono što omogućava izbjegavanje tubularnog pogleda i pokušava uspostaviti kritičku svijest o društvenim procesima i nekom širem kontekstu. Umjetnici su na vrlo sofisticiran i visoko senzibiliziran način progovorili o jako puno aspekata koji su problematični u smislu društvenih odnosa i u tom smislu su 'Topografije mogućeg' vrlo aktualne. S druge strane daju i neku dodatnu vrijednost pozitivnoj inici-

Foto: Srećko Niketić/PIXSELL

jativi kao što je Treći program HTV-a koji bi dobrim dijelom mogao biti eksperimentalan, a otvara se i prema široj društvenoj zajednici. Naravno da su medijski umjetnici nekako prirodno i primarno ti koji mogu artikulirati ono što smo željeli stvorili s 'Topografijama mogućeg'.

Na što ste sve ciljali s naslovom projekta?

U kontekstu programa ciljao sam na potencijal Trećeg kao eksperimentalne oaze koja stvara svojevrsan višak vrijednosti i na širem kulturnom planu. Dakle to 'moguće' ne odnosi se samo na osobne koncepte, umjetničke topografije i mentalna stanja koja su materijalizirana kroz radove. Naslov mi je bio interesantan i zbog socijalnog i osobnog momenta u promišljanju i zamišljanju, invenciji i artikulaciji stava prema sveprisutnosti medija.

Koliko su suradnici imali odriježene ruke?

Poziv na suradnju bio je maksimalno otvoren, umjetnici su u skladu s vlastitim djelovanjem realizirali filmove i nije bilo ograničenja zamišljajne ili izvedbeno-tehničke prirode filmova.

■ Ana Grbac

KVADRAT

RENÉ REDZEPI, zvijezda svjetske gastro-scene, najavio je zatvaranje svog razvikanog restorana Noma u Kopenhagenu jer je poslovni model postao ne održiv. Dok oni profinjenejeg nepca i dubljeg džepa tuguju, niz novinara podsjeća da je čak i takav, neodrživi model godinama zapravo počivao na neplaćenom radu velikog broja Nominih zaposlenika.

■ B. P.

Foto: Yuya Shino/Reuters/PIXSELL

Savez bez saveznika

Ono što je djelovalo kao problem s programskim usmjerenjem Hrvatskog filmskog saveza, u prosincu se pokazalo kao upravljačka kriza s obzirom na to da je nakon manje od dvije godine mandata Damir Čučić podnio ostavku na funkciju predsjednika Saveza

POLITIČKE promjene devedesetih posebno su se odrazile na subjekte u kulturi koji funkcioniraju na svojevrsnom sektorskom razmeđu – po funkciji praktički ustanove, no formalno udruge ili savezi udruga. Prepušteni, s jedne strane, osiromašenom sustavu čije institucionalne praznine pokušavaju popuniti, a s druge projektnom tržištu koje im nameće izvanjske programske naglaske, takvi akteri prisiljeni su preživljavati u konstantnoj tenziji između temeljnog smisla vlastitog postojanja i potrebe za opstankom.

Jedan od primjera organizacija na koje su se navedeni pritisci negativno odrazili je Hrvatski filmski savez, krovna udruga filmskog amaterizma – odnosno, kako se u novije doba navodi u HFS-ovim dokumentima, ‘neprofesijskog’ filma u Hrvatskoj. Da postoje nakupljeni problemi i nezadovoljstvo među dijelom članica Saveza – kinoklubova i udruga filmskog amaterizma – postalo je jasno prije godinu dana, kada je Kinoklub Zagreb, osnivač HFS-a, istupio iz članstva, navodeći kao razlog nedostatak odlučivanja o ‘strategiji zbog koje je Hrvatski filmski savez osnovan’.

Ono što je ponajprije djelovalo kao problem s programskim usmjerenjem HFS-a, u prosincu se pokazalo kao prava upravljačka kriza. Naime, nakon manje od dvije godine mandata, DAMIR ČUČIĆ podnio je ostavku na funkciju predsjednika Saveza, navodeći u svojem dopisu članovima Skupštine niz ozbiljnih problema. Prije svega, Čučić tvrdi kako među

profesionaliziranim dijelom HFS-ovog kolektiva postoji nedostatak interesa za suradnjom s tijelima i članicama Saveza, navodeći kako je ‘razvidno da udruge osnivačice Saveza nemaju konkretne dobrobiti od djelatnosti koje obavlja HFS sa sjedištem na Tuškancu’. Uz ove teze o stavljanju temeljne funkcije HFS-a u drugi plan, Čučić iznosi i niz zabrinjavajućih teza o višegodišnjem lošem i netransparentnom upravljanju financijama Saveza, uključujući i gomilanje dugova, o kojima po njegovom sudu ne postoji jasan izvještajni trag, zatim nepotrebno angažiranje vanjskih suradnika, loše prakse ugovaranja te brojne druge probleme. U kontekstu KKZ-ovog istupanja iz Saveza, bitna je i Čučićeva pritužba kako je HFS za vrijeme mandata TONČIJA GAČINE ukinuo vlastiti strateški plan.

DA bi se razumjela geneza problema na koje je ukazala Čučićeva ostavka, potrebno je razumjeti širi luk transformacije uloge HFS-a. Prije svega, važno je imati na umu da je kinoamaterizam praksa koja, bar od svoje moderne institucionalizacije u okviru Narodne tehnike u poslijeratnoj Jugoslaviji, nije izvorno vezana za građansko poimanje kulture, nego za prosvjetni projekt socijalističkog društva, koji je načelno uključivao i omogućavanje širokog pristupa tehničkim sredstvima za različite tipove (kulturne) proizvodnje. Kako sugeriraju dostupni povijesni pregledi, s promjenama društvenog konteksta, taj

će emancipatorni aspekt dolaziti u različite forme tenzije s onim elitističkim, što će postaviti obilježavati razvoj našeg kinoamaterizma dan-danas.

Suvremeni Hrvatski filmski savez nasljednik je Kinosaveza Hrvatske, koji se 1963. organizacijski izdvojio iz Narodne tehnike Hrvatske, premda je ostao njenim članom, pa je tako i danas dio Hrvatske zajednice tehničke kulture. Kao što je navedeno na njegovoj stranici, devedesetih godina, zbog društvenih promjena, Savez je počeo značajno širiti opseg svojeg djelovanja, pokrenuvši stručnu izdavačku djelatnost, a na samom kraju desetljeća i Školu medijske kulture. Prijelaz u novo tisućljeće donosi početak produkcijske djelatnosti, proširenje izdavaštva na specijalna izdanja DVD-ova te, kao rješenje manjka kinotečne, eksperimentalne i alternativne filmske ponude u Zagrebu, pokretanje Filmskih programa kao kinoprikazivačke djelatnosti, koja je od 2003. udomljena u kinu Tuškanac. Pribroji li se tome redovni angažman na servisiranju kinoklubova kao temeljnoj ulozi Saveza, zatim edukaciji, organizaciji revijskih programa te brizi za filmski i videoarhiv (koji je u najvećoj mjeri prepušten Hrvatskom filmskom arhivu pri HDA), postaje jasno da je riječ o golemom angažmanu primjerenijem jednoj instituciji. No, kao što sam već sugerirao, ta činjenica nije samo HFS-ova krivica, nego sistemski problem koji proizlazi iz nepostojanja adekvatne infrastrukture za filmsku kulturu – HFS je kompenzirao rupe u sustavu, pretvarajući se u nešto između instituta za film i rezidualnog kišobrana za kinoamaterizam.

Problem je, međutim, što je riječ o ulogama koje zahtijevaju bitno različite, pa i kontradiktorne logike rada, što će se pokazati dugoročno štetnim za HFS-ovo funkcioniranje. Drastično povećanje radnog opsega zahtijeva snažniju profesionalizaciju uloga u Savezu, što neizbježno počinje remetiti balans organizacije. Ta činjenica proizlazi iz specifičnog ustroja HFS-a, čije je upravljanje podijeljeno između volonterskih tijela i funkcija (Skupštine, Izvršnog odbora i predsjednika), koje obnašaju osobe iz redova članica HFS-a te profesionalnih funkcija tajnika i voditelja pojedinih sektora. Razumljiva posljedica takvih odnosa je izrazita asimetrija kapacitiranosti, a u tom smislu i moći unutar udruge – ljudi s profesionalnim angažmanom naprosto nose glavni teret funkcioniranja Saveza, a multipliciranje različitih programskih djelatnosti utječe na njihovo fragmentiranje i autonomiju, što je proces tipičan za organizacije u nezavisnoj kulturi. Međutim, zbog specifične

HFS-ove uloge ta je fragmentiranost počela naglašavati pukotinu između HFS-ove temeljne funkcije skrbi za amaterizam i one svojevrsnog neformalnog instituta za film, za što je simptomatično objašnjenje Čučićeve ostavke.

U svojoj izjavi za Novosti s ozbiljnošću trenutne situacije složila se SUNČICA FRADELIĆ, trenutna v. d. predsjednice HFS-a.

— Ostavka gospodina Čučića vrlo je jasan apel članicama da preuzmu odgovornost i probleme krenu žurno rješavati. Napravljen je posao mapiranja i analize rada saveza i HFS je trenutno u procesu strateškog planiranja kroz koje će se definirati niz dokumenata čija je svrha upravo učinkovitije upravljanje organizacijom i njenim kapacitetima. S obzirom na to da se radi se o organizaciji koja se djelomično financira putem javnih natječaja i čiji su se prihodi u periodu od 15 i više godina smanjivali a rashodi ostajali jednako visoki, došlo je do duga – no taj dug se pametnim poslovanjem može relativno brzo smanjiti, a iznimno je važno da proces bude transparentan. Aktualni izvršni odbor nema dobru dinamiku i teško donosi odluke pa se iskreno nadam da će u idućem sazivu biti bolja situacija. Kvalitetan rad Saveza ovisi o jasnoj raspodjeli zaduženja i odgovornosti u trokutu upravna tijela–tajnik–zaposlenici i u tom smislu je neophodno uspostaviti dobre odnose i produktivnu radnu atmosferu kako bi se adresirani problemi uspješno riješili – govori Sunčica Fradelić.

O kakvim se problemima radi iz perspektive korisnika oprimjerila je DARIA BLAŽEVIĆ, aktualna predsjednica KKZ-a:

— S jedne strane, HFS radi bitne projekte, odgovara na stvarne potrebe filmske kulture, ali to više nema neke veze s njihovom primarnom zadaćom – prestali su biti zastupnici nas kinoklubova. Primjerice, devedesetih je KKZ predao HFS-u na čuvanje i kopiranje svoj arhiv, no oni nam danas ne daju slobodan pristup tim filmovima. Imali smo projekt restauracije filmova TATJANE IVANČIĆ, koji je ostvario priličan uspjeh, uključujući i festivalska gostovanja, pa smo htjeli napraviti slično i s drugom građom iz KKZ-ovog arhiva, ali nemoguće je postići dogovor s HFS-om oko toga, osobito zato što ne postoji jasan pisani trag o primopredaji – kaže Blažević.

No već i činjenica da je KKZ prisiljen tražiti pisani trag da bi mogao slobodno pristupati vlastitoj građi govori da postoje ozbiljni problemi u HFS-ovom radu. Oni su, izgleda, kombinacija sistemskih faktora, ali i inter-nog zanemarivanja vlastite funkcije. HFS-u je očito nužno restrukturiranje i ponajprije artikulacija strategije koja će ga vratiti impulsu amaterizma na kojem je nastao. S obzirom na očite financijske probleme, loše upravljanje i predugu zatvorenost djelovanja, ostaje se samo nadati da nije prekasno. ■

Financijski problemi, loše upravljanje i preduga zatvorenost djelovanja u HFS-u (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Kad je Harry
sreo *telly*

PIŠE Boris Rašeta

Britansku dinastiju vode rasisti, u kraljevskom domu svako-ga se jutro čitaju tabloidi, dvojni je moral prikazan kao etički ideal. To proizlazi iz intervju-a koji je vojvoda Harry, suprug Meghan Markle, dao Andersonu Cooperu sa CBS-a, a u nas objavio RTL

Oblak u službi zakona, HRT, 9. i 10. siječnja, 21:14

NOVA HRT-ova krimi-humori-stička serija 'Oblak u službi zakona' (scenarij GORAN i SNJEŽANA TRIBUSON, režija Snježana Tribuson, glavne uloge OZREN GRABARIĆ, DIJANA VIDUŠIN, KSENIJA MARINKOVIĆ, Željko KÖNIGSKNECHT, IGOR MEŠIN, DORA FIŠTER), ako je suditi po prvoj epizodi, nije podbacila, ali nije ni oduševila. Tribusoni su suviše dobri da bi otušarili posao (briljantna Snježana napravila je neke od najboljih domaćih filmova i TV serija, u britanskoj kinematografiji bila bi svjetski autor božićnih *blockbustera*), pa ćemo vidjeti razvoj projekta. Razmjerno mali broj likova i jednostavna radnja, sve smješteno u ambijent nalik onome u 'Odmori se, zaslužio si', privući će pažnju gledatelja narednih ponedjeljaka, a za opširniji sud trebat će pogledati malo više. Zasad se, uz pohvale Ozrenu Grabariću čije vrijeme dolazi, možemo zaustaviti na ocjeni 'solidno, obećava'. P. S. 'Oblak u službi zakona' emitira se dvaput tjedno, ponedjeljkom i utorkom u *prime timeu*. To je odlična praksa (tako su prikazivani i 'Metropolitanci'), koja omogućuje lakše praćenje radnje, ako je serija dobra ili rastjeruje publiku, ako je loša. 'Oblak' je, i to je greška uredništva, skromno, vrlo sramežljivo najavljen. Konačno, evo razloga za postscriptum – nakon dvije-tri epizode 'Oblaka' možemo reći da se radi o pristojnom obrtu, čiji je humor volatilan, skokovit (ima prvoloptaških dosjetki, a ima i kvalitetnih), ali u cjelini zaslužuje preporuku, dijelom i zahvaljujući dobrim glumcima.

Intervju princa Harryja, RTL, 9. siječnja, 21:15

BRITANSKU dinastiju vode rasisti, u kraljevskom domu svakoga se jutro čitaju tabloidi, dvojni je moral prikazan kao etički ideal... To proizlazi iz intervju-a koji je vojvoda Harry, suprug MEGHAN MARKLE (čija je majka na zatajeni užas dvora crnkinja) dao ANDERSONU COOPERU sa CBS-a, a u nas objavio RTL. 'Obiteljski moto je 'nikad se ne žali, nikad ne objašnjavaj', no to su samo riječi', objasnio je Harry, koji se zadnjih nekoliko godina nije žalio jedino onda kada je objašnjavao. Zna on i zašto. Njegova je jeremijada – 'zapanjujuće kršenje dvorskog protokola' – izrazito monetabilna. Princ je od Netflix-a za rasprodaju prljavog obiteljskog rublja, tvrde neki izvori, inkasirao sto milijuna dolara, memoari – u funkciji kojih je napravljen i ovaj intervju – donijet će mu još nekoliko desetaka milijuna ('Spare' je najbrže prodavana publicistička knjiga svih vremena), od

Anderson Cooper i princ Harry u razgovoru uoči izlaska njegove autobiografije
(Foto: Screenshot/RTL)

OPRAH je kapnulo nešto milijuna, a nešto je dao i CBS pa bi Harry trebao biti zbrinut do kraja života. Nema tu ništa kraljevsko, ovaj intervju vodi nas prema republikanskim vrijednostima. 'Nizak, ali solidan temelj sebičnosti', tako je stari Englez JOHN LOCKE definirao osnove liberalizma. Harry im je savršeno udovoljio. Kapitalizirao je trulež jedne dinastije na zalasku, to su britanski Glembajevi, a u memoarima je usput precizirao da je u ratu ubio 25 afganistanskih ratnika. Lijepo je što je kao član kraljevske obitelji služio vojsku na ratištu, to kod nas ne bi bilo moguće ni teoretski, dogurao je do čina majora. 'Vježbao sam za vozača helikoptera', rekao je, 'nema popusta jer si princ'. Nije lijepo što je ratovao u tuđoj zemlji. Što su tamo radili? Ali to nije njegova krivnja. 'Znate, ja sam anakronizam', rekao je prije nekih sto i kusur godina blaženopćivši car FRANJO JOSIP I., a na britanskom se dvoru još nije našao netko tko bi smogao toliku hrabrost, iako je od Franje do danas od Velike Britanije postala Mala, odnosno još gore, uskogrudna, kako se lijepo vidi iz ove Harryjeve ispovijesti. Spomenimo na kraju i da je producent CBS-ove emisije '60 minuta', (11 Emmyja), DRAGGAN MIHAILOVICH, naše gore list (otac mu je jugoslavenski emigrant). Vizija utemeljitelja '60 Minutes' DONA HEWITTA iz 1968. bila je 'upakirati sat stvarnosti jednako uvjerljivo kao što Hollywood pakira sat fantazije' i to im je ovoga puta, bogami, dobro uspelo.

Što je klasik?: Naše teme Ive Andrića, HRT, 12. siječnja, 16:41

OIVI ANDRIĆU kao piscu – izvan slijepe ulice standardnih, kafanskih koordinata u kojima se obično vodi svaka rasprava i o njemu i o drugim našim važnim piscima – u 'Klasiku' su govorili JOSIP MLAKIĆ i NEBOJŠA LUJANOVIĆ. KAROLINA LISAK VIDOVIĆ vodila je razgovor izbjegavajući sve ono površno, zapaljivo, političko. Na njena pitanja nije moguće odgovoriti u sekundi, treba zastati,

promisliti kako bi se našao odgovor, ako ga sugovornik zna. A Lujanović je znao, čovjek se kroz opus toga pisca prošetao suvereno kao MARADONA kroz englesku obranu. 'Andrićevi likovi lunjaju svijetom bez boga, u kojemu čak ni franjevci ne nalaze odgovore na svoja pitanja i suočavaju se sa šutnjom onostranog', rekao je. Zlo je središnja Andrićeva tema, zlo u ljudima, onima gore i onima dolje, onima lijevo i onima desno, onima nekad i nama danas. 'Zlo je prepreka, jedna vrsta zida i Andrić ne vidi načina da ga pobijedi', kaže Lujanović. 'Zlo je upisano u čovjekovu prirodu, ono je njen dio, pobjeda je što prije to shvatiti.' Čudno, ali sama ta književnost, Andrićeva literatura, prostor je bijega od zla i utjehe. Kao što je 'Klasik' bijeg od trivijalnosti.

Newsroom, N1, 13. siječnja, 16:00

IZA kraj malo promulgacije profesora PUHOVSKOG, koji najavljuje logične odmake od novogodišnje praznične letargije: obnova se s dolaskom novog ministra BRANKA BAČIĆA možda i sto posto pojača, pa ćemo umjesto šest imati 12 obnovljenih kuća, a frka-panika s eurom će se smiriti. 'Branko Bačić je bio ministar već kad je PLENKOVIĆ bio mali od kužine', rekao je Puhovski. 'Dogorjelo je do nokata i sve što imamo guramo u vatru jer se sad nešto mora pokazati. Oni su neke važne stvari isporučili, za 15–20 dana će se primiriti ova stvar s cijenama, ljudi će se priviknuti i ovo će im ostati kao najveći problem. I tu je najveća paradoksalnost stvari, svi raspravljaju o potpuno bezveznoj temi. Ne govorimo o ekonomskim temama, o promjenama izbornog zakona ili barem izbornih jedinica, ne raspravljamo o temama o kojima se raspravlja u svijetu... Kod nas se raspravlja o tome zaokružujemo li na 44 ili 47. Kod nas se važne teme ne pojavljuju', kaže Puhovski, a ruska novinarka JULIJA LATINJINA jednom je opisala kakva sudbina čeka društva koja se bave nevažnim temama – trulež i dugo, lagano raspadanje. ■

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Vioić
i Filipa Šovagovića

TELEVIDUJ VIOIĆ

gledajte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti